

ANNUAL
ADMINISTRATION REPORT
OF
PUNJAB EDUCATION DEPARTMENT
1982-83

Issued by:

The Director of Public Instruction (Schools), Punjab, Chandigarh.

Printed at:
Punjab Govt. Press, Patiala

CONTENTS

1982-83

		Pages
Content's		i—ii
Critique		'ii
Review		iv—vi
Introduction	..	vii
PART I—PRIMARY EDUCATION		
Chapter	Subject	
I.	Administrative set-up of Primary Directorate ..	1—3
II.	Primary Education ..	2—4
III.	Educational Planning ..	5
IV.	Training of J.B.T. Teachers .	5
V.	Examinations ..	5—6
VI.	School Lunch Programme for Govt. Primary School-going Children .	6
VII.	Budget ..	7
PART II—SCHOOL EDUCATION		
I.	Administrative set-up of the School Directorate ...	8—9
II.	Secondary Education ..	9—10
III.	Adult/Non-Formal Education ..	10—11
IV.	Women Education ..	11
V.	Vocational Education ..	11—12
VI.	Practical Arts Education ..	12—13
VII.	Agriculture Education ..	14—14
VIII.	School Administration ..	14—14
IX.	Educational Planning ..	14—17

(ii)

X. Miscellaneous—

(i) Grant-in-aid to Privately Managed Schools	..	17—18
(ii) Scholarships	..	18—19
(iii) School Buildings	...	19—20
(iv) Approval of Books	..	20—20
(v) Budget	.	20—21
(vi) National Fitness Corps Scheme	..	22—22
(vii) School Sports	..	22—22

PART III—HIGHER EDUCATION

I. Administrative set-up of the College Directorate	..	23—24
II. College Education	..	24—27
III. Educational Planning	..	28—28
IV. Scholarships	..	28—30
V. Cultural Affairs	..	30—30
VI. Miscellaneous—	..	
(i) Budget	..	30—31
(ii) N. C. C.	..	32—32
(iii) Sports Activities	..	32—32
VII. Extension Services Departments—	..	
(a) Govt. College of Education, Jalandhar	..	33—34
(b) Govt. College of Education, Patiala	..	34—35
(c) Dev Samaj College of Education for Women Ferozpur City	..	35—35

PART IV

CRITIQUE

In order to expand the educational facilities in the age-group 11-14 and 14-17, 50 Primary Schools were upgraded to Middle Standard & 25 Middle Schools were upgraded to High Standard. National Girls High School, Bhogpur (Jull.) was taken over by Govt. w.e.f. 22-3-1983.

Consequent upon the reduction in food assistance from CARE the beneficiary Coverage came down from 2.79 lacs to 2.41 lacs during the year under report.

Under the 20 Point programme, 2,323 stores were opened for the supply of exercise & Text Books to the students at cheaper rates 4,70,086 students were benefitted.

Under the Social Education Scheme, a tremendous progress was made.

To provide essential service to the Children in the age-group 6-11, School Buildings were constructed, repaired, lavatories & drinking water facilities were made available.

The admission to JBT Courses remained discontinued due to unemployment of about 9,000 JBT trained teachers.

7,600 teachers of schools were given in-service training for Professional growth.

The Punjab players won 33 gold, 36 Silver and 32 Bronze Medals in Mini National School games.

During the year under report Education Deptt. did exceedingly well in so far as the girls education at the elementary stage was concerned. The Punjab State stood second in the country and bagged a prize of Rs. One Crore.

The over all work of the Education Department remained satisfactory during the year under report.

(MRS. GURBINDER CHAHAL)

Date: Chandigarh .
the 4th December, 1986

Secretary to Government, Punjab,
Education Department, Chandigarh.

REVIEW

Educational Statistics at a Glance

Sr. No.	Type	No. of institutions (as on 31-3-83) Govt. & Non-Govt. (Recg.)	Age-Group	Enrolment (as on 30-9-1982) in Govt. & Non-Govt. (Recg.) Schools	Working Strength of teachers (as on 31-3-83) in Govt. & Non-Govt. (Recg.) Schools
1	2	3	4	5	6
1.	Primary Schools ..	12,389	6-11	19,23,943	47,882
2.	Middle Schools .	1,469	11-14	6,99,471	9,850
3.	High Schools ..	2,187	} 14-17	3,15,585	34,015
4.	Higher Secondary Schools (including 10+2)	259			9,218
5.	Art & Science Colleges including Home Science Colleges ..	164		1,27,388	4,938
6.	Teacher Training Colleges ..	18		3,798	278
7.	Physical Training Colleges ..	2		511	37
8.	Commerce College ..	1		324	21

Main Features of the Year

1. 32 Govt. Primary Schools have been provided essential services like lavatories and drinking water facilities at a total cost of Rs. 80,000/-.
2. A sum of Rs. 47.80 lac was sanctioned to 81 Privately Managed Primary Schools as Maintenance grant under Delhi Pattern Scheme.
3. Educational grant @ Rs. 10 P.M. per child studying in Primary Classes was sanctioned to the children of Military Personnel who were killed/Disabled/Missing during various operations.
4. A sum of Rs. 92,000/- was spent for providing stipends to the children belonging to Vimukta Jatis/Scheduled Tribes studying in Primary Schools.

(v)

5. 50 Govt. Primary Schools were upgraded to Middle standard and standard of 25 Middle School was raised to High. National Girls High School, Bhogpur (Jull.) was taken over by Govt. w. e. f. 22-3-83.
6. 569 rooms were constructed, boundary walls of 376 schools were completed, building of 460 Schools were repaired & 231 taps were installed by the Parent-Teacher Associations in Govt. Primary Schools.
7. Under the CARE Scheme 2.41 lacs children were benefitted
8. The following employment has been generated by creating new posts under various Plan Programmes —
(a) Headmasters/Headmistress 25 (b) Master/Mistresses/D.P.E. (S) 225, (c) C & V teachers 200 (d) Clerks 28, (e) Class-IV 104, (f) Vocational Master 300, (g) Workshop Attendants 100, (h) Projectionists 1, (i) Drivers 2, (j) Deputy Director 1, (k) Subject Matter specialist 3, (l) Asstt. Account Officer 1, (m) Technical Asstt. 3, (n) Steno 3, (o) Supdt. Gr.-III 1 (p) Assistants 3, (q) Machineman 1, (r) Daftri 1.
9. Under the 20 point programme 2,323 stores were opened to supply Exercise & Text Books to students at cheaper rates. 4,70,086 students were benefitted.
10. Under the Social Education Scheme 10,626 adults were made literate against the target of 8,700
11. Under the Rural Functional Literacy Projects Scheme 77,280 adults were made literate against the target of 75,000.
12. 131 Masters/Mistresses were promoted as Headmasters/Headmistresses 47 Headmistresses, 166 Master/Mistresses were confirmed. 82 Masters/Mistresses were promoted as Lecturers and Services of 2,144 Masters/Mistresses were regularised. Under the Priority Scheme, 30 candidates have been given employment.
13. Under the Practical Arts Education Scheme, 137 Vocational Teachers & 12 Vocational Masters were given training for professional growth.
14. A sum of Rs. 10,06,37,000 was sanctioned as grant-in-aid to 429 Privately Managed Secondary Schools under Delhi Pattern Scheme. About 10,000 employees were benefitted under this scheme.
15. Under the State Harijan Welfare Scheme, a sum of Rs. 3,95,58,398/- was spent in granting educational facilities to the students of Schedule Casts/Tribes & Backward Classes in the schools. Number of beneficiaries was 4,55,527.
16. Following Scholarships were awarded —

Middle (VI to VIII)	..	558
High (IX to X)	..	2,548
Higher Secondary Part-II	..	22

17. The following No. of Books & Magazines were approved for use in the school libraries. :—

	Punjabi	Hindi	English	Total
Books	191	119	36	346
Magazines	14	1	1	16
Total	205	120	37	362

18. The Punjab players won 33 Gold, 30 Silver and 32 Bronze medals in Mini National School games.
19. 10 new Courses/Subjects were started in 9 Govt. Colleges.
20. 141 Privately Managed affiliated Colleges have derived benefit under 95% of the deficit grant-in-aid Scheme. A sum of Rs. 465.83 lacs was spent on the scheme.
21. A sum of Rs. 5 lacs as development grant for the repairs of the buildings of Khalsa College, Amritsar has been sanctioned.
22. The following universities have been provided maintenance and development grants under Non Plan Scheme —
- (1) Punjabi University, Patiala .. 3,83,65,000/-
- (2) Guru Nanak Dev University, Amritsar .. 2,49,60,000/-
- (3) Punjab University, Chandigarh .. 2,16,48,000/-
- Besides, a sum of Rs. 7,68,380 was given as grant-in-aid to Guru Nanak Dev University, Amritsar.
23. A sum of Rs. 59.47 lacs has been spent on the College & University Education under various Plan Schemes.
24. A sum of Rs. 5.30 lacs has been spent for the Welfare of College Students.
25. A sum of Rs. 116.50 lacs was spent under Govt. of India Post Matric Scholarship Scheme for 15,404 College Students.
26. A sum of Rs. 50.302 - was spent for 63 college students under State Post Matric Scholarship Scheme.
27. A sum of Rs. 63.73 lacs was spent for 52,211 college students under State Harijan Welfare Scheme.
28. About Rs. 9.50 lacs was sanctioned as special grant to the scheduled-castes students studying in Medical/Engineering Colleges.
29. 746 Science Teachers were given training under Science Education Programme.
30. Punjab State won a prize of Rs. One Crore in girls Education (Elementary Education) for obtaining second position in the country.

INTRODUCTION

The entire Department of Education functions under the three-tier administrative set-up viz. Government, Directorate and the field organisation including educational institutions.

The over-all charge of the Department of Education vests with the Minister for Education who lays down the policies and controls the entire administration through the Financial Commissioner and Secretary to Government, Punjab Education Department, who is assisted by a team of Senior Officers viz. Joint Secretary and two Deputy Secretaries. The Education Secretary carries out the work of the department in collaboration with the three Directorates viz. Primary, School, College and State Council of Educational Research and Training, Punjab.

PART-I

PRIMARY EDUCATION

CHAPTER I

Administrative set-up of Primary Directorate

The Primary Directorate was set-up in February, 1978 to ensure top-priority attention to the Primary Education, which is the basis of education and also to meet the long standing demand of Primary School Teachers. The task before the Directorate is to Strengthen the machinery for supervision and inspection of Primary Schools.

During the year under report Mrs S. Madhok, PES-I continued as Director of Public Instruction (Primary Education), Punjab.

The set-up of the Directorate and the District staff is as under :—

Directorate Level

Director of Public Instruction (Pri. Edu.) Punjab

Administrative Officer	Deputy Director (Exam.)	Assistant Director Edu-I	Assistant Director Pry. Edu-II	Assistant Director Pry. Edu-III	Accounts Officer	Evaluation Officer
Supdt. Gr I	Assistant Registrar (Exam) Supdt. Gr. I & Gr. III	Supdt. Gr. I	Supdt. Gr. III	Supdt. Gr. I	Supdt. Gr. I	Supdt. Gr. I
Services Branch & Type Section	(i) Exam. Br (ii) Plg. Br. (iii) Estt. Br	Services Branch & Work regarding teacher union.	Estt. II Br. & Care Br	Budget & Grant Branch	Budget Branch Services Br. work Reg. House Building Advance, G.P.F. & Scooter Advance.	T T. Branch

District Level Staff

1	2	3	4	5
DEO (P) Amritsar	DEO (P) Bhatinda	DEO (P) Ferozepur	DEO (P) Gurdaspur	DEO (P) Hoshiarpur
B. P. E. O.	B. P. E. O.	B. P. E. O.	B. P. E. O.	B. P. E. O.
26	11	21	22	22
6	7	8	9	10
DEO (P) Jullundur	DEO (P) Faridkot	DEO (P) Kapurthala	DEO (P) Ludhiana	DEO (P) Patiala
B. P. E. O.	B. P. E. O.	B. P. E. O.	B. P. E. O.	B. P. E. O.
24	15	7	20	21
11	12			
DEO (P) Ropar	DEO (P) Sangrur			
B. P. E. O.	B. P. E. O.			
13	14			

All the District Education Officers are headed by the District Education Officer (Primary). In 7 districts they are assisted by another Deputy Education Officer (Primary Education).

For intensive administration, there are 216 Educational Blocks in the State. Each block is headed by a Block Primary Education Officer. In addition, there are 12 Block Primary Education Officers at District level who look after the compulsory primary education, in their respective districts. Each block Primary Education Officer has a post of clerk who looks after the office work and all matters relating to teachers working in the Govt. Primary Schools of the block. Besides 300 J. B. T. teachers (one or two in each Block Primary Education Office) do the work of clerk for collection of data regarding enlistment and enrolment of students in their respective blocks.

The District Science Supervisors and the Assistant Education Officer (Physical Education) who are posted in the DEO (S) Offices also look after the primary schools in respect of Science and Physical Education for 7 and 4 days respectively each month.

CHAPTER II

Primary Education

In order to bring about all round improvement in the general tone and discipline of the primary schools as also to provide adequate avenue of promotions to the primary school teachers, an independent Directorate has been set up by the State Government and separate District Primary Education Officers at the District level and Block Primary Education Officers at the Block level have been posted for the supervision and inspection of the primary schools.

Age-group 6-11 (Classes I-V)

(i) Number of Primary Schools

The number of all full fledged primary schools as on 31-3-1983 was 12,389 out of which 12,219 were Government and 170 Non-Govt. (Recognised).

(ii) Number of Students

The number of students in the age-group 6-11 as on 30-9-1982 was 19,23,943. The ratio of boys and girls in this age-group as on 30-9-1982 was 55:45

(iii) Number of Teachers

The total number of teachers working in all full fledged primary schools as on 31-3-1983 was 47,882 out of which 46,781 were in Govt. Primary Schools and 1,101 were in Non-Govt. (Recognised) primary schools in the state with sex-wise break-up as 22,465 men and 25,417 women teachers

Inspection

There are 216 Educational Blocks in the State with one Block Primary Education Officer in each Block. These officers are acting as Inspecting and Drawing and Disbursing Officers in respect of the Primary Schools situated in their jurisdiction. Besides, one block Primary Education Officer has been posted at District Head quarter under the compulsory primary education scheme for enlistment and enrolment work. The Department has successfully implemented the following schemes during the year under report. —

1. Lavatories and Drinking water facilities

In order to improve the hygienic condition of Govt. Primary Schools and to provide essential services, lavatories and drinking water facilities

have been provided in 32 schools at a total cost of Rs. 80,000/- during the year under report.

2. Construct on of Primary School buildings

During the year 1982-83 Govt. had earmarked Rs. one crore for the construction of Govt Primary School buildings. Apart from completing works-in-progress, sanction for the construction of buildings of 261 Govt. Primary Schools has been issued.

3. Grants to Privately Managed Primary Schools

The State Govt. have revised the scales of pay of the employees working in the privately managed primary schools and have allowed the additional instalments of Dearness Allowances as sanctioned for Government employees. The State Govt. sanctioned Rs. 47.80 lacs as maintenance grant to the privately managed primary schools under Delhi pattern according to which 95% deficit is met by the State Govt. The total number of beneficiary schools is about 81.

4. Educational grant to the children of military personnel killed/disabled/missing during various operations

Under this scheme the State Govt. sanctioned educational grant to the children of those military personnel who were killed/disabled/missing during various operations @ Rs. 10/- p. m. per child. For this purpose Rs. 40,000/- was earmarked.

5. Stipends to the Children belonging to Vimukat Jatis/Scheduled Tribes

An amount of Rs. 92,000 was spent by the Department for providing stipends to the children studying in primary schools belonging to this category so as to encourage them to get education.

6. Upgrading of Primary Schools to Middle Standard

During the year 1982-83, Govt. have upgraded 50 Govt. Primary Schools to Middle Standard.

7. Furniture

In order to make up the deficiency of furniture Govt. Primary Schools have been provided Wooden Tables, Black Boards, Chairs etc. at the cost of Rs. 5 lakhs.

8. Parent-Teachers Association in Govt Primary Schools

Parent-Teachers Associations have been formed in almost all the Govt. Primary Schools. The association holds its meeting on monthly basis. This has brought about a considerable improvement in the schools 569 rooms were constructed and boundary walls of 376 schools were completed. In addition to repairing of 460 rooms of the primary school buildings 231 taps were installed by these associations during the year 1982-83.

CHAPTER III

Educational Planning

- 1 32 Govt. Primary Schools were provided the facilities of Lavatories and Drinking water in order to improve the hygienic conditions in Govt. primary Schools during the year under report.
- 2 250 part time Non-Formal Education Centres which were started during the year 1979-80 were allowed to continue during the year 1982-83.
- 3 A sum of Rs one crore was sanctioned for the construction of 261 Govt. primary school buildings.

CHAPTER IV

Training of J. B T Teachers

The success of Education system in the State depends on the role played by teachers. Training of teachers is thus an integral aspect towards development of Education. Training Institutions have not only to meet the requirements of Trained Teachers but also to provide Educational leadership by carrying on Research in the new techniques of Teaching and giving Orientation/Inservice Training to already Trained teachers

During the year 1982-83 Orientation/ Inservice Training was imparted to the following J B T. Teachers.

- 1 About 4,400 J. B. T. Teachers received inservice Training in different Primary School Subjects. The Director S. C. E. R. T. organised the course in the three Inservice Training Centres in the State
- 2 44 J. B. T. Teachers were given training in Puppetry.
3. Admission to J. B. T. Classes has not been done since 1981 because there are at present about 9,000 Junior Basic Trained Teachers in the State who are still unemployed

However, some of the students who failed or got compartment or were required to reappear in certain papers but cleared J.B.T. Part-I Examination in the subsequent chances were allowed to get admission in J.B T. Part-II class in Govt. Basic Training School, Jagraon in the month of January, 1983 They appeared in J.B T. Part-II Examination held in December, 1983.

CHAPTER V,

Examinations

During the year 1982-83 only private candidates appeared in the JBT Part-I & II examination. The details of the candidates appeared

in the examinations are given below :—

Name of the Examination	Total No. of candidates appeared	Total number of candidates passed
1 J. B. T. Part-I	4	—
2. J. B. T. Part-II	26	20

The 5th class scholarship examination was conducted by the Education Deptt. in the State with effect from 3-5-1983 to 4-5-1983 only those candidates who passed the 5th class examination conducted by the Punjab School Education Board, Mohali (Ropet) in March, 1983 scoring 80% or more marks were allowed to take the V class scholarship Examination. Forty examination centres were established in the State at the Tehsil level for the purpose. Total number of candidates who appeared in the examination is 5,694.

Due to curfew imposed in Patiala city, the examination could not be conducted on 3-5-1983, and 4-5-1983. Necessary instructions were issued to this Centre to conduct this examination on 7-6-1983 & 8-6-1983

CHAPTER VI

School Lunch Programme for Government Primary School

1 GOING CHILDREN

The School Lunch Programme with food assistance from CARE (Co-operative for American relief Everywhere) which was started during 1962, in erstwhile state of Punjab continued during the year 1982-83. The CARE further reduced its food assistance to the extent of 15% during 1982-83. Consequent upon the reduction in food assistance, the beneficiary coverage came down from 2.79 lakhs to 2.41 lakhs in 1982-83. However, the Govt. of India offered grant-in-aid to the extent of Rs 22.80 lakhs during 1982-83 for bridging the gap of Mid-day meals beneficiary level of 1981-82 with indigenous food commodities. Due to late receipt of Govt. of India's offer of financial assistance, the State Govt. could not take decision during the year 1982-83 regarding utilization of the said grant for mid-day meals programme during the year 1982-83. However pending decision of the Govt. in this regard, the feeding of beneficiaries dropped from the programme due to cut in food assistance continued with CARE commodities.

2 During the year 1982-83, about 7,48,082 kgs. of Panjiri was produced at Central Kitchen (Food processing Unit) Rajpura against the total annual requirement of 9,93,600 kgs. The shortfall in production which works out to 25% was mainly due to power cuts imposed from time to time by the State Electricity Board. Another Panjiri Processing Unit being set up at Mukerian is nearing completion and is likely to be commissioned during the first quarter of 1983-84.

CHAPTER VII

BUDGET

The Block Primary Education Officers are acting as Drawing & Disbursing Officers of their own offices as well as for the Government Primary Schools under their jurisdiction. The control of these offices and schools vests with the Primary Directorate. The Budgetary position of the Non-plan Scheme of the department is as under :—

Fig. in thousand

Sr. No. Head of Account	Budget for the year 1982-83 (Non-Plan)	Revised Budget Estimate for the year 1982-83 (Non-Plan)
1 A-Primary	45,48,01	50,77.85
2. B-Secondary (g) Teachers Training	2,124	2,580
..	4,56,925	5,10,365

PART II

SCHOOL EDUCATION

CHAPTER I

ADMINISTRATIVE SET UP OF THE DIRECTORATE OF PUBLIC INSTRUCTION (SCHOOLS) PUNJAB

Sh. Ujjal Dada Singh, Director of Public Instruction (Schools) is the Head of Schools Directorate. He is assisted by four Deputy Directors viz, Deputy Director (School Administration), Deputy Director (Adult Education), Deputy Director (Vocationalisation) and Deputy Director (Books) who look after the administrative control of schools, adult education, vocational education, sanctioning of grant-in-aid to denominational institutions. The Deputy Director (Sch. Admn) is further assisted by two Assistant Directors, one Officer-On-Special Duty is the incharge of the Scholarships branch and one Assistant Accounts Officer assists the Deputy Director (Books). Deputy Director (Vocationalisation) is assisted by four Subject matter specialists. One Accounts Officer also assists the Director in the formulation of all Non-Plan Budget and other Accounts matters. One Assistant Director has been assigned the independent work of Secondary education. One OSD looks after the work of planning & works.

The Head of the Department is also assisted by one Administrative Officer, who looks after the General Administration at the Directorate and field level and all matters relating to P. E. S. I and II (School & Inspection) cadre officers and also advises the Head of the Department in administrative and financial matters. He is in turn assisted by Registrar Education Department.

Besides the above, the other officers who assist Head of the Department in the functioning of the Department in the function of the Department are Additional Director (Youth Programmes), Youth Welfare Officer, Sports Organiser and Statistical Officer.

For the administrative convenience, the working at the Directorate level is divided into various pyramids viz. Administrative, Planning & Works, School Administration, Secondary Education, Books & Grant-in-aid, Scholarships, Vocationalization, Sports, Accounts, Adult Education and Statistics.

At the field level, the Department is divided into two Education Circles headed by Circle Education Officers, who are assisted by Establishment Officers and Deputy Circle Education Officer. The Circle Education Officers are responsible for supervision and control over the functioning of the concerned District Education Officers. Their main job is to supervise the Higher Secondary, High & Middle Schools under

their jurisdiction. At the District level, they are assisted by one District Education Officer who is further assisted by two or more Deputy Education Officers depending upon the number of Schools in each District District Science Supervisors, Assistant Accounts Officers and also one Administrative Officer. All the District Education Officers have been delegated with ample administrative and financial powers to enable them to discharge their duties in an efficient & effective manner.

CHAPTER II

Secondary Education

(a) Elementary Education (Age group 11-14)

During the year 1982-83, 50 Government Primary Schools were upgraded to Middle Standard and for this purpose, 100 masters/Missresses, 100 Classical & Vernacular teachers, (Language Teachers), 50 Physical Training Instructors, 50 Art & Craft/Domestic Science/ Sewing Teachers and 50 posts of Class IV employees were created.

(i) Number of full Fledged Middle School

There were in all 1,469 full fledged Middle Schools as on 31-3-83 which included 1,381 Government & 88 Non-Government (Recognised) Middle Schools in the State.

(ii) Number of Students:

The number of students in the age group 11-14 as on 30-9-1982 was 6,99,471 out of which 5,52,238 students were in Middle Departments of Government Schools and 1,47,233 students in Middle Departments of the Non-Govt. (Recognised) Schools.

The ratio of boys and girls in this age group was 59 : 41.

(iii) Number of Teachers :

The number of teachers working in all the Middle Schools as on 31-3-83 was 9,850 out of which 8,664 were in Government and 1,186 were in Non-Government (Recognised) Middle Schools, Sexwise break up was 5696 men and 4154 women teachers

(b) Secondary Education (Age Group 14-17)

There are two types of Secondary Schools viz High & Higher Secondary Schools in the State which cater to the educational needs of this age-group. It covers the students of IX to X/XI Classes.

During the year 1982-83, 25 Government Middle Schools were upgraded to High Standard National Girls High School. Bhogpur (Jull.) was taken over by Govt. w. e f 22-3-83 Under the 20 Point Programme 2,323 Stores were opened to supply Exercise and Text Books to students in schools at cheaper rates. 2,40,834 Text Books and 17,73,821 Exercise books were supplied to 4,70,086 students through these stores during the year under report.

(i) Number of High Schools

There were 2,187 High Schools as on 31-3-83 in the State out of which 1,820 were Govt. High Schools and 367 were Non-Govt (Recognised) including 10-2 schools High Schools.

(ii) Number of Higher Secondary Schools including 10+2 Schools

There were 259 Higher Secondary Schools as on 31-3-83 in the State out of which 119 were Govt. Schools and 140 were Non Govt. (Recognised) Schools.)

(iii) Number of Students

The number of students in the age group 14-17 as on 30-9-82 was 3,15,585. The ratio of boys and girls was 61:39.

(iv) Number of Teachers

The total number of teachers working in the High Schools as on 31-3-84 was 34,015 out of which 27,747 were working in Govt. High Schools and 6,268 were working in Non Govt. (Recognised) High Schools 20,168 were men teachers and 13,847 were women teachers

The total number of teachers working in Higher Secondary Schools including (10+2) Schools as on 31-3-83 was 9,218 out of which 5,066 were working in Govt. Schools and 4,152 were working in Non-Govt.—(Recognised) Schools. Out of this 5,073 men teachers and 4,145 were women teachers.

During the year 1982-83 Education Department did exceedingly well in the girls education at the Elementary Stage. The Punjab State stood second in the Country & bagged a prize of Rs. one Crore.

CHAPTER-III

Adult/Non—Formal Education

The present population of the state of Punjab is 166.7 lacs. Out of this only 40.07 percent people are literate. The majority of the illiterates reside in villages. Keeping this in view, the Government has started Adult Education programme in the State. To achieve this goal two main Schemes are functioning. —

1. Social Education Scheme.
2. Rural Functional Literacy Project's Scheme.

(i) Social Education Scheme has been functioning in the State of Punjab since 1954-55. Under this scheme 290 centres in 10 districts of the State have been functioning and 10,635 adults were educated against the target of 87,000 in these centres.

(ii) Under The Rural Functional Literacy Projects Scheme (2) there was a target of running 2,500 Centres. During the year 1982-83, 2,472 centres were functioning and 77,980 adults were educated against the target of 75,000. This scheme is functioning in 10 districts of the state under seven Project Officers.

Non-Formal Education Age group 11-14

There was a target of starting 600 centres under this scheme. This scheme envisages to arrange the education of children in the age group 11-14. The learners in these centres may be non-starters or drop outs. During the year 1982-83, 545 centres were started and 13,438 children were educated through these centers.

CHAPTER IV

Women Education

The following steps have been taken for the promotion of girls education during the year 1982-83

68 Mistresses were promoted as Headmistresses and 47 Headmistresses were confirmed. Similarly 24 Mistresses were promoted as lecturers on the basis of their higher qualifications. Under the priority scheme 29 ladies have been given employment. The services of 877 Mistresses were regularised on the basis of one year service as on 30-9-80 in accordance with Govt decision. During the year 1982-83 the number of girl students in the age group of 11-14 and 14-17 was 2.85 lacs & 1.22 lacs respectively as compared with the previous year which was 2.74 lacs and 1.15 lacs respectively. This increase in the enrolment of women education is encouraging. 50 schools from Primary to Middle & 25 schools from Middle to High have been upgraded during the year under report. Efforts are being made to impart education to girls student in such a way as to enable them to face social and economic problem of life.

A lady Assistant Director at Directorate is incharge of all the establishment matters of all categories of women teachers. Similarly, one woman Deputy Education Officer has been provided in each district so that the interests of women teachers are safe in their hands.

The Punjab Education Department with in the existing resources has been trying to give diversified subjects to girl students keeping in view their requirement in life.

CHAPTER V

Vocational Education

The scheme—Vocational of Education was started from the academic year 1975-76 and different vocational courses were offered in 100 Middle departments of Middle/High/Higher Secondary Schools at elementary stage and 50 Higher Secondary Schools at Secondary stage. 100 more High schools were brought under this scheme during the year 1980-81. After the completion of work sheds and purchase of necessary material/Equipment regular study in these 100 new schools have been started from the acade-

mic year 1982-83. Keeping in view, the growing popularity and demand from the masses, 100 more schools have been selected during the year 1982-83. On the availability of the required funds construction of work sheds and purchase of equipment will be made.

In Punjab the scheme "Vocationalisation of Education" has not been introduced as a separate Vocational stream as envisaged by the Govt. of India in the new pattern of Education. Under this Scheme Vocational course have been introduced in schools where students after getting training in these courses can get admission in Academic stream or set themselves in that vocation or can take further training in that particular vocation.

Several important steps have been taken during the year under report. As such uniformity in the trades of new and old scheme has been brought, syllabi of all the trades have been revised & amended and have made Practical oriented, 70% time to practical & 30% to theory has been given. Internal assesmet for theory has been deleted. Strength of students per trade has been reduced from 40 to 25 so that practical training may be imparted more effectively. Method of allotment of trades to students has also been changed from merit to interest and aptitude. Uniformity in syllabi of vocations for boys girls at middle stage and who are desirous of getting themselves adjusted or benefitted by this has also been brought. To have maximum benefit from the scheme, the students have also been advised to take science alongwith this subject (Vocation) instead of Social Studies. Besides this, pure girls schools have also been selected during the year 1982-83 to bring girl students under the sphere of the scheme.

Though the teachers working under the vocational scheme are expert in their field, yet they feel difficulty in teaching the subjects as they have not taken training in teaching. In order to solve this difficulty 137 teachers have been given Inservice Training at Pioneer Technical Teachers Training Institute, Mahilpur.

Evaluation of vocational scheme has been made by Accountant General Punjab and Economic Advisor to the Punjab Govt. Prior to it a departmental committee made the study which revealed that objectives as envisaged under the programme at elementary stage were being fulfilled. These courses are fairly popular amongst the students, parents and the teachers. There is a great demand from the masses to open these courses in their area. It can be estimated from the fact that 23,261 & 13,230 students at Elementary and Secondary stage respectively have taken training during the year 1982-83.

One Survey reveals that some students of XI class who took training under the scheme has been fully absorbed in the same vocation. Some have joined Polytechnics or I.T.I's to take further training. It clearly indicates that this scheme fully contains the chances of self employment. The scheme will prove to be boon to the vocational stream whenever it is introduced at +2 stage by the Govt.

—O—

CHAPTER—VI

PRACTICAL ARTS EDUCATION

The Scheme of Practical Arts Education, which was started in the year 1964 is being implemented in 181 Govt. schools of Punjab State.

Its introduction has brought a revolutionary change in the Education structure of Punjab.

Under this programme the students of 6th, 7th and 8th classes are given practical training in the trades of Carpentry, Metal Fitting and Electronics respectively. This subject is optional in the Middle classes and the Punjab School Education Board conducts examination for the 8th class students

Till recently JBT teachers were trained at Pioneer Technical Teachers Training Institute, Mahilpur (Hoshiarpur) and deputed to take classes in the subject of Practical Arts Education. With the creation of a separate Primary Directorate, some of these JBT teachers had opted to go to that Directorate. They are being relieved phasewise. Efforts are being made to get more posts of J.T.I. trained work Experience Teachers like those who are already working in some of the schools to run the scheme.

Over the year Pioneer Technical Teachers Training Institute, Mahilpur is also giving in-service training to vocational teachers/masters

The training imparted during the year 1982-83 is as under :—

Sr. No.	Name of the Course	No of Teachers
1.	Seminar for Vocational Teachers (Radio Mechanics/Motor Mechanics) to familiarise them with teaching methodology and up keep/maintenance of tools/Equipment Records.	137
2.	In-service Course for Vocational Masters (Mechanical Engg. and Automobile Engg groups. in Lathe—work and welding trades.	12
3.	Seminar for JBT/Work-experience Teachers/M.T.'s working under Practical Arts Education scheme to acquaint them with teaching of technical trades and use/Maintenance of tool/Records.	81

During the year 1982-83, 7057 students have derived benefit from this programme.

The Scheme of Practical Arts Education is proving very useful for the students and the society. The boys are found to be too eager to learn the various skills in addition to their usual book work.

CHAPTER VII

Agriculture Education

There are no special Agriculture Schools in the Punjab State. The subject of Agriculture is taught as one of the elective subjects in 182 Govt. Middle, Higher and Higher Secondary Schools with Agriculture Farms Attached to them. The work of improving and expanding agriculture education is implemented through agriculture unit headed by Agriculture Consultant with its office at Chandigarh. The students coming out of these schools are better equipped for self-employment. Those who are not absorbed in jobs take to farming after completing their high/higher Secondary course and establish themselves as progressive farmers. They are instrumental in making successful the agriculture programme of the State. The gifted students join University to continue their studies leading to the Degree Course in this subject. This subject is very popular in rural area schools. There is a great need to introduce this scheme in more schools. After 1974-75 no school was given this scheme on account of non-availability of funds.

CHAPTER VIII

School Administration

The Administrative control of Govt. Schools is under the charge of Deputy Director School Administration who has two Assistant Directors to assist him. One Lady Assistant Director, is exclusively concerned with the establishment work of women teachers.

During the year 1982-83, 123 Masters and 43 Mistresses were confirmed against available permanent posts. 82 Masters/Mistresses were promoted as Lecturers and 131 Masters/Mistresses were promoted as Headmasters/Headmistresses of High Schools.

25 Unemployed handicapped and dependents of deceased employees were given employment on priority basis. Services of 2144 Masters & Mistresses appointed on six months were regularised in accordance with Govt. decision.

CHAPTER IX

Educational Planning

Outlay & Expenditure

For the Plan year 1982-83, an original outlay of Rs. 661.35 lacs was made. The major component of the outlay was for the continued portion and spill over works.

Sector-wise Break-up of the original outlay, the final outlay & the

expenditure made is as under .—

(Rs. in lakhs)

Sr. No.	Sector	Original outlay	Of which Revenue Portion	Of which capital Portion	Expenditure upto 31-3-83 (Provisinal)		
					Revenue	Capital	Total
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Elementary Education (middle)	256.61	254.11	2.50	298.62	3.47	302.09
2.	Secondary Education	352.71	345.71	7.00	405.24	20.65	425.89
3.	Teacher's Education	13.32	13.32	—	8.43	—	8.43
4.	Adult Education	8.40	8.40	—	Sanction not issued by Govt		
5.	Physical Education, Games Sports and Youth Services	25.16	25.16	—	25.25	—	25.25
6.	Direction Administration & Supervision	3.15	3.15	—	3.28	—	3.28
7.	Establishment of Interna- tional Children Home at Chhat Bir	2.00	—	2.00	—	0.84	0.84
Grand Total		661.35	649.85	11.50	740.82	24.96	765.78

Sector-wise Salient Progress/Development

(a) Elementary Education

This being a priority sector has been included in both the minimum Needs Programme and the New 20 point socio-economic Programme. Under this sector, the expenditure incurred during 1980-81 was only Rs. 144.21 lacs which rose to Rs. 244.53 lacs in the year 1981-82. The expenditure for the Plan year 1982-83 is Rs. 302.09 lacs [Rs 898.67 lacs (Revenue) +3.47 (Capital) which is 39.45% on the total expenditure of this Plan Years.

The main object was to continue and consolidate the previous (Continued) programmes by providing infrastructural facilities for Elementary Education (Classes VI to VIII). As for the new programme, 50 Govt. Primary Schools were upgraded in order to meet the public demand for facilities nearer to their places.

The percentage of enrolment in age group 11-14 rose from 61.72 in 1980-81 to 70% in 1982-83, (includes enrolment in Non-Govt. unrecognised schools)

(b) *Secondary Education*

During the plan year 1982-83 an amount of Rs. 405.24 lacs has been spent on continuation of 358 Middle Schools upgraded to High standard during the years 1979-80 to 1981-82 & 25 Schools upgraded during the year 1982-83. During the year 1982-83 total amount of Rs. 345.71 lacs was earmarked for this sector. The rest of the expenditure has been made on the programmes/schemes of the sector started/created during the years 1979-80 to 1981-82 and continued during the year 1982-83.

Employment Generation

The following employment has been generated during the year under report by creating new posts under various plan programmes :—

Sr. No.	Name of post	No. of Posts Created	Remarks (if any)
1	2	3	4
1	Headmasters/Headmistresses	25	
2.	Masters/Mistresses	200	
3.	D.P.E(S)	25	
4.	C & V Teachers	100	
5.	Art & Craft Teachers	50	
6	P. T. I's	50	
7	Clerks	25	
8.	Class-VI employees	100	
9.	Vocational Masters	300	
10.	Workshop Attendants	100	

1	2	3
11.	Projectionist	1
12.	Driver	1+1
13.	Deputy Director	1
14.	Subject Matter Specialists	3
15.	Asstt. Accounts Officer	1
16.	Technical Assistants	3
17.	Steno-Typists	2
18.	Junior Scale Steno-grapher	1
19.	Supdt Gr.III	1
20.	Assistants	3
21.	Clerks/Typists	3
22.	Peons	3
23.	Machineman	1
24.	Daftri	1
25.	Chowkidar	1

40% of the posts created are reserved for women, 25% of the posts created during the year under report is reserved for the scheduled castes.

CHAPTER X

Miscellaneous

(i) Grant-in-aid to Privately Managed Schools

With a view to improve the status of Teachers working in privately managed recognised schools in the State the State Govt. introduced the Delhi Pattern grant-in-aid scheme in Punjab with effect from 1st Dec., 1967. The Private schools which had secured recognition from the Education Department till 30th Nov., 1967 and gave consent to abide by the rules/instructions issued by the Govt. Department were placed on grant-in-aid list with effect from 1st Dec., 1967.

The grant-in-aid is sanctioned @ 95% of the deficit of the school. Before the introduction of this scheme a privately managed recognised school could get maximum grant of Rs. 6000/- per annum, but under the new scheme there is no ceiling on grant-in-aid

During the year 1967-68, the new scheme was started with a budget provision of Rs. 50 lacs where as during the year 1982-83, the Education Department sanctioned Rs. 10,06,32,000/- as grant-in-aid to 429 aided Middle, High & Higher secondary schools in the State. This amount includes the arrears of 7 instalments of Dearness Allowance sanctioned and paid to the employees of aided schools. About 10,000 employees were benefitted by this amount.

(ii) Scholarships

To promote the cause of Education among the Socially and Economically Backward students, the following schemes of scholarships are being sponsored by the Punjab and Central Govt

1. Middle School Scholarships

558 Middle school scholarships of the value of Rs 15/- per month to each student are awarded annually on the basis of 5th class examination for a period of three years (VI to VIII Classes.)

2. High School Scholarships

(a) 307 scholarships @ Rs. 15/- per month are awarded for a period of two years (Class IX to X).

(b) 55 Scholarships at the rate of Rs. 25/- per month each are awarded for a period of three years (IX to XI Classes).

(c) 2,191 scholarships are awarded at the rate of Rs. 10/- p.m. each for a period of 3 years (IX to XI Classes).

3. 22 scholarships @ Rs. 22/- per month each are awarded on the result of Higher Secondary Part-I Examination for student's studying in Higher Secondary Part-II classes

4. Sanskrit Scholarships (Centrally sponsored Scheme)

Under Centrally Sponsored Scheme, 30 Sanskrit Scholarships @ Rs. 10/- per month each are awarded every year on the result of Middle School Examination to students studying Sanskrit in IX, X & XI Classes.

5. National Scholarships (Centrally sponsored Scheme)

National Scholarships to the Rural Talented students at the Secondary Stage are awarded (5 Scholarships per Community Development Block) on the result of the Middle Standard Examination every year.

6. Sainik School Scholarships

(i) Punjab Govt Scholarships to Punjabi students studying in Sainik Schools in India/Punjab Public School, Nabha are given to the students whose parent's monthly income from all sources does not exceed Rs. 1580/- per month (for Govt.) Servants only and Rs. 15,000/- per month (for children of Non Govt. employees)

(ii) 10 Scholarships are also awarded to Punjabi students studying in Yadvindra Public School, Patiala on the afore-said basis.

7. State Harijan Welfare Scheme (Non-Plan) 1982-83

Under the above scheme, the State Government is granting educational facilities to the students of Scheduled Castes/Tribes and Backward classes. During the year 1982-83 a sum of Rs. 3,95,58,398/- was spent on such students. The number of beneficiaries was 4,55,527.

(iii) Schools Building

The huge problem of providing adequate buildings to schools is being tackled through various ways and means. Community participation is secured in big way. The local community is involved to construct and to provide buildings at the time of opening/upgrading of their schools. The village Panchaya's maintain and extend the school buildings owned by them out of the Panchayats Funds.

About 900 school buildings are owned by Punjab Govt. Education Department and are on the books of Public Works Department. Annual Repairs/special Repairs of these buildings are carried out by the P.W.D. out of their own funds. Funds for extensions, new construction, original works and the major repairs of these school buildings are provided by the Education Department.

Plan Programmes

The progress of Plan Programme for school buildings during the year 1982-83 is reflected in the format here under :—

(Rs. in lacs)			
Sr. No	Scheme/Programme	Allocation for 1982-83	Expenditure (provision)
1	2	3	4
1.	Construction of Buildings- Class rooms (Middle Schools)	1.00 lacs	0.71 lacs
2.	Construction of Building- Science Rooms/Laboratories (Middle Schools)	1.00"	2.76"
3.	Construction of Resource Rooms for Handicapped Children (Middle Schools)	0.50"	—
4.	Construction of Science Laboratories (High/Hr.Sec. Schools)	2.00"	6.09"
5.	Extension of Existing Buildings/ construction of New buildings	5.00"	14.56"
6.	International Home for Children Chhat Bir Complex . (High/Hr.Sec. Schools)	2.00"	0.84"
Total		11.50	24.96

The provision made was mainly for spill-over works sanctioned during the previous years.

No-Plan Expenditure

As for the Non Plan programmes for the purpose, there was an allocation of Rs. 6.30 lacs for Minor works Sanctions for Minor Works in Middle/High/Higher Secondary Schools amounting to Rs. 6.45 lacs was issued during the year 1982-83.

(v) Approval of Books

To make the students acquainted with the latest published books in Hindi, Punjabi and English and to help them in getting the progress and development made in the various fields of the society, the Department approves books, magazines and news papers for use in the School Libraries in the State.

During the year 1982-83, the Education Department provided the following books and magazines for the use in the school libraries in the State.

1	2	3	4	5
	Punjabi	Hindi	English	Total
Books	191	119	36	346
Magazines	14	1	1	16
Grand Total	205	120	37	362

(V) Budget

(i) The component wise actual expenditure on non-plan expenditure schemes for the year 1981-82 and final budget grant for the year 1982-83 of the Education Department (Schools) is given below.

(ii) Receipt Budget

The receipt of the Department are nominal as compared to its expenditure. The income is derived from tuition fees-realised for students in High/Hr. Sec. Classes and various Departmental Examination fees. Actual receipts during the year 1981-82 amounted to Rs. 1,22,88,000/- and budget receipts for the year 1982-83 are estimated to the tune of Rs. 1,22,24,000/-.

**Statement Componentwise Break-Up of The Budget Provision
for 1982-83**

(Amount in thousand)

	Actual Expenditure for 1981-82	Final grant 1982-83
(i) Secondary Schools		
(a) Direction & Administration (Circle/District Office)	10,672	12,537
(b) Govt. Secondary Schools	5,18,545	5,92,338
(c) Assistance to Non-Govt. for Secondary Education	84,681	1,00,632
(d) Assistance to Local Bodies for Secondary Education	6	6
(e) Scholarship to Students	2,827	2,827
(f) Other Expenditure	527	416
(g) Taking Over of privately managed schools	5,500	1,844
Total B-Sec.	6,22,758	7,10,600
H-General		
(a) Direction & Administration (Head Quarter) This includes Expenditure of pry. & College sads.	8,083	9,950
(b) Other expenditure Departmental Examination, Grant to Non-Govt. Organisation, Tournaments etc.	6,117	1,432
Total H General	14,200	11,382
Adult Education		
C- Special-Adult Education	7,102	8,047
(c) Sanskrit Languages	11	11
Total Adult Education	7,113	8,058
Grand Total	6,44,070	7,30,040

(vi) National Fitness Corps Scheme

This Scheme is a centrally sponsored scheme and the entire expenditure on pay and allowances of Instructors as well as house keeping staff at Headquarters is borne by the Govt. of India. The administrative control of these instructors was transferred by the Govt. of India to the State Govt. w.e.f. 1-2-73. Later on these employees were absorbed in the State service as P.T.I.(N.F.C) w.e.f. 1-7-76 in consultation with the Govt. of India. In December, 1981 the grade of these Instructors was revised to Rs. 570-1080 w.e.f. 1-1-78.

These Instructors are now posted in some of the Govt./Private High/Higher Secondary Schools. It is a continued portion of the Plan side and the entire expenditure of the scheme is reimbursable by the Govt. of India on cost percent basis. For the last year one N.F.C. teacher has been posted in each of the Primary Education Office in the State to look after the primary School games.

(vii) School sports

The Punjab Education Department is paying adequate attention towards promotion of sports in its educational institutions.

To keep the players in form off seasons coaching camps were organised by the Department at Kulu/Srinagar covering about 500 students from Primary level to Secondary level at the cost of Rs. 3.75 lacs.

To polish their talent before actual participation in national school games pre-competition coaching camps were also organised in all the games which costs the Department Rs. 2.50 lacs. Our teams participated in the 4th Mini National School games held at Oba winning over all championship with 18 Gold, 19 Silver and 19 Bronze medals. Likewise in other National school games held at different parts of the country we won the 15 Gold, 17 Silver and 13 Bronze medals. Our teams also won the C.K. Naidu Cricket Tournament. The Punjab team also got the 1st position in the inaugural Vinco Mankand one day limited over Cricket Tournament.

The Department had the proud privilege of playing host to one part of National School games which were held at Jalandhar as no other state Government was prepared to host. Besides, conducting successfully these games, we also won the championship by getting maximum number of gold medals.

Department also offered employment to past Olympian/International players at a fixed salary just to encash their experience boost the morale of the players and also to improve their financial position.

PART III
HIGHER EDUCATION

CHAPTER I

**Administrative Set-Up of the Directorate of Public Instruction
(Colleges) Punjab**

S. Harbakhsh Singh, PES-I took over as D.P.I. (Colleges) on 6th Oct. 1982. The Director of Public Instruction (C) is assisted by Joint Director (Administration), Deputy Director (Colleges & Plg.) Advisor Referrals Committee, Five Assistant Directors and Two Accounts Officers.

For Administrative convenience, the Directorate is divided into the following pyramids and sections—

Joint Director (Administration)	.. The Officer is designated as Joint Director Public Instruction (Administration) in case he is in the selection grade of P.C.S. or Administrative Officer in case the incumbent in the time scale of the P.C.S. He deals with Establishment matters of the staff of the Headquarters and Principal/Lecturers in the Govt. Colleges and Record Section.
Deputy Director (Coll. & Plg.)	.. All Educational and University matters and Planning works. .. Establishment of ministerial/misc staff in the Govt. Colleges and Libraries.
Assistant Director (Cadet Corps)	.. Deals with functioning of the NCC and allied matters in the State.
Assistant Director (Pvt Colleges & Grants)	.. All matters relating to Private Colleges and grants including U.G.C. grants.
Assistant Director (Cultural Affairs)	.. To provide cultural activities and organise orientation courses on cultural activities. Also deals with National Loan Scholarship and approved & purchase of books.
Assistant Director (Youth Programmes)	.. Youth Programmes in colleges.
Assistant Director (Scholarships)	.. All types of Scholarships except Loan Scholarships.

Advisor Education Reforms	..Advisor (Colleges) Education Reforms' Committee advises on the reforms which can be brought about in the existing Educational systems in Colleges.
Accounts Officer	. Budget and Accounts matters
Accounts Officer (Audits)	Regarding checking & audit of grant to affiliated colleges.

The structure of Educational Administration in the State during this year remained almost the same as it was during the last year except that the audit cell was set up to audit the grants of the affiliated colleges.

CHAPTER II

College Education

Higher Education is one of the prime factors in the growth and development of a Nation. It is the most important instrument for exploration, conservation and transmission of the knowledge that helps in the development of human resources,

The Punjab Education Department has taken long strides in the field of Higher Education and extended educational facilities during the year 1982-83 as detailed below,—

Under the scheme, "Diversification of Courses" the following new courses have been introduced in the Govt' Colleges in the State—

Sr. No.	Name of the College	New Courses Introduced
1.	Govt. College, Ropar	Commerce
2.	Govt. College, Nial Patran	Geography
3.	Govt. Mohindra College, Patiala	Public Admn and Sociology.
4.	Govt. College, Dera Bassi	Fine Arts
5.	Govt. College for Women, Ludhiana	Psychology
6.	Govt. College, Ludhiana	Psychology
7.	Govt Raiindera College, Bhatinda	Musie (instrumental)
8.	Govt. College for women, Amritsar	Sociology
9.	Govt College for women, Patiala	Honours in Psychology

Taking over of Colleges

The Govt. has also decided to take over the following privately managed colleges in the State:

1. M.R. College, Fazilka
2. Guru Gobind Singh Republic College, Jandiala (Jull)
3. Baba Sinhan Singh Gill Kh. College, Sidhsar (Ludhiana)
4. Guru Nanak College, Gurdaspur.

Private Colleges

141 Privately managed affilia'ed colleges in the State have derived benefit under 95% of the deficit grant-in-aid scheme during the year 1982-83. Under this scheme a sum of Rs. 465.85 lacs was given as grant for the year 1982.83.

Staff of private colleges have been allowed fixed medical allowance of Rs. 10/- per head per month. Further, the members of teaching staff have been given the benefit of increased Contributory Provident Fund after merging Dearness Pay (A.D.A) upto the price index of 320 as on 1st Jan., 1978 in basic pay with effect from 1 Sept. 1982.

During the year under report a sum of Rs. 5 lacs as development grant for the repairs of the buildings of Khalsa College, Amritsar has been sanctioned.

Universities

The State Govt. have been providing maintenance and development grants to the various universities in the State during the year 1982-83. the grant-in aid to universities has been increased substantially. University wise break up under Non-Plan Scheme was an under—

1. Punjabi University, Patiala.	.. Rs. 3,83,65,000/-
2. Guru Nauak Dev Uni. Amritsar	.. Rs. 2,49,60,000/-
3. Punjab University, Chandigarh	.. Rs. 2,16,48,000/-(Charged)

Bes des, a sum of Rs. 7,68,380/- was given as grant-in-aid to Guru Nanak 'Dev University, Amritsar for development works and job oriented courses. For the establishment of Subramania Bharti Chair in National Integration a grant of Rs. 93,380/- was provided.

Other Institutions

Sanskrit Pathshalas in the State, Dwarka Dass Library, Lajpat Bhawan, Sector 15, Chandigarh, Gandhi Smark Nidhi, Sector 16, Chandigarh and Indian Council of Social Sciences, North Western Regional Centre, Punjab University, Chandigarh were also given grant-in-aid amounting to Rs. 1,63,000/-

The number of Colleges in the State as on 30th Sepu. 1982 was as under.

Sr. No.	Category	Government			Non Government (Affiliated)			Grand Total		
		Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Ar's & Science Colleges (Including Home Science)	27	4	31	84	49	133	111	53	164
2.	Training Colleges	3	—	3	9	6	15	12	6	18
3.	Physical Training Colleges	1	—	1	1	—	1	2	—	2
4.	Commerce Colleges	1	—	1	—	—	—	1	—	1

The number of students in colleges as on 30th Sept. 1982 was as under.

Sr. No.	Category	Government			Non Government (affiliated)			Grand Total		
		Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	In Arts & Science College (including Home Sc.)	20,516	10,770	31,286	56,484	39,618	96,102	77,000	50,388	27,388
2.	In Training Colleges	186	297	483	826	2,489	3,315	1,012	2,786	3,798
3.	In Physical Training Colleges	210	150	360	70	81	151	280	231	511
4.	In Commerce Colleges	283	41	324	—	—	—	283	41	324

The number of Teachers in colleges as on 30th Sept. 1982 was as under.

1.	In Arts & Sc. Colleges (including Home Sc.)	975	487	1,462	2,161	1,315	3,476	3,136	1,802	4,938
2.	In Training Colleges	40	20	60	107	111	218	147	131	278
3.	In Physical Training	23	5	28	8	1	9	31	6	37
4.	In Commerce Colleges	17	4	21	—	—	—	17	4	21

CHAPTER III

Educational Planning

During the year 1982-83, a sum Rs 59.47 lacs has been spent on the college and University Education under the various plan Scheme.

A sum of Rs. 7.68 lacs has been spent towards the payment of Grant-in-aid to Universities and a sum of Rs. 2.90 lacs has been spent on the continuation of the 3 sports wings started in the Govt. College. A sum of Rs, 16.00 lacs has been spent on the continuation of the newly started courses during the 6th Five year plan and for the starting of 9 new courses during the year under report.

The Department started 4 career wings in the Govt. College for the special coaching of the students for the competitive examinations of all India level. A sum Rs. 3.60 lacs have been spent on this scheme.

A sum of Rs. 5.30 lacs has been spent for welfare of the students out of which a sum of Rs. 5.25 lacs has been paid as State Merit Scholarships to the poor brilliant students.

To inculcate reading habits among the general public a sum Rs. 3.67 lacs has been spent for the continuation of 3 District Libraries and for three extension counters in District Library, Jullundur.

Apart from the continuation of 239 posts of various cadres in the Govt. Colleges, 75 new posts have been created during the year 1982-83.

Capital

Out of the total expenditure of Rs. 59.47 lacs, a sum of Rs. 20.02 lacs was spent in connection with the construction of buildings etc. of Govt. Colleges/District Libraries during the year under report.

A total sum of Rs. 59.47 lacs was spent on the Universities and other Higher Education during 1982-83.

CHAPTER IV

Scholarships

Govt. of India Post Matric Scholarship Scheme

The students belonging to the Scheduled Castes and Scheduled Tribes who are permanently settled in Punjab and whose guardians/parent's income is upto Rs. 1000/- P.M. and are studying at post Matric/post Secondary stage are given financial assistance to enable them to complete their studies. A sum of Rs. 116.50 lakhs was spent during the year 1982-83 for 15,404 students.

State Post Matric Scholarship Scheme

The Punjab Govt./Semi Govt. employees (Full time) belonging to Scheduled Castes & Scheduled Tribes in Punjab State, having income

limited to Rs. 9000/- P.A. are paid scholarships under this scheme. 63 students were benefitted in 1982-83 and sum of Rs. 50,302 was spent during the year 1982-83.

State Harijan Welfare Scheme

The students of Scheduled Castes and Scheduled Tribes, whose parents were not gazetted officer or not paying income tax were exempted from the payment of tuition fee in Post Matric classes. Similarly all the Backward Classes students whose parents/guardian's income does not exceed Rs. 6,000/- were exempted from the payment of tuition fees and were also given stipends during the year under report.

A sum of Rs 63.73 lacs was spent for 52,211 students during the year 1982-83.

Scholarship to Vimukat Jaties

The students of Vimukat Jaties whose parents/guardian's income is limited to Rs. 5,000/- P.A. are awarded scholarship. 8 students belonging to Vimukat Jaties were awarded scholarships amounting to Rs. 4,515 during the year 1982-83.

Special Grant to Scheduled Caste (Girl) Students

Special Grant had been sanctioned to Punjab State and Chandigarh (U.T) Scheduled Castes Girls students who are permanently settled in Punjab State and whose parents/guardian's income does not exceed Rs. 9,000/- P.A. A sum of Rs 5.45 lacs was awarded to 1,346 students during the year 1982-83.

Special Grant to Medical/Engg. College Scheduled Castes Students

Special Grant had been sanctioned to Medical/Engineering Scheduled Caste students domiciled in Punjab and studying in Punjab or Chandigarh.

A sum of Rs. 9.50 lacs approximately was sanctioned in the year 1982-83 but the bills were not passed by the Treasury Officer. This amount has been drawn during 1983-84 and sent to colleges for disbursement.

Apart from the above mentioned Schemes, there are some other schemes for the welfare of the students studying in Colleges which are as under :—

Name of the Scheme	No. of beneficiaries	Budget provision	Expenditure
National Merit Scholarship	2,109	Rs. 15,58,000	Rs. 15,46,828
State Merit Scholarships Scheme	1,747	Rs. 37,27,240	Rs. 36,46,220
Teacher's son Scholarships	23	Rs. 30,000	Rs. 21,625
Scholarships for studying of Hindi	107	Rs. 1,50,000	Rs. 1,07,900
Education grants to the Children of Military persons.	9	Rs. 12,000	Rs. 4,500

National Loan Scholarship Scheme

This scheme was introduced by the Govt. of India in the year 1963-64 to help the poor but deserving students to continue their studies. Under this scheme, the students who get 50% marks in the qualifying examination and whose parents income do not exceed Rs 6,000/—P.A. (for students studying upto degree level and no income limit for post Graduate level) are eligible for the award of loan scholarship. The recoveries of the loan is made on very easy instalments after three years of the completion of the course or one year after joining service (Whichever is earlier) Those loanees who join Defence Forces as combatent) or teaching profession are given exemption of 1/10 of the total for each completed year of the loan.

The funds for the implementation of this scheme are provided by the Govt. of India. During the year 1982-83 no expenditure has been incurred under the scheme as the Treasury Officer did not clear the Bill without specifying any reason but verbally saying that this would not be cleared due to financial stringency.

CHAPTER V

Cultural Affairs

1. During the year 1982-83 Books worth Rs. 1.55 lacs were made available in the Central Dist. Libraries of the State under the financial assistance scheme of Raja Ram Mohan Roy Library Foundation Calcutta-a Govt. of India under taking

2. In collaboration with the Punjab Lalit Kala Academy, Chandigarh exhibitions of Paintinags of Contemporary Artists were organised at Patiala and Ludhiana during 1982-83

CHAPTER VI

Miscellaneous

(i) Budget

The component wise actual expenditure on Non-Plan expenditure schemes for the year 1982-83 of the Education Department (Colleges)

is given below :—

(Figures in thousands)

277—Education	Accounts 1981-82	Budget Estimates 1982-83	Revised Estimates 1982-83
1	2	3	4
1 Other Languages Education	520	606	657
2. B—University & Other Higher Education	23,080 CH	22,680	22,680 CH
B—Assistance to Universities	57,974 (v)	57,744	63,664 (V)
C—Government Colleges	41,544 7 CH	45,584 (V) 9 CH	48,719 (V) 9 CH
D—Assistance to Non-Govt Colleges	48,319	52,619	65,278
G—Scholarships	3,209	3,311	3,225
D—Physical Education	820	897 (V) 1 CH	1,080 1 CH
C—Youth Welfare Programme NCC	9,994	10,733	11,983
E—Other Expenditure	65	65	65
278—Art & Culture (d) Public Libraries	907	918	990

(ii) National Cadet Corps Scheme

The National Cadet Corps Scheme aims at stimulating the interest of young men and Women of the country in defence of the Country besides developing their Character, Commandership, ideal of service and capacity for leadership. This scheme has a special role to play in the defence preparedness of our nation to take on various duties of armed forces at the time of National Emergency.

National Cadet Corps training includes all the three wings viz Army, Air Force, and Navy with the following units in the Punjab State :—

1	2
NCC Group Headquarters	4
NCC Battalions (Boys)	14
NCC Battalions (Girls)	5
NCC Air Squadrons	4
NCC Naval units	2
NCC Bty. Coy.	1
Sainik School Coy NCC	1
Independent Coys	3
Total	34

(iii) Sports Activities

Achievements of the College students of Punjab in the matter of Sports during the year 1982-83 at inter-University level Sports Competitions are given below :—

Year	No. of teams getting 1st Positions		No. of teams getting 2nd positions		No. of teams getting 3rd positions	
	Total	Men Women	Total	Men Women	Total	Men Women
Inter—						
Varsity						
1982-83	11	6 5	8	5 3	6	4 2

In addition to running Govt Arts and Sports Colleges Jalandhar, the Department is annually spending a sum of Rs. 17.4 lacs on the Development of Sports through sports Wings in 9 Govt. Colleges (6 men and 3 Women Colleges).

CHAPTER VII

Extension Services Departments

(A) Govt College of Education, Jalandhar

(a) Target

During the year under report a sum of Rs 9,000/—was sanctioned by the State Govt. on account of TA/DA for the participants. This amount was spent for this purpose in toto. There was a plan to give training to 370 teachers and this target was achieved.

(b) Nine different Seminars/Courses were held which were attended by 375 teachers. The following workshops & seminars were held during the year.

Detail of Workshops/Seminars held in this Deptt during the year 1982-83

Serial No	Name of the Seminars..	From	To	No. of teachers	No. of Districts
1	2	3	4	5	6
1	Meeting of Advisory Committee	10-5-82	10-5-82	20	1-Jalandhar
2	Refresher Course for guidance masters	.. 19-5-82	21-5-82	54	1-Jalandhar
3.	Oriantation Course for unemployed Graduates	.. 9-8-82.	9-8-82	34	3-Jalandhar Hoshiarpur Kapurthala
4.	Meeting of Subject Experts	. 21-8-82	21-8-82	15	1-Jalandhar
5	Seminar on teaching of Geography	.. 26 8-82	28-8-82	76	5-Jalandhar Kapurthala Hoshiarpur Amritsar Gurdaspur
6	Advisory Committee Meeting for Art Teachers	.. 13-9-82	13-9-82	11	1-Jalandhar
7.	Refresher Course for Art Teachers	.. 22-9-82	24-9-82	64	5-Districts
8.	Workshop on Exp. project	21-10-82	23-10-82	11	2-Jalandhar Kapurthala
9.	Seminar on Primary Education	.. 5-11-82	6-11-82	85	5 Districts
Total:				370	

Jurisdiction

The jurisdiction of this department consist of five districts of Amritsar, Jalandhar, Hoshiarpur, Kapurthala and Gurdaspur. For each programme invitations are sent in equal number of teacher to all the districts within our jurisdiction. Almost all the districts represented in every programme.

Experimental Project

Almost every year a special workshop is conducted by this department to give training in planning the experimental projects for the qualitative improvement of schools. For the year under report, 34 schools participated for this workshop. A copy of each such plan is sent to the Field Advisor, NCERT, Chandigarh & duplicate copy is kept in this department for record for guidance & follow up action.

(B) Government College of Education, Patiala

During the year 1982-83, the Extension Services Department of Government College of Education, Patiala organised under the patronage of Principal Brahmjit Singh Gill, a number of seminars. The details are as follows:—

1. Conference of Hony Directors and Co ordinators

The session started with a conference of Hony Directors and Co-ordinators from 15th April to 17th April, 1982. The Conference was inaugurated by Mrs. K. Arma Ram; Director of Public Instruction (Colleges) Punjab. It was attended by 21 Co-ordinators and Directors of Extension Services Department of Colleges of Education in Northern India.

2 Seminar on Teaching of Punjabi

On 17th and 18th of September, 1982, a seminar on "Teaching of Punjabi" was attended by 43 teachers/lecturers in Punjabi. Dr. Harchand Singh Brar, Principal Dismesh Public School, Kotla Sultan Singh (Amritsar) enumerated the problems of teaching of Punjabi and asked the participants to depend on their own efforts. In the second day of the seminar, he elaborated the various ways of developing creative abilities of the children. Dr. Gurdev Singh of Punjab University spoke on 'Action Research in Teaching of Punjabi' and suggested some problems for investigation. Dr. Jiswant Singh Jas of Govt. College of Education, Jullundur in his talk suggested some steps for the improvement of 'Text Books in Punjabi'. Dr. Harkeerat Singh spoke on 'Problems of Spellings in Punjabi'. The participants were so impressed by his views that they requested us to organise a few days seminar on 'spellings in Punjabi'. Dr. Harkeerat Singh was kind enough to arrange for the free distribution among the participants of three volumes of 'Shabad Jor' Kosh' prepared by his Department.

In his Valedictory address Principal, Brahmjit Singh Gill pointed out the importance of Punjabi and appealed to the participants to utilize human resources rather than material resources for the improvement and development of Punjabi language.

3. *Workshop on Evaluation*

A five-day 20th September to 24th September, 1982 workshop on Evaluation was organised with the co-operation of N.C.E.R.T and Central Board of Secondary Education, New Delhi. The workshop was inaugurated by Dr. Bhagat Singh, Vice-Chancellor, Punjabi University, Patiala. It was attended by 37 experts in various disciplines who prepared model question Papers for Higher Secondary Examinations.

4. *Seminar for School Librarians*

On 5th and 6th November, 1982 a seminar for school librarians was organised which was attended by 35 persons. Most of these participants were those teachers who had no training in Library Science. In his inaugural talk Shri Harmander Singh, Chief Librarian, Central State Library, Patiala spoke on the importance of Library. Mr. Sukhdev Singh Senior Librarian, Govt Mahendra College, Patiala spoke on classification of books. Miss Saroj Arora and Mr. Satnam Singh Senior Librarians of this college spoke on Cataloguing and reference service in Schools.

5. *Pandit Jawahar Lal Nehru Memorial Seminar*

We celebrated Pandit Jawahar Lal Nehru's birth day by organising a seminar on 17th December, 1982. The seminar was attended by 41 Heads of High/Higher Secondary Schools. Sh. V. S. Mathur Joint Director (Retired) Education Department Govt. of Haryana spoke on Nehru's contribution to Indian Education and appealed to the participants to get benefit from Nehru's thoughts. D. Harchand Singh Brar, Principal, Dashmesh Public School, Kotla Sultan Singh (Amritsar) read a paper on 'Nehru As An Architect of Modern India.' It was followed by encouraging and thought provoking discussion.

In the evening session, the participants discussed the administrative problems of education. It was initiated by Mr. Sampuran Singh, Principal, Government Higher Secondary School, Fatehgarh Sahib and Mr. Gurmail Singh Dardi, Headmaster, Government High School, Alowal (Patiala).

6. *Declamation Contest*

A new experiment was done by organising a Declamation Contest in which 22-Heads/ teachers of High and Higher Secondary Schools participated. Miss, Binu Mathur of Government Girls High School, Rajpura Colony, Patiala, Dr. Surjit Singh of Govt. Multi Purpose Higher Secondary School, Patiala and Mr. Sohan Lal of Govt. High School, Tewar (Ropa) won the 1st and 2nd and 3rd prize respectively. Dr. T.S. Sandhu of Punjabi university, Dr. Vimal Prabha, Head Department of Hindi and Prof. Atam Kaur, Head Punjabi Department of Govt. College for Women acted as judges. Mrs. Atmesh Singhal, PES-I presided.

7. *Seminar on Educational and Vocational Guidance*

A two-days seminar from 3rd and 4th of February, 1983 on Educational & Vocational Guidance was organised which was attended by 26 teachers. It was inaugurated by Principal Brahmjit Singh Gill,

honorary Director of Extension Department. The Principal spoke on the importance of guidance and emphasized the need to save the people suffering from stresses and strains of present day life. Dr. (Mrs.) Tehl Kaur of Punjab University, Chandigarh spoke on the 'Present Status and Future Plans of Guidance Services in Punjab'. Mrs. Surjit Kaur, Assistant Employment Officer, Patiala spoke on the 'Role of Employment Exchange in Vocational Guidance' and Mr. Surjit Singh Bassi, Incharge Vocational Guidance Bureau Punjab University, Patiala gave a talk on 'Collection and Dissemination of Information.' Prof. Kapil Dev, Government College, Hoshiarpur and Prof. Ranjit Singh Gill of this college demonstrated the administration, scoring and interpretation of intelligence Test and Interest Inventory respectively. Prof. Kanwarjit Singh of this college presented an outline of 'A minimum guidance programme in a Secondary school.'

8. Seminar on Teaching of English

A two-days seminar on Teaching of English which commenced from 10th February, 1983 was attended by 22 teachers. The seminar was inaugurated by Dr. Gurdit Singh, Head Department of English, Punjab University, Patiala. He pointed out the deteriorating standards of English and asked the teachers to work for the improvement of this important language of the world community. Mr. K. K. Bector, Inservice Training Centre gave a talk on 'Presentation Techniques'. He gave a good demonstration of the 'Use of Black Board'. Mrs. Veena Behl gave a talk on 'Teaching Through Games'. Prof. G.K. Vashista of this college spoke on 'Sounds of English Language' and 'Stress in English Language'.

Mr. K. K. Bector, distributed the certificates to the participants.

Besides the seminars, the Hony. Director and Coordinator paid visits to a number of schools including Nabha, Khanna, Gobindgarh, Fatehgarh, Manupur, Bija and Ludhiana. In these visits they acquainted themselves with the problems of schools and suggested remedies to solve them. The visits inspire the teachers and also help in the dissemination of the good work being done in one school to other schools.

(C) Dev Samaj College of Education for Women Ferozepur City

The extension Services Centre, Dev Samaj College of Education for Women, Ferozepur City was started in 1957 by the National Council of Educational Research & Training, New Delhi to help the teachers of this area in their professional growth. In 1971, the Centre was taken over by the State Government and till then it has been working under the Punjab Education Department.

The jurisdiction of the centre is as under :—

1. Ferozepur District
2. Faridkot District
3. Bhatinda District
4. Jagraon Tehsil of Ludhiana District.
5. Tarn Taran Tehsil of Amritsar District.

During the year 1982-83 the following amounts were placed at the disposal of the Centre for organising activities :—

(1) Travelling Allowance	..	Rs. 9,000—
(2) Office Expenses	..	Rs. 9,000/—

During the year 1982-83 the Centre organised the following activities :—

1. Seminar on Education for Survival

A one-day Seminar on Education for Survival was organised on 29-5-1983 at Dev Samaj College of Education for Women, Ferozepur City for the Heads of High and Higher Secondary Schools of this area. Sh. K. C. Anand, Retired Director, Youth Services, Punjab University, Chandigarh and Sh. Dev Dutt acted as resource personnel. 20 Heads of institutions participated in the Seminar.

2. Orientation Courses on Educational and Vocational Guidance

In order to strengthen the programme of guidance services in our schools, a three-day orientation Course in Educational and Vocational Guidance for Masters/Mistresses was organised from 21-9-1982 to 23-9-1982 at Des Raj Government High School, Bhatinda with the collaboration of State Guidance Bureau, Punjab, Chandigarh. The Course was inaugurated by S. Surjit Singh Sandhu, District Education Officer, Bhatinda and the closing function was presided by S. Pritam Singh Brar, Deputy District Education Officer (Primary Education), Bhatinda. 46 Masters/Mistresses attended the Course.

3. Seminar on Teaching of Geography

It is generally observed that most of social studies Masters/Mistresses in our schools are not graduates in Geography and they, therefore, cannot do full justice to the contents of Geography in general and map work in particular. Keeping this need of teachers in view, a 3 days seminar on teaching of Geography was organized at Govt. Junior Basic Training Institute, Faridkot from 5th to 7th Jan. 1983. 30 Social Study Masters/Mistresses participated in the Seminar.

4. Workshop of Microteaching

In order to improve the quality of teaching in our educational institutions, educational researchers are recommending a number of innovations and Microteaching is one of them. A three-day workshop on Microteaching in Collaboration with D. A. V. College of Education, Abohar was organised from 3rd to 5th Feb., 1983 at Dev Samaj College of Education for Women, Ferozepur City. The purpose of the Seminar was to carry the concept of microteaching to the class room teachers. During the workshop the participating teachers were trained in the following teaching skills :—

- (1) Review of the programmes of teacher education.
- (2) The concept and Meaning of Microteaching.
- (3) Skill of Reinforcement.
- (4) Skill in Questioning.
- (5) Skill of Stimulus Variation.

For the purpose of training, the teachers in different skills, the following sequences were followed :—

- (i) Explanation of Theoretical background, components, and Evaluation procedures in respect of each teaching skill. This was followed by discussion for developing a better concept of each teaching skill.
- (ii) After the Theoretical discussion, two model lessons were given in each skill by the resource personnel.

- (iii) The participating teachers were motivated to prepare lesson plans on the basis of each teaching skill.
- (iv) The participating teachers did practice in the use of each teaching skill by giving actual lessons.

Dr. B. S. Wadhwa Prof. O. P. Chaudhri of D. A. V. College of Education, Amhar and Dr. (Mrs.) Neer Kanwal and Dr. (Miss) Rajwant Kaur of Dev Samaj College of Education for Women, Ferozpur City acted as resource personnel. 35 Teachers attended the workshop.

5. Seminar on Mental and Physical Development of Teachers

A two-days seminar on Mental and Physical Development of teachers was organised on 20th and 21st Jan., 1983 at Dev Samaj College of Education for Women, Ferozpur City.

Prof. K. C. Anand (Retired), Director Youth Services, Punjab University, Chandigarh acted as resource personnel. About 25 participants attended the seminar.

6. Seminar on Educational and Vocational Guidance

It is one of the goals of School Education to help a child in the process of adjustment and teachers do a lot in this direction. Keeping this in mind, a three day Seminar on Educational and Vocational Guidance was organised from 29th to 31st December 1982 at Arya Girls Hr. Sec. School, Moga. The Seminar was inaugurated by Sh. Gurdial Singh, District Education Officer, Faridkot. In this Seminar, those topics of educational and vocational psychology were discussed which were found useful in helping a child in life adjustment. Dr. S. P. Gupta, Co-ordinator, Dr. (Mrs.) Neer Kamal and Guidance Counsellors of districts of Ferozpur and Faridkot spoke on different topics. Thirty teachers attended the seminar.

7. Seminar on Higher Education and Pedagogy

Now it is being felt that like primary school teachers, College teachers should also be oriented in the pedagogy. A two-day Seminar on Higher Education and Pedagogy was organised on 24th and 25th March, 1983 at Dev Samaj College of Education for Women, Ferozpur City to orient College Teachers in Pedagogy. It was emphasised in the Seminar that some sort of orientation is must in Pedagogy to enable college teachers to become effective teachers. About 25 participants attended the Seminar.

8. Seminar Reading Programmes

The National Council of Educational Research & Training, New Delhi organises every year seminars in which papers are invited from the teachers based on their experiences & critical thinking. These papers are evaluated at the National Level and the selected papers are given awards. The paper of Dr. S. P. Gupta, Co-ordinator of this Centre was selected for the year 1982-83 for National award by the N.C.E.R.T.

9. Library Services

A Library is also attached to this centre. It contains about two-hundred books which may be found very useful for professional growth of teachers. Besides this literature and other material received from the National Council of Educational Research & Training, New Delhi and also from other sources are circulated to the schools.

PART IV

STATE COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH & TRAINING, PUNJAB

The State Council of Educational Research and Training, Punjab was established by the State Government in July, 1981. Dr. Sukhmandar Singh, PES-I continued as Director during the year under report.

The following units were transferred to the Council immediately after its inception :-

1. State Institute of Science Education
2. Vocational Guidance
3. Evaluation
4. Technology Cell including Film Library
5. Survey (10+2)
6. Inservice Training Institutes (Three)

The Council has been established mainly to achieve the following objectives :-

1. To bring about the qualitative improvement in the existing educational system of the State,
2. To develop the syllabi and curriculum of various School subjects,
3. To undertake and promote investigations, surveys, studies and researches in the various fields and sectors of education;
4. To provide pre and inservice education for teachers and educational supervisors;
5. To formulate and implement pilot projects for bringing about qualitative improvement in different fields of school education;
6. To develop new techniques and methodologies in the field of school education,
7. To evaluate, monitor and develop educational programmes;

Despite the difficulties faced by the organisation during its gestation period, the Council made long strides and covered new areas hitherto uncovered. The main achievements of the Council and its constituent Units are as under :-

(1) Science Education

(1) Science Education Programme

A very important component of the improvement of science instructions in the schools of Punjab is the training of Science masters, especially in the middle sections of the schools. The objective of Science Training is two fold —

- (1) Learning to use Science-Kit items
- (2) Upgrading Science Contents.

In 1982-83, a training to 746 science teachers was imparted very successfully. The achievement was 100%. Additionally, 154 science teachers could be imparted training but due to the harvesting season training courses for the month of April were cancelled.

Besides the senior officers of the Science Institute, the District Science Supervisors also acted as resource persons in the science curriculum development programme organised at State Institute of Science Education, Chandigarh. Inservice Training Centres, Patiala and Jalandhar.

The main thrust of the training courses was aimed at using the science kits supplied to almost all the middle sections of the schools as well as widen the science knowledge of the teachers.

One difficulty was the lack of adequate facilities for stay of the science teachers. The science Institute has no hostel. This had considerably affected the learning mood of the participants. However, all the Science teachers benefitted greatly particularly from activity oriented science teaching.

(2) The 11th State Level Science Fair

11th State Level Science Fair was held at S. D. Hr. Sec. School, Moga from 2nd to 7th November, 1982. The theme of this year's exhibition was "SCIENCE TECHNOLOGY AND PRODUCTION". There were:

108 exhibits	105 schools
315 students	110 teachers

The exhibition was sub divided into following themes —

- Energy Saving Services.
- Recycling of waste & its safe disposal.
- Food Production and Preservation.
- Natural and man made fibres.
- Appropriate Technology for Rural areas.
- Other innovations.

On the spot chart making competition was held for students. Also a speech competition was held for teachers on the topic "THE POERTY IS RESPONSIBLE FOR OVER POPULATION IN INDIA".

In all 50 prizes were given to the outstanding entries. In over all performance District Patiala was adjudged best followed by Faridkot and Ludhiana.

The opening ceremony of this week long fair was performed by D. Sukhmandar Singh, Director, State Council of Educational Research & Training and prizes were given by the District Education Officer, Faridkot on the concluding day function. The exhibition was visited by more than 20,000 visitors, mostly from neighbouring schools and local public.

(3) National Talent Search Examination Camps

This gives the children a sense of companionship and healthy competition while aiming at better future prospects.

First Camp from 30th June, 1982 to 9th July, 1982
at Govt. College, Ropar.

.. 82 Students

Second Camp from 23rd November, 1982 to 1st
December 1982 at Govt. Multipurpose Hr. Sec
School, Patiala.

.. 79 students

2. State Bureau of Educational & Vocational Guidance Punjab

During the year 1982-83, the Guidance Bureau has witnessed fulfilment of targets in almost all major spheres by enlisting the policies and programmes of Guidance Scheme on an agenda for action. The Bureau have tapped all the scattered resources, united all the activities and took every initiative to bring the students on the threshold of maturity. In a nutshell, the following highlights have been achieved during the year 1982-83 in various aspects. —

(a) Training

Career Masters Short Training Courses organised=20

(b) Field Work

Career Conferences arranged=24, Career Weeks celebrated=105,
Career talks given=438, Career Exhibition held=50, and New Career
Information Rooms opened=150

(c) Publication

Some booklets published entitled "Why Guidance", "Guide lines for Career Teachers", "Duties of the School Counsellors" and "Career Masters/Mistresses summarised Cumulative Record Card" and contributed 12 articles in "Pankhriyan" under the title "Choose Your Career".

(d) Experimentation and Research

Intelligence Tests-Progressive Matrices administered to about 3500 Children and after extensive research, Dr. R. P. Singh's Interest Inventory Record translated from English to Punjabi.

(e) Main Projects Introduced

- (i) Vocational Interest Survey of Students co-related with the qualitative and quantitative improvements in examination results. .. Faridkot
- (ii) National Talent Research Centre .. Jalandhar
- (iii) Determination of the skill and efforts of the child. .. Ludhiana
- (iv) Under-achievement among students of rural area schools. .. Patiala
- (v) Co-relation of Vocationalisation Scheme with Vocational Guidance Scheme .. State Guidance Bureau, P.b. Chandigarh

(f) Articles Written

- (i) Why Transency among boys with the sole theme "Threats and Punishment, never prevented sins",.
- (i) Essential activities of a good guidance programme.
- (ii) Development of social and ethical values through education.

3 State Evaluation Unit

(i) During the year under report this unit evolved a questionnaire regarding the 'Gradation of Primary Schools'. The purpose was to collect data of different primary schools in the State. The questionnaire will be circulated to all the Primary Schools in the State and the schools will be categorised into the best school, Moderate school and below average school.

(ii) Final shape was given to the Internal Assessment Scheme after consultation with the Principals and Staff of the three Inservice Training Centres. The aims of the scheme were as under:—

- (a) To make teachers and students regular in their day to day work.
- (b) To ensure continuous evaluation of the student's performance.
- (c) To minimise wastage & signation.

The scheme has been circulated to 52 selected schools in the State for its introduction in 6th class of session 1983-84. This scheme will be tried on Experimental basis and if successful it will be introduced in all the schools of the State.

(iii) A study of Co-relation between Internal Assessment & External Awards of the Xth Class students of Ropar Tehsil, Dist. Ropar is still in hand.

The object of the study is to find out whether the Internal Assessment sent by the schools of the State of the Punjab School Education Board, Chandigarh at Mohali for the students of High Schools appearing in the Xth class examination is in consonance with their achievement in the External Examination ?

4. Educational Technology

The Educational Technology Cell under took the following activities during the year 1982-83

(1) Organisation of seminars of Educational Technology

Educational Technology Cell conducted two seminars of two-days duration each on Educational Technology. One seminar was organised at Shivalik Public School, Mohali and the Second at the Govt. Inservice Training Centre, Jalandhar. At Mohali 34 Heads of High and Higher Secondary Schools and Deputy D.E.O's participated on 16-6-82 & 17-6-82. At Jalandhar 22 Heads of High and Higher Secondary Schools were oriented on 5 & 6-1-83. The participants were exposed to the meaning and the various aspects of Educational Technology. Deliberations by experts were followed by lively discussions which proved very useful for the participants in deeper understanding and appreciation of the new technology in education.

(2) Orientation of Script Writers Workshops

School broadcast programme for Primary, Middle & Higher Secondary classes (Forth to Ninth classes) is a regular feature of All India Radio, Jalandhar. To make this programme popular and useful for the student community, the Educational Technology Cell organised three workshops for writing scripts. In all 70 teachers were called to attend these workshops organised at Patiala and Jalandhar. The teachers who were called to attend these workshops on the basis of the recommendations of the D.E.O.'s, Principals Inservice Training Centres Officers of the Deptt. were given understanding of the fundamentals of writing scripts for educational broadcastes for All India Radio. They were allotted specific topics as per schedule of the programmes already prepared and were asked to write the scripts. They were given all the necessary guidance and their scripts were modified by a team of experts comprising the Programme Executive (School Broadcast) All India Radio, Jalandhar and the Officer Incharge E.T. Cell.

(3) Improvement in class rooms instruction through the use of slides

In 1981-82, the cell had purchased seventeen slides projectors to be given to selected schools under the above mentioned project. This year efforts were also made to procure really useful slides and also to select schools for experimentation. It was decided that ten Primary Schools & seven Middle Schools might be selected for the purpose. The middle schools were to be from Patiala district and five primary schools each from Jalandhar and Ropar District. For the purpose, fourteen schools of Jalandhar District, which were recommended by D.E.O. Primary Jalandhar were inspected by Officer Incharge Educational Technology Cell. Out of these five were finally selected and the list

conveyed to the D.E.O. As regards other schools, recommendations of the D.E.O.'s were obtained but final selection could not be possible as the office jeep was grounded due to lack of funds for petrol. This exercise is to be completed during early 1983-84. Regarding purchase of slides, the E.T. Cell organised workshop of selected teachers of Primary and Middle Schools to compile lists of their requirements on the basis of curricula prescribed for the classes in the subjects of science and Social studies and also on a few topics of general interest to the students. After this time consuming exercise, quotations were called and then slides were received from the firms for review. It was thought necessary to preview the slides before approving the same for purchase. It was a very lengthy exercise in which committees comprising Officer Incharge Educational Technology Cell representatives of S.I.S.E. and some teachers previewed and selected some four hundred slides.

5. Audio-Visual Education & Film Library

The Punjab State Audio-Visual Education & Film Library lent 581 films to various schools of the State during the year 1982-83.

This unit visited 13 schools & imparted training to their members of the staff in how to operate & take care of the Film Projectors & other Audio-Visual machines.

The technical persons of this unit visited 17 institutions and repaired their Film Projectors and other Audio-Visual machines during the year 1982-83.

6. Survey Unit (10+2)

(1) Data for District Educational Plan & Sample Surveys — Preliminary data for district Educational Plan has been collected for four districts viz. Amritsar, Patiala, Jalandhar and Sangur. The data also provides sampling frame for the sample surveys proposed to be launched. Proformas along with instructions have been prepared. The surveys are likely to be launched during 1983-84.

2. Forecasting of Enrolment

The forecasting of enrolment up to 1991 for Ist five classes was completed. But on the Advice/discussion with experts of the Institute of Applied, Manpower Research, some new techniques and tools are being applied and this work has been taken in hand afresh. Regression equation method is also proposed to be applied to the data.

3. Projections of Population

The 1981 census has amply proved that the estimates of population were on the lower side. The estimates for 6-11 & 11-14 age group for the period 1981-91 on the basis of new rates of growth have been worked out. No doubt these projection will have to be undertaken afresh once the age group data for 1981 population becomes available.

(4) The 4th All India Survey data is ready. This data will form basis for a comprehensive report proposed to be brought out next year.

This data will form bench marked data and shall be useful for making comparison in the future

(5) A comprehensive note on monitoring of data has been prepared. This also includes proforma which may be used for implementing the projects.

(6) Reports of the SCERT were prepared from time to time and submitted to various authorities.

(7) Work on schedule of New Expenditure for the SCERT was also done by the unit.

(8) Data on Ph. D. degree holders is being collected. This data is required by the Planning Department.

9. Data on the administrative structure of the SCERT was collected and compiled and submitted to the NCERT in the requisite proforma.

(10) The NCERT provides financial assistance to various schools for launching new projects/innovations. This unit performs liaison work for this purpose.

7. Inservice Training

With the setting up of SCERT, the three Inservice Training Centres in Punjab was put on scientific lines. A detailed programme for the year 1982-83 was chalked out and implemented. In these three institutions a total of 3,200 teachers were imparted In-service training in the State. The break-up of which is given below : —

Sr. No.	Category	No. of teachers trained
1.	Heads of High/Higher Secondary Schools	259
2.	Science Masters	931
3.	Social Studies & Mathematics Masters	845
4.	Language/Art & Craft Teachers	772
5.	D.P.Es./P.T.Is/N.D.S.Is	393
Total		3200

ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚੀ

1982-83

	ਪੰਨਾ
ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚੀ	46—47
ਕ੍ਰਿਟੀਕ ..	48
ਸਮੀਖਿਆ ..	48—52
ਜਾਣ ਪਛਾਣ ..	53

ਭਾਗ 1—ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਕਾਂਡ	ਵਿਸ਼ਾ	
1.	ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ	54—56
2.	ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ..	56—58
3.	ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾ ਬੰਦੀ ..	58—58
4.	ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਟੀਚਰਾਂ ਲਈ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ..	58—59
5.	ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ..	59—60
6.	ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ..	60—60
7.	ਬਜਟ ..	60—61

ਭਾਗ 2—ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ

1.	ਸਕੂਲ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ ..	62—63
2.	ਸਿੱਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ..	63—64
3.	ਬਾਲਗ/ਨਾਨ ਫਾਰਮਲ ਸਿੱਖਿਆ ..	65—65
4.	ਇਸਤਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ..	65—66
5.	ਭਿੱਤਾ ਕਰਨ ਸਿੱਖਿਆ ..	66—67
6.	ਦੱਸਤੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ..	67—69
7.	ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਸਿੱਖਿਆ ..	69—69
8.	ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ..	69—69

9. ਵਿਦਿਆ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ..	70—72
10. ਫੁੱਟਕਲ — ..	
(ੳ) ਪ੍ਰਾਟੀਵੋਟ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਟ ਇੰਨ ਏਡ ..	73—73
(ਅ) ਵਜ਼ੀਫੇ ..	73—74
(ੲ) ਸਕੂਲ ਇਮਾਰਤਾਂ ..	75—76
(ਸ) ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ..	76—76
(ਹ) ਬਜਟ ..	76—78
(ਕ) ਨੈਸ਼ਨਲ ਫਿਟਨਸ ਕਾਰਪਸ ਸਕੀਮ ..	78—78
(ਖ) ਸਕੂਲ ਖੇਡਾਂ ..	79—79

ਭਾਗ 3—ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ

1. ਕਾਲਜ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ ..	80—81
2. ਕਾਲਜ ਸਿੱਖਿਆ ..	81—86
3. ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾ ਬੰਦੀ ..	87—87
4. ਵਜ਼ੀਫੇ ..	87—89
5. ਸਤਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲੇ ..	90—90
6. ਫੁੱਟਕਲ— ..	
(ੳ) ਬਜਟ ..	90—91
(ਅ) ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ..	91—91
(ੲ) ਖੇਡ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆ ..	92—92
7. ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਭਾਗ— ..	
(ੳ) ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਜਲੰਧਰ ..	92—93
(ਅ) ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਪਟਿਆਲਾ ..	94—97
(ੲ) ਦੇਵ ਸਮਾਜ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ ਵਿਰੋਜਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ..	97—100

ਭਾਗ-4

ਸਟੇਟ ਕੌਮਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ, ਰੀਸਰਚ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ..	101—108

ਕ੍ਰਿਟੀਕ

ਆਯੁ ਗ੍ਰਾਂਟ 11-14 ਅਤੇ 14-17 ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ 50 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਮਿਡਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 25 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਰਲਜ਼ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਭੋਗਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) ਮਿਤੀ 22-3-1983 ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਅਧੀਨ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਕੇਅਰ ਤੋਂ ਫੂਡ ਸਹਾਇਤਾ ਘਟਣ ਕਾਰਣ ਲਾਭ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 2,79 ਲੱਖ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 2.41 ਲੱਖ ਰਹਿ ਗਈ।

20 ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ 2,323 ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਰੋਟ ਤੇ ਕਾਪੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮਿਲ ਸਕਣ। ਇਸ ਨਾਲ 4,70,086 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।

ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਖਿਆ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ।

6-11 ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਕਮਰੇ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਟੱਟੀਆਂ ਅਤੇ ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕੋਈ 9,070 ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਟੀਚਰਾਂ ਦੀ ਬੇ-ਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਕਰਕੇ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਕੋਰਸਾਂ ਲਈ ਦਾਖਲੇ ਬੰਦ ਰਹੇ।

7,600 ਸਕੂਲ ਟੀਚਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾ ਵਿਕਾਸ ਚਿੱਤ ਇਨਸਰਵਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਮਿਨੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੇ 33 ਸੋਨੇ ਦੇ, 36 ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਅਤੇ 32 ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਤਗਮੇ ਜਿੱਤੇ।

1982-83 ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਐਲੀਟਮੈਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਸਾਨਦਾਰ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਕਰੌੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਨਾਮ ਜਿੱਤਿਆ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਇਆ।

1982-83 ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਕਮ-ਕਾਜ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਰਿਹਾ।

(ਮਿਸਤਰ ਗੁਰਬਿੰਦਰ ਚਾਹਲ)

ਮਿਤੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ,

ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ,

4 ਦਸੰਬਰ, 1986

ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਸਮੀਖਿਆ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਕੜੇ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ

ਲੜੀ ਨੰ :	ਕਿਸਮ	ਮਿਤੀ 31-3-1983 ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆਰਥੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ (ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ)	ਆਯੁ ਕੁੱਟ	ਮਿਤੀ 30-9-1982 ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ (ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਮਿਤੀ 31-3-1983 ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ (ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਮਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
1.	ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ	12,389	6-11	19,25,943	47,882
2.	ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ	1,469	11-14	6,99,471	9,850
3.	ਹਾਈ ਸਕੂਲ	2,187	14-17	3,15,585	34,015
4.	ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ	259	14-17		
5.	ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ (ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ ਸਮੇਤ)	164		1,27,388	4,938
6.	ਟੀਚਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ	18		3,798	278
7.	ਸਰੀਰਕ ਸਿਖਿਆ ਕਾਲਜ	2		511	37
8.	ਕਾਮਰਸ ਕਾਲਜ	1		324	21

ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਪਕ

1. 80,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 32 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਟੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

2. ਦਿੱਲੀ ਪੇਂਟਰਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 81 ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ 47.80 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਨਿਰਵਾਹ ਗ੍ਰਾਂਟ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।

3. ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੈਨਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ/ਨਕਾਰਾ ਹੋਏ ਜਾ ਲਾਪਤਾ ਹੋ ਗਏ ਫੌਜੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ 10 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਪ੍ਰਤੀ ਬੱਚੇ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਸਿਖਿਆ ਗ੍ਰਾਂਟ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।

4. ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜੀਵਾਂ ਦੇਣ ਲਈ 92,000/-ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ।

5. 50 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਮਿਡਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 25 ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹਾਈ ਤੱਕ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਰਲਜ਼ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਭੋਗਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) ਮਿਤੀ 22-3-1983 ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਅਧੀਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ।

6. ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਪੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ 569 ਕਮਰੇ ਬਣਾਏ ਗਏ, 376 ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰਾਂ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀਆਂ, 460 ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 231 ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਰਈਆਂ ।

7. ਕੋਅਰ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 2.41 ਲੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਿਆ

8. ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਲੇਨ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਰੋਜਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ।

(ੳ) ਹੈਡਮਾਸਟਰ/ਹੈਡਮਿਸਟਰੈਸ	..	25
(ਅ) ਮਾਸਟਰ/ਮਿਸਟ੍ਰੈਸਜ਼/ਡੀ.ਪੀ.ਈ.ਜ	..	225
(ੲ) ਸੀ. ਐਂਡ. ਵੀ. ਟੀਚਰਜ	੫੨	200
(ਸ) ਕਲੱਰਕ	..	28
(ਹ) ਦਰਜਾ ਚਾਰ	..	104
(ਕ) ਵੇਕੇਸਨਲ ਮਾਸਟਰਜ	..	300
(ਖ) ਵਰਕਸਾਪ ਅਟੈਂਡੈਂਟਸ	..	100
(ਗ) ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਮਿਸਟ	..	1
(ਘ) ਡਰਾਈਵਰ	..	2
(ਙ) ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ	..	1
(ਚ) ਵਿਸਾ ਮਾਹਿਰ	..	3
(ਛ) ਸਹਾਇਕ ਲੇਖਾ ਅਕਸਰ	..	1
(ਜ) ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਹਾਇਕ	..	3
(ਝ) ਸਟੈਨੋ	..	3
(ਞ) ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ III	..	1
(ਟ) ਸਹਾਇਕ	..	3
(ਠ) ਮਸੀਨਮੈਨ	..	1
(ਡ) ਦਫਤਰੀ	..	1

9. 20 ਨਕਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਦਰ ਤੇ ਕਾਪੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇਣ ਲਈ 2,323 ਸਟੋਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ । ਇਸ ਨਾਲ 4,70,086 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋਇਆ ।

10. ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਖਿਆ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 10,636 ਬਾਲਗਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਟੀਚਾ 8,700 ਦਾ ਸੀ ।

11. ਰੂਰਲ ਫੰਕਸ਼ਨਲ ਲਿਟਰੇਸੀ ਪਰੋਜੈਕਟਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 77,980 ਬਾਲਗਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣ-ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਟੀਚਾ 75,000 ਦਾ ਸੀ ।

12. 131 ਮਾਸਟਰ/ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਹੈਡਮਾਸਟਰ/ਹੈਡਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । 47 ਹੈਡਮਿਸਟਰੈਸਾਂ, 166 ਮਾਸਟਰਾਂ/ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਪੇਂਕਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । 82 ਮਾਸਟਰਾਂ/ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਫੈਕਚਰਾਰ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । 2,144 ਮਾਸਟਰਾਂ/ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਯਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 30 ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ।

13. ਪ੍ਰੋਕਟੀਕਲ ਆਰਟਸ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ, 137 ਵੇਕਸਨਲ ਟੀਚਰਾਂ ਅਤੇ 12 ਵੇਕਸਨਲ ਮਾਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾ ਬਡੇਤਰੀ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ।

14. ਦਿੱਤੀ ਪੈਟਰਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 129 ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪ੍ਰਿੰਟ ਦੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ 10 06 32,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟ-ਜਹਾਇਤ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਤਕਰੀਬਨ 10,000 ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋਇਆ ।

15. ਸਟੇਟ ਹਰੀਜਨ ਵੈਤਵੇਅਰ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਕਬੀਲਿਆਂ/ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਆ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ 3,95,58,398 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ । ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 4,55,527 ਸੀ ।

16. ਨਿਮਨ-ਲਿਖਤ ਵਜ਼ੀਫੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ :

(1) ਮਿਡਲ (6ਵੀਂ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ)	..	558
(2) ਹਾਈ (9ਵੀਂ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ)	..	2 548
(3) ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪਾਠ-II	...	22

17. ਸਕੂਲ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਲਈ ਨਿਮਨ-ਲਿਖਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ।

	ਪੰਜਾਬੀ	ਹਿੰਦੀ	ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ	ਕੁੱਲ
ਪੁਸਤਕਾਂ ..	191	119	36	346
ਮੈਗਜ਼ੀਨਜ਼ ..	14	1	1	16
ਕੁੱਲ ..	205	120	37	362

18. ਮਿਨੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਖੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਿਡਾਰੀਆ ਨੇ 33 ਸੌਨੇ ਦੇ, 36 ਚਾਦੀ ਦੇ ਅਤੇ 32 ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਤਗਮੇ ਜਿੱਤੇ ।

19. 9 ਸਬਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 10 ਨਵੇਂ ਕੋਰਸ/ਵਿਧੇ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ।

20. 141 ਪ੍ਰਾਈਵੇਟਲੀ ਮੈਨੇਜਡ ਐਂਡ ਐਡਜ਼ਿਸਟਿਡ ਕਾਲਜਾਂ ਨੇ ਘਾਟੇ ਦੇ 94 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਗਰਾਟ ਸਹਾਇਤਾ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 465.85 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ।

21. ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਬਤੌਰ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਗਰਾਟ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ

22. ਨਾਨ-ਪਲੈਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮੈਨਟੇਨੈਂਸ ਅਤੇ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਗਰਾਟ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

(1) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ .. 3,83,65,000 ਰੁ :

(2) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ .. 2,49,60,000 ਰੁ :

(3) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ .. 2,16,48,000 ਰੁ .

ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ 7,68,380 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਗਰਾਟ-ਇਨ-ਏਡਜ਼ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ।

23. ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਲੈਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ 59.47 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

24. ਕਾਲਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇ 5.30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

25. ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 15,404 ਕਾਲਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੇ 116.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ।

26. ਸਟੇਟ ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 63 ਕਾਲਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੇ 50,302 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ।

27. ਸਟੇਟ ਹਰੀਜਨ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 52,211 ਕਾਲਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੇ 63.73 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ।

28. ਮੈਡੀਕਲ/ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 9.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਤੌਰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਗਰਾਟ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ।

29. ਸਾਇੰਸ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ 746 ਸਾਇੰਸ ਟੀਚਰਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ।

30. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ (ਮੁਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ) ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਉਣ ਤੇ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਐਨਾਮ ਜਿੱਤਿਆ ।

ਜਾਣ ਪਛਾਣ

ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸਰਕਾਰ, ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ (ਸੰਸਥਾ) ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਚਾਰਜ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੈ ਜੋ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ, ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਦੋ ਉਪ ਸਕੱਤਰ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੱਤਰ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਤਿੰਨ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟਾਂ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ, ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਕੋਲਜ਼ 'ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ' ਰੀਜ਼ਰਚ ਅਤੇ ਟੀਚਿੰਗ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਗ 1

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਕਾਂਡ 1

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ, ਵੱਲ ਪਹੁੰਚ-ਅਗੇਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਮਗਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਫਰਵਰੀ, 1978 ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁਆਇਨੇ ਅਤੇ ਨਿਰੀਖਣ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ਰਿਪੋਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਸ. ਮਧੋਕ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਰਹੇ।

ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਅਤੇ ਜਿਲਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਟਾਫ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ :—

ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਪੱਧਰ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਇੱਖਿਆ) ਪੰਜਾਬ

ਪ੍ਰਬੰਧ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਹਾਇਕ ਸਹਾਇਕ ਲੇਖਾ ਮੁਲਾਅੰਕਣ
 ਅਫਸਰ (ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ) (ਪ੍ਰਾ. ਸਿੱਖਿਆ-I) ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਫਸਰ ਮੁਲਾਅੰਕਣ
 (ਪ੍ਰਾ. ਸਿ.-II) (ਪ੍ਰਾ. ਸਿ.-III)

ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਾਖਾ, ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਡਿਕਾਰਡ ਅਤੇ (ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ) ਟਾਈਪ ਸਾਖਾ	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-I ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਾਖਾ ਅਤੇ ਗਰੇਡ-I ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-III	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-III ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਮਲਾ-II ਅਤੇ ਕੇ ਮਰ ਸਾਖਾ	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-I ਅਤੇ ਗਰਾਟ ਸਾਖਾ	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-I ਬਜਟ ਬਜਟ ਸਾਖਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਾਖਾ ਦਾ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜੀ.ਪੀ.ਐਫ. ਅਤੇ ਸਕੂਟਰ ਐਡਵਾਂਸ	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-I ਟੀਚਰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸਾਖਾ
ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-I ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-III ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸਾਖਾ ਯੋਜਨਾ ਸਾਖਾ	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-I ਟੀਚਰ ਸਾਖਾ ਯਨੀਅਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੰਮ ਕਾਜ	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-III	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-I ਅਤੇ ਗਰਾਟ ਸਾਖਾ ਦਾ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜੀ.ਪੀ.ਐਫ. ਅਤੇ ਸਕੂਟਰ ਐਡਵਾਂਸ	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਗਰੇਡ-I ਟੀਚਰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸਾਖਾ	

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਅਮਲਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਬਠਿੰਡਾ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਫਰੀਦਕੋਟ
ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ	ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ	ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ
26	11	15
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ
ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ	ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ	ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ
21	22	32
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਜਲੰਧਰ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਕਪੂਰਥਲਾ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਲੁਧਿਆਣਾ
ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ	ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ	ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ
24	7	20
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਪਟਿਆਲਾ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਰੋਪੜ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਸੰਗਰੂੜ
ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ,	ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ,	ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ.
21	13	14

ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ) ਮੁੱਖੀ ਹਨ । 7 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦੂਜੇ ਉਪ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ) ਹਨ ।

ਰਾਜ ਵਿਚ ਠੀਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ 216 ਸਿਖਿਆ ਬਲਾਕ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਬਲਾਕ ਦਾ ਮੁੱਖੀ ਇਕ ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ 12 ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਹਨ ਜੋ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਹਰ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਲਰਕ ਦੀ ਪੌਸਟ ਹੈ, ਜੋ ਦਫ਼ਤਰ ਦਾ ਕੰਮ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 300 ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਅਧਿਆਪਕ

(ਹਰ ਇਕ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਜਾ ਦੋ) ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆ ਦੀ ਐਨਲਿਸਟਮੈਂਟ ਅਤੇ ਇਨਰੋਲਮੈਂਟ ਸਬੰਧੀ ਸੂਚਨਾ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਲਰਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਲਾ ਸਾਇੰਸ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਸਰੀਰਕ ਸਿਖਿਆ) ਜੋ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਾਈਡ ਤੇ ਪੌਸਟ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਕਰਮਵਾਰ 7 ਅਤੇ 4 ਦਿਨ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਕਾਂਡ 2

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਸਧਾਰਣ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਹਰ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਸਾਧਨ ਉਪਲਬੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਨ ਅਤੇ ਨਿਰੀਖਣ ਆਦਿ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਲਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਜਿਲਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ।

ਆਯੂ ਗੁੱਟ 6-11 (ਕਲਾਸ 1 ਤੋਂ 5)

(1) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 31-3-1983 ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 12,389 ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 12,219 ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ 170 ਗੈਰਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਸੁਦਾ) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ ।

(2) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 30-9-1982 ਨੂੰ 6-11 ਆਯੂਗੁੱਟ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 19,23,943 ਸੀ । ਇਸ ਆਯੂ-ਗੁੱਟ ਵਿੱਚ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅਨੁਪਾਤ 55 ਅਤੇ 45 ਸੀ ।

(੩) ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 31-3-1983 ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 47,882 ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 46,781 ਅਧਿਆਪਕ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ 1,101 ਅਧਿਆਪਕ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਸੁਦਾ) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 22,465 ਅਧਿਆਪਕ ਮਰਦ ਅਤੇ 25,417 ਅਧਿਆਪਕ ਔਰਤਾਂ ਸਨ ।

ਨਿਰੀਖਣ

ਰਾਜ ਵਿੱਚ 216 ਸਿਖਿਆ ਬਲਾਕ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਬਲਾਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬਤੌਰ ਨਿਰੀਖਣ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਡੀ.ਡੀ.ਓ. ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਥ ਜਿਲ੍ਹਾ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਇਨਲਿਸਟਮੈਂਟ ਅਤੇ ਐਨਰੋਲਮੈਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਨਿਮਨ ਵਿਖਿਤ ਸਕੀਮਾਂ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਈਆਂ ਹਨ।

(1) ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਲੈਵਰਟੀਜ਼ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਸਬੰਧੀ

ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਗੇਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ 32 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈਵਰਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਨ ਲਈ 80,000 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

(2) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ

ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰਾਖਵੇਂ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਚਲ ਰਹੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੱਧ 261 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਜਾਰੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ।

(3) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਟ ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮੈਨੇਜਡ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਤਨਖਾਹ ਸਕੇਲ ਸੋਧ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਭੱਤੇ ਦੀਆਂ ਵਾਧੂ ਕਿਸਤਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਏਡਿਡ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਪੈਟਰਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਘਾਟੇ ਦਾ 95% ਸਰਕਾਰ ਗਰਾਟ ਵੱਜੋਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, 47.80 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨਿਰਬਾਹ ਗਰਾਟ ਵੱਜੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਕੂਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਰਾਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗਭਗ 81 ਹੈ।

(4) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੈਨਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ/ਨਕਾਰ/ਗਵਾਚੇ ਹੋਏ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਬਾਰੇ

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੈਨਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦ/ਨਕਾਰ/ਗਵਾਚੇ ਗਏ ਹਨ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ 10 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਗਰਾਟ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ 40,000 ਰੁਪਏ ਰਾਖਵੇਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

(5) ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੇਣ ਬਾਰੇ

ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਵਜ਼ੀਫੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ 92,000 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਹਨ।

(6) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ

ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ 50 ਸ. ਪ੍ਰਾ. ਸ. ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਬਣਾਏ ਗਏ।

(7) ਫਰਨੀਚਰ

ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਨੀਚਰ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਟੌ ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ, ਕੁਰਸੀਆਂ ਆਦਿ ਮੁਹਈਆ ਕਰਨ ਲਈ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ।

(8) ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਪੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ

ਲਗਭੱਗ ਹਰ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੀ. ਟੀ. ਏ. ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰੀ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ 569 ਕਮਰੇ, 376 ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਚਾਰਦਿਵਾਈ, 460 ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ 231 ਨਲਕੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਵਾਏ ਹਨ।

ਕਾਡ 3

ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾ ਬੰਦੀ

1. ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ 32 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵਾਈ, ਸਿਹਤ ਅਰੋਗਤਾ ਸੁਧਾਰ ਹਿੱਤ ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।
2. ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ 250 ਪਾਰਟ-ਟਾਈਮ ਨਾਨ-ਫਾਰਮਲ ਸਿੱਖਿਆ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਚਾਲੂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।
3. 261 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹਿੱਤ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਮੰਜੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਕਾਡ 4

ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਟੀਚਰਾਂ ਲਈ ਟਰੇਨਿੰਗ

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਪਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਫਲਤਾ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਾਏ ਗਏ ਯੋਗਦਾਨ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ, ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ

ਅਨਿਖੜਵਾ ਅੰਗ ਹੈ। ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖੇ ਹੋਏ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਬੰਧੀ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਖੋਜਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਵੀ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਓਰੀਐਂਟੇਸ਼ਨ/ਇੰਨ ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ :—

1. ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 4,400 ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਐਸ.ਸੀ.ਟੀ.ਆਰ.ਟੀ. ਵੱਲੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਤਿੰਨ ਇੰਨ-ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
2. 41 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਕਠਪੁਤਲੀ ਨਾਚ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।
3. ਸੰਨ 1981 ਤੋਂ ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਜਮਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ 9,000 ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਟਰੇਡ ਅਧਿਆਪਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

ਫਿਰ ਵੀ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਭਾਗ-I ਵਿਚ ਫੇਲ ਹੋ ਗਏ ਜਾਂ ਕੰਮਘਾਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਆਏ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੜ ਕੁਝ ਪਰਚਿਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇਣੀ ਸੀ, ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਭਾਗ-I ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਗਏ, ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਬੇਸਿਕ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸਕੂਲ, ਜਗਰਾਉ ਵਿਖੇ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਭਾਗ-II ਵਿਚ ਜਨਵਰੀ, 1983 ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਭਾਗ-II ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਸੰਬਰ 1983 ਵਿਚ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕਾਡ 5

ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ

ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਭਾਗ-I ਅਤੇ II ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹੀ ਬੈਠੇ। ਜੋ ਉਮੀਦਵਾਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਹੇਠ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :—

ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਨਾਂ	ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ	ਪਾਸ ਹੋਏ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ
1. ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਭਾਗ-I	4	—
2. ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਭਾਗ-II	26	20

ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਿਤੀ 3-5-1983 ਅਤੇ 4-5-1983 ਨੂੰ ਲਈ। ਇਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਬੱਚੇ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਮਾਰਚ, 1983 ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਮੰਹਾਲੀ (ਰੋਪੜ) ਵੱਲੋਂ ਲਿੱਤੀ ਗਈ, ਵਿਚ 80% ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਤਹਿਸੀਲ ਪੱਧਰ ਤੇ 40 ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਲਈ ਗਈ। ਇਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਕੁਲ 5,694 ਉਮੀਦਵਾਰ ਬੈਠੇ ਸਨ।

ਪਟਿਆਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਮਿਤੀ 3-5-1983 ਅਤੇ 4-5-1983 ਨੂੰ ਕਰਫਿਊ ਲੱਗਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾ ਸਕੀ। ਇਹ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਮਿਤੀ 7-6-1983 ਅਤੇ 8-6-1983 ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਕਾਂਡ 6

ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ

ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜੋ ਕੇਅਰ (ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰ ਅਮਰੀਕਨ ਰਲੀਫ ਐਂਡ ਰੀਵੇਅਰ) ਦੀਆਂ ਖੁਰਾਕ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸੰਨ 1962 ਵਿਚ ਚਾਲੂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ।

ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਕੇਅਰ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੂਡ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿਚ 15% ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਕੀਤੀ। ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਇਸ ਕਟੌਤੀ ਕਾਰਨ ਕੇਅਰ ਸਕੀਮ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕਵਰੇਜ਼ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿਚ 2.79 ਲੱਖ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ 2.41 ਲੱਖ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਮਿਡ-ਡੇ-ਮੀਲ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤਾ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕਵਰੇਜ਼ 1981-82 ਦੇ ਲੈਵਲ ਤੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਿਡ-ਡੇ-ਮੀਲ ਦੇ ਕਵਰੇਜ਼ ਗੈਪ ਨੂੰ ਅਪਣੀਆਂ ਖੁਰਾਕ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ 22.80 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟ-ਇਨ-ਏਡ ਦੇਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਰਾਂਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਬੰਧੀ ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤਾ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕਵਰੇਜ਼ ਘਟਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਲਗਭਗ ਕੇਅਰ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਡ-ਡੇ-ਮੀਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

2. ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜੀਰੀ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਲੋੜ 9,93,600 ਕਿਲੋ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਰੱਧ 7,48,082 ਕਿਲੋ ਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਸੈਂਟਰਲ ਕਿਚਨ (ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਯੂਨਿਟ) ਰਾਜਪੁਰਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਜੋ 25% ਬਣਦਾ ਹੈ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਿਚ ਕਟੌਤੀ ਕਾਰਣ ਸੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਪੰਜੀਰੀ ਪਲਾਟ ਮੁਕੇਰੀਆ ਵਿਖੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਲ 1983-84 ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਿਮਾਹੀ ਦੌਰਾਨ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕਾਂਡ 7

ਬੱਜਟ

ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਚਲ ਰਹੇ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਡਰਾਇੰਗ ਐਂਡ ਡਿਸਬਟਸਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ

ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਪਾਸ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਨਾਨ-ਪਲਾਨ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਬੱਜਟ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ . —

ਰਕਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਲੇਖ ਦਾ ਹੈਡ	ਸਾਲ 1982-83 (ਨਾਨ-ਪਲਾਨ) ਦਾ ਬੱਜਟ	ਸੋਧੇ ਬਜਟ 1982-83	ਅਨੁਮਾਨ (ਨਾਨ-ਪਲਾਨ)
1.	ਏ-ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ	.. 45, '8,01	50,77,85	
2.	ਬੀ-ਸੈਕੰਡਰੀ (ਜੀ) ਟ੍ਰਾਂਚਰ ਟਰੇਨਿੰਗ	.. 21,24	25,80	
	ਜੋੜ	.. 45,69,25	51,03,65	

ਭਾਗ 2

ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ

ਕਾਡ 1

ਸਕੂਲ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਚਾਰਾ

ਸੀ ਓਜਲ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸਕੂਲਜ) ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲਜ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ 4 ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭਾਵ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ), ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਬਾਲਗ ਸਿੱਖਿਆ), ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖਿਆ) ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪੁਸਤਕਾ), ਹਨ ਜੋ ਸਕੂਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕੰਟਰੋਲ, ਬਾਲਗ ਸਿੱਖਿਆ, ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖਿਆ, ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਜੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ) ਦੀ ਅੱਗੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦੋ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹਨ। ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਜ ਅਫਸਰ ਜੋ ਵਜੀਫਾ ਸਾਖਾ ਦਾ ਇਨਚਾਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਲੇਖਾ ਅਫਸਰ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪੁਸਤਕਾ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖਿਆ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਚਾਰ ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਨਾਨ-ਪਲਾਨ ਬੱਜਟ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲੇਖਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ ਲੇਖਾ ਅਫਸਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਜ ਅਫਸਰ ਕਾਰਜ ਤੇ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਇਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਫਸਰ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆਮ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੀ.ਈ.ਐਸ-I ਅਤੇ II (ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਨਰੀਖਣ) ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਡੀਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਅਫਸਰ ਜੋ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹਨ, ਅਤਿਰਿਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਯੁਵਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ) ਯੁਵਕ ਭਲਾਈ ਅਫਸਰ, ਸਪੋਰਟਸ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ਰ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਅਫਸਰ।

ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਕੂਲ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਪੈਰਾਮਿਡ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ, ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜ, ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਪੁਸਤਕਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਂਟ ਸਹਾਇਤਾ, ਵਜੀਫੇ, ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਟੀਜ਼ੇਸ਼ਨ ਖੇਤਰ, ਲੇਖੇ, ਬਾਲਗ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਅੰਕੜੇ।

ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੰਡਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫਸਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਅਮਲਾ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਉਪ

ਮੰਡਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਹਨ। ਮੰਡਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਦੇਖ ਭਾਲ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ, ਹਾਈ ਅਤੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਜਿਸ ਦੀ ਅਗੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵਧ ਉਪ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਾਇੰਸ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ, ਸਹਾਇਕ ਲੇਖਾ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਫ਼ਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਨਿਪੂਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਉਣ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਤਿਅੰਤਰਿਕ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਕਾਡ 2

ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ

(ੳ) ਮੁਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ (ਆਯੂ ਗੁਟ 11-14)

ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ 50 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਮਿਡਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ 100 ਮਾਸਟਰ/ਮਿਸਟਰੀਜ਼, 100 ਕਲਾਸੀਕਲ ਤੇ ਵਰਨੈਕੁਲਰ (ਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਆਪਕ), 50 ਸਰਕਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਇਨਸਟਰਕਟਰਜ਼, 50 ਆਰਟ ਤੇ ਕਰਾਫਟ/ਘਰੇਲੂ ਸਾਇੰਸ/ਸਿਲਾਈ ਟੀਚਰਜ਼ ਅਤੇ 50 ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

(i) ਸੁਤੰਤਰ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਿਤੀ 31-3-83 ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1,469 ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ 1,381 ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ 88 ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਜੂਰ ਸੁਦਾ) ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

(ii) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 30-9-82 ਨੂੰ ਆਯੂ ਗੁਟ 11-14 ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 6,99,471 ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 5,52,238 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮਿਡਲ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਅਤੇ 1,47,233 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਜੂਰ ਸੁਦਾ) ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮਿਡਲ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਆਯੂ ਗੁਟ ਦੇ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਕਰਮਵਾਰ 59 ਅਤੇ 41 ਸੀ।

(iii) ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 31-3-83 ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 9,850 ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 8,664 ਅਧਿਆਪਕ ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ 1,186 ਅਧਿਆਪਕ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਜੂਰ ਸੁਦਾ) ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। 5,696 ਅਧਿਆਪਕ ਮਰਦ ਅਤੇ 4,154 ਅਧਿਆਪਕ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਨ।

(ਅ) ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ (ਆਯੂ ਗੁਟ 14-17)

ਰਾਜ ਵਿਚ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਜ਼ ਭਾਵ ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਜ਼ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਆਯੂ ਗੁਟ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਨੌਵੀਂ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ/ਗਿਆਰਵੀਂ ਤਕ ਦੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ 25 ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਨੰਬਰਲ ਰੋਲਜ਼ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਭੋਗਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) ਮਿਤੀ 22-3-83 ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਅਧੀਨ ਆਇਆ। 20 ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਸਤੀ ਦਰਾਂ ਤੇ ਕਾਫੀਆ ਅਤੇ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਵਿਚ 2,323 ਸਟੋਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਟੋਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰਿਪੋਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ 4,70,036 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ 2,40,834 ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ 17,73,821 ਕਾਫੀਆ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

(i) ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 31-3-83 ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਚ 2,187 ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 1,820 ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ 367 ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਜੂਰ ਸੁਦਾ) ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸਨ।

(ii) ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਿਤੀ 31-3-83 ਨੂੰ 10+2 ਸਕੂਲਾਂ ਸਮੇਤ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 259 ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 119 ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਅਤੇ 140 ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਜੂਰ ਸੁਦਾ) ਸਕੂਲ ਸਨ।

(iii) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 30-9-82 ਨੂੰ ਆਯੂ ਗੁਟ 14-17 ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 3,15,585 ਸੀ। ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਕਮਵਾਰ ਅਨੁਪਾਤ 61 ਅਤੇ 39 ਸੀ।

(iv) ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 31-3-83 ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 34,015 ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 27,747 ਅਧਿਆਪਕ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ 6,269 ਅਧਿਆਪਕ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਜੂਰ ਸੁਦਾ) ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। 20,168 ਅਧਿਆਪਕ ਮਰਦ ਤੇ 13,847 ਅਧਿਆਪਕ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਨ।

ਮਿਤੀ 31-3-83 ਨੂੰ ਸਾਰੇ 10+2 ਸਕੂਲਾਂ ਸਮੇਤ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 9,218 ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 5,066 ਅਧਿਆਪਕ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ 4,152 ਅਧਿਆਪਕ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ (ਮੰਜੂਰ ਸੁਦਾ) ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 5,073 ਅਧਿਆਪਕ ਮਰਦ ਅਤੇ 4,145 ਅਧਿਆਪਕ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਨ।

1982-83 ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਟੇਜ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਸਾਨੰਦਰ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਨਾਮ ਜਿੱਤਿਆ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਇਆ।

ਕਾਂਡ 3

ਬਾਲਗ/ਨਾਨ ਫਾਰਮਲ ਸਿੱਖਿਆ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਜਨ ਸੰਖਿਆ 166.7 ਲੱਖ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ 40.07 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬਾਲਗ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ 2 ਮੁੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ :—

1. ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ।
2. ਰੂਰਲ ਫੰਕਸ਼ਨਲ ਲਿਟਰੇਸੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ।

1. ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿਚ 1954-55 ਤੋਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੇ 10 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ 290 ਕੇਂਦਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ 8,700 ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 10,626 ਬਾਲਗ ਪੜ੍ਹਾਏ ਗਏ ਹਨ।

2. ਰੂਰਲ ਫੰਕਸ਼ਨਲ ਲਿਟਰੇਸੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਵਿਚ 2,500 ਕੇਂਦਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਸੀ। ਸਾਲ 1982-83 ਵਿਚ 2,472 ਕੇਂਦਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ 75,000 ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 77,980 ਬਾਲਗ ਪੜ੍ਹਾਏ ਗਏ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਰਾਜ ਦੇ 10 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ 7 ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਫਸਰਾਂ ਅਧੀਨ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨਾਨ ਫਾਰਮਲ ਸਿੱਖਿਆ ਆਯੂ ਗੁਟ 11-14

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 600 ਕੇਂਦਰ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ 11-14 ਆਯੂ ਗੁਟ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਅੱਧ ਵਿਰਕਾਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ 545 ਕੇਂਦਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਅਤੇ 13,438 ਬੱਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਏ ਗਏ।

ਕਾਂਡ 4

ਇਸਤਰੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਸਾਲ 1982-83 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸਤਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ।

68 ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕਾਵਾਂ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। 47 ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 24 ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਤੌਰ ਲੈਕਚਰਾਰ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪ੍ਰੀਆਰਟੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਅਧੀਨ 29 ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

877 ਮਿਸਟਰੈਂਸ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਵਿਸ 30-9-80 ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੈਗੂਲਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ 11-14 ਅਤੇ 14-17 ਆਯੂ ਗੁੱਟ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਮਵਾਰ 20.85 ਲੱਖ ਅਤੇ 1.22 ਲੱਖ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕਰਮਵਾਰ 20.74 ਅਤੇ 1.15 ਲੱਖ ਸੀ। ਦਾਖਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਧਾ ਇਸਤਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ 50 ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੋਂ ਮਿਡਲ ਅਤੇ 25 ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਮਿਡਲ ਤੋਂ ਹਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਉਲਝਣਾਂ ਹਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ।

ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਵਿਖੇ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਅਧਿਆਪਕ ਅਮਲੇ ਦੇ ਇਨਚਾਰਜ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਇਸਤਰੀ ਉਪ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਅਮਲੇ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਆਪਣੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਸ਼ਰੇਸਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਮੌੜ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕਾਂਡ-5

ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਸਿੱਖਿਆ

ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਵਿਦਿਅਕ ਸਾਲ 1975-76 ਤੋਂ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ 100 ਮਿਡਲ ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮਿਡਲ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਅਤੇ 50 ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਰਸ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਲ 1980-81 ਵਿੱਚ ਹੋਰ 100 ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਘੇਰੇ ਹੇਠ ਲਿਆਏ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ 100 ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਕਸ਼ੈਡ ਉਸਾਰਨ ਅਤੇ ਸਾਜੋ ਸਾਮਾਨ ਖਰੀਦਣ ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਿਅਕ ਸਾਲ 1982-83 ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਕੀਮ ਦੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰੀਅਤਾ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਹੋਰ 100 ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਵੀ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਲੋੜੀਂਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਉਪਲਬੱਧ ਹੋਣ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਰਕਸ਼ੈਡ ਉਸਾਰੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਾਜੋ ਸਾਮਾਨ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਦੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੈਟਰਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵਖਰੀ ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਧਾਰਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਰਸ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੌਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਟਰੇਨਿੰਗ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਿਅਕ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲਗ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਸ ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਸਬੰਧੀ ਅਗਲੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਰਿਪੋਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਟਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਾਰਤਾ ਲਿਆਈ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਟਰੇਡਾਂ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਧ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ।

70% ਸਮਾਂ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਅਤੇ 30% ਸਮਾਂ ਖਿੱਤੀ ਵੱਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਲਿਖਤੀ ਪਰਚ ਦੀ ਇਨਟਰਨਲ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੇਡ 40 ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 25 ਤੱਕ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਟਰੇਡਾਂ ਦੀ ਅਭਿਆਸਿਤ ਮਹਿੰਗੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਜਾਂ ਇਲਚਸਪੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਿਡਲ ਜਮਾਤ ਦੇ ਕੜੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਿਆਈ ਗਈ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਟਰੇਡ ਵਿੱਚ ਸੈਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਾਇੰਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪਰੇਰਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਸਕੀਮ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਨਿਰੋਲ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵੀ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ।

ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਸਕੀਮ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਟੀਚਰ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਟੀਚਿੰਗ ਟਰੇਨਿੰਗ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਸ਼ਕਿਤ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਸਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਪਾਇਲਟੀਰ ਟੈਕਨੀਕਲ ਟੀਚਰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਵਿਖੇ 137 ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਕਾਲੀਨ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੂਲਅਕਣ ਏਜੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਵਿਭਾਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਸਕੀਮ ਅੰਲਾਈਮੈਂਟਰੀ ਸਟੇਜ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਟੀਚੇ ਪੂਰੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੌਰਸਿਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਹਨ। ਜਨਤਾ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੌਰਸਾਂ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਕੋ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਅੰਲਾਈਮੈਂਟਰੀ ਸਟੇਜ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਟੇਜ ਅਧੀਨ 23,261 ਅਤੇ 13,230 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਕ ਸਰਵੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਪੱਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 11ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਕਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਜਿਸ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਟਰੇਨਿੰਗ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਟਰੇਡ ਦੀ ਹੋਰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਲੈਣ ਲਈ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ +2 ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਕੀਮ ਉਸ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕਾਡ-6

ਦਸਤੀਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ

ਦਸਤੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਜਿਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਸਾਲ 1964 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ

ਦੇ 181 ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਰਾਤੀਕਾਰੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਈ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਉਂਤ ਅਧੀਨ, ਛੇਵੀਂ, ਸਤਵੀਂ ਤੇ ਅੱਠਵੀਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਮਵਾਰ ਕਾਰਪੋਟਰੀ, ਮੈਟਲ ਫਿੱਟਿੰਗ ਤੇ ਇਲੈਕਟਰੋਨਿਕਸ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਸਿੱਖਲਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਮਿੱਡਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣਵਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਤਕ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਲਗੇ ਜੋ ਬੀ.ਟੀ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਇਉਨੀਰ ਟੈਕਨੀਕਲ ਟੀਚਰਜ਼ ਟਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਮਾਹਿਲਪੁਰ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਵਿਖੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਤੀਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੇ ਅਲੱਗ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਕਾਰਣ ਕੁਝ ਜੋ.ਬੀ.ਟੀ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਆਪਸਨ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਜਾਬੰਦ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫਾਰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਈ.ਟੀ.ਆਈ. ਪਾਸ ਵਰਕ ਐਕਸਪੀਰੀਐਂਸ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਅਸਾਮੀਆ ਪਦਵਾਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਕੀਮ ਚਲਾਉਣ ਹਿੱਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਾਇਉਨੀਰ ਟੈਕਨੀਕਲ ਟੀਚਰਜ਼ ਟਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਵੇਕੇਸਨਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ/ਮਾਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ: —

ਲੜੀ ਨੰ	ਕੋਰਸ ਦਾ ਨਾਮ	ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
1.	ਵੇਕੇਸਨਲ ਅਧਿਆਪਕਾ (ਰੇਡੀਓ ਮਕੈਨਿਕ/ਮੋਟਰ-ਮਕੈਨਿਕ) ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਣ ਅਤੇ ਸੰਦਾ/ਸਮਾਨ ਰੀਕਾਰਡ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਸੈਮੀਨਾਰ।	137
2.	ਵੇਕੇਸਨਲ ਮਾਸਟਰ (ਮਕੈਨੀਕਲ ਇੰਜੀ: ਅਤੇ ਆਟੋ ਮੋਬਾਈਲ ਇੰਜੀ: ਗਰੁੱਪ) ਦਾ ਖਰਾਦ ਦਾ ਕੰਮ ਤੇ ਵੇਕੇਡਿੰਗ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਸਬੰਧੀ ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਕੋਰਸ।	12
3.	ਦਸਤੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਜੋ.ਬੀ.ਟੀ., ਵਰਕ ਐਕਸਪੀਰੀਐਂਸ/ਐਮਟੀਆਈਜ਼ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਅਤੇ ਸੰਦਾ/ਰੀਕਾਰਡ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਸੈਮੀਨਾਰ।	81

ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ 7,057 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਨਾਮ ਉਠਾਇਆ।

ਦਸਤੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਬੜੀ ਉਪਯੋਗੀ ਸਿਧ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬੀ-ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਤਸੁਕ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਾਂਡ 7

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਸ਼ਾ 182 ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਡਲ, ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਫਾਰਮ ਹਨ, ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨਿਟ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅਫ਼ਸਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਸਟੇਟ ਹੀਡਕੁਆਟਰ ਤੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਵੈ-ਰਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮੈਟ੍ਰਿਕ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਦਾ ਕੋਰਸ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਚਿੰਸਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਡਿਗਰੀ ਕੋਰਸ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਕੀਮ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਲ 1974-75 ਪਿਛੋਂ ਫੰਡਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸਕੀਮ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਚਾਲੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਕਾਂਡ 8

ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕੰਟਰੋਲ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ) ਦੇ ਚਾਰਜ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦੋ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹਨ। ਇੱਕ ਇਸਤਰੀ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕੇਵਲ ਇਸਤਰੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ 123 ਮਾਸਟਰਾਂ ਅਤੇ 43 ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੀਆਂ ਉਪਲਬਧ ਆਸਾਮੀਆ ਵਿਭੁੱਧ ਪੱਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 82 ਮਾਸਟਰਾਂ/ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਚਾਰਾ ਵਜੋਂ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ 131 ਮਾਸਟਰਾਂ/ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ/ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਜੋਂ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

25 ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜ ਆਸਰਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। 2,144 ਮਾਸਟਰਾਂ/ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਜੋ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੋਗੂਲਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਕਾਂਡ 9

ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਂ ਬੰਦੀ

ਆਉਟ-ਲੋ ਅਤੇ ਖਰਚਾ

ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1982-83 ਵਾਸਤੇ ਮੂਲ ਆਉਟ-ਲੋ, 661.35 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵੀ ਸੀ ।
ਇਸ ਆਉਟ-ਲੋ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭਾਗ ਚਾਲੂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਅਤੇ ਚਾਲੂ ਕਾਰਜਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੀ ।

ਇਸ ਮੂਲ ਆਉਟ-ਲੋ, ਫਾਈਨਲ ਆਉਟ-ਲੋ ਅਤੇ ਖਰਚੇ ਦੀ ਸੈਕਟਰਵਾਰ ਵੰਡ ਦਾ ਵੇਰਵਾ
ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ — (ਰੁਪਏ ਲੱਖ ਵਿੱਚ)

ਲੜੀ ਸੈਕਟਰ ਮੁੱਖ ਰੈਵਿਨਿਊ ਕੈਪੀਟਲ 31-3-83 ਤੱਕ ਦਾ ਖਰਚਾ (ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨਲ) ਰਿਮਾਰਕਸ									
ਨੰ:	ਆਉਟ -ਲੋ	ਭਾਗ	ਭਾਗ	ਰੈਵਿਨਿਊ	ਕੈਪੀਟਲ	ਜੋੜ	ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਵੇ		
1	2	3	4	5	6	7	8		
1.	ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ (ਮਿਡਲ)	256.61	254.11	2.50	298.62	3.47	302.09		
2.	ਸੈਕੰਡਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ	352.71	345.71	7.00	405.24	20.65	4.5	89	
3.	ਟੀਚਰਜ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ	13.32	13.32	—	8.43	—	8.43		
4.	ਐਡਲਟ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ	8.40	8.40	—	—	—	—	ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮੰਜੂਰੀ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ।	
5.	ਫਿਜੀਕਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਗੇਮਜ਼ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਯੂਥ ਸਰਵਿਸਜ਼ ।	25.16	25.16	—	25.25	—	25.25		
6.	ਡਾਇਰੈਕਸ਼ਨ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਸੁਪਰਵੀਜ਼ਨ ।	3.15	3.15	—	3.28	—	3.28		
7.	ਇਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਨਟਰ- ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਾਈਲਿਡਰਨ ਹੋਮ ਐਂਡ ਛੱਤ ਬੀੜ ।	2.00	—	2.00	—	0.84	0.84		
ਕੁੱਲ ਜੋੜ		661.35	649.85	11.50	740.82	24.96	765.78		

ਸੈਕਟਰ-ਵਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਉੱਨਤੀ

(ੳ) ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ (ਅੰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਅੰਚੂਕੇਸ਼ਨ)

ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ 20 ਨੁਕਾਤੀ ਸਮਾਜਕ ਆਰਥਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਮਿਨੀਮਮ ਠੀਡ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 1980-81 ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ-ਖਰਚਾ 144.24 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਲ 1981-82 ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਕੇ 244.53 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਇਹ ਖਰਚਾ 302.09 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (298.62 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (ਰੈਵੀਨਿਊ) + 3.47 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (ਕੈਪੀਟਲ) ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ ਦੇ ਕੁੱਲ ਖਰਚੇ ਦਾ 39.45% ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਪਹਿਲੇ ਚਾਲੂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ (ਸ੍ਰੀਣੀ 6ਵੀਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀਣੀ 8ਵੀਂ ਤੱਕ) ਦੀਆਂ ਲੜੀ-ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਕੇ ਚਾਲੂ ਰਖਣ ਦਾ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਉਪਲਬਧੀ ਦੀ ਜਨਤਕ ਮੰਗ ਕਾਰਨ 50 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਵਧਾਕੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ।

ਆਯੂ ਗੱਟ 11-14 ਦਾ ਸਕੂਲਾਂ (ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ, ਗੈਰ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ) ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਜੋ ਸਾਲ 1980-81 ਵਿੱਚ 61.72 ਸੀ। ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ 70% ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

(ਅ) ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਸਾਲ 1979-80 ਤੋਂ 1981-82 ਤੱਕ ਮਿਡਲ ਤੋਂ ਹਾਈ ਅਪਗਰੇਡ ਕੀਤੇ 358 ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ 25 ਨਵੇਂ ਅਪਗਰੇਡ ਕੀਤੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ 405.24 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਵਾਸਤੇ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 345.71 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਖਰਚਾ ਸਾਲ 1979-80 ਤੋਂ ਸਾਲ 1981-82 ਤੱਕ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਵੀ ਚਾਲੂ ਕਰਨ/ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਰੱਖਗਾਰ ਅਵਸਰ

ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੇਰਾਨ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਯੋਜਨਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਅਧੀਨ ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਖਗਾਰ ਦੇ ਅਵਸਰ ਉਪਲਬਧ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਲੜੀ ਨੰ.	ਅਸਾਮੀ ਦਾ ਨਾ	ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ (ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ)
1	2	3	4
1.	ਹੈਡਮਾਸਟਰ/ਹੈਡਮਿਸਟਰੈਸ ..	25	
2.	ਮਾਸਟਰ/ਮਿਸਟਰੈਸ ..	206	
3.	ਡੀ.ਪੀ.ਈ. 'ਜ	25	
4.	ਸੀ.ਐਂਡ ਵਰਨੈਕੂਲਰਜ ਟੀਚਰਜ ..	100	

1	2	3	4
5.	ਆਰਟ ਐਂਡ ਕਰਾਫਟ ਟੀਚਰਜ਼ .	50	
6.	ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ. .	50	
7.	ਕਲਰਕ ..	25	
8.	ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ..	100	
9.	ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਮਾਸਟਰਜ਼ ..	300	
10.	ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਅਟੈਂਡੰਟਸ ..	100	
11.	ਪ੍ਰੋਜੈਕਜ਼ਿਨਿਸਟ ..	1	
12.	ਡਰਾਇਵਰ ..	2	
13.	ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ..	1	
14.	ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ .	3	
15.	ਸਰਾਇਕ ਲੇਖਾ ਅਫਸਰ ..	1	
16.	ਟੈਕਨੀਕਲ ਅਸਿਸਟੈਂਟ	3	
17.	ਸਟੈਨੋ-ਟਾਈਪਿਸਟ ..	2	
18.	ਜੂਨੀਅਰ ਸਕੋਲ ਸਟੈਨੋਗਰਾਫਰ ..	1	
19.	ਮੁਪਰਡੰਟ ਗਰੇਡ-III	1	
20.	ਸਹਾਇਕ	3	
21.	ਕਲਰਕ/ਟਾਈਪਿਸਟ ..	3	
22.	ਪੀਅਨ .	3	
23.	ਮਸ਼ੀਨਮੈਨ ..	1	
24.	ਦਫਤਰੀ .	1	
25.	ਚੋਕੀਦਾਰ ..	1	

ਉਪਰੋਕਤ ਰਚੀਆ ਗਈਆ ਅਸਾਮੀਆ ਵਿੱਚੋਂ 10% ਅਸਾਮੀਆ ਇਸਤਰੀਆ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਪੋਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਰਚੀਆ ਗਈਆ ਪੋਸਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 25% ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆ ਵਾਸਤੇ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹਨ ।

ਕਾਂਡ 10

ਫੁੱਟਕਤ

(ੳ) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਟ-ਇੰਨ-ਏਡ

ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਸਤਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1 ਦਸੰਬਰ, 1967 ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਗ੍ਰਾਟ-ਇੰਨ-ਏਡ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ 30 ਨਵੰਬਰ, 1967 ਤੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ/ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਰੂਚਜ/ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਧੀ/ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਤੀ 1 ਦਸੰਬਰ, 1967 ਤੋਂ ਗ੍ਰਾਟ-ਇੰਨ-ਏਡ ਦੀ ਸੂਚੀ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ।

ਸਕੂਲ ਦੇ ਘਾਟੇ ਦੇ 95% ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਗ੍ਰਾਟ-ਇੰਨ-ਏਡ ਮੰਜੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮੈਨੇਜਡ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 6,000 ਰੁਪਏ ਵਾਰਸਿਕ ਗਰਾਟ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਨਵੀਂ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਗ੍ਰਾਟ-ਇੰਨ-ਏਡ ਮੰਜੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਮਿੱਥੀ ਗਈ। ਸਾਲ 1967-68 ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਨਵੀਂ ਸਕੀਮ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਜਟ ਪ੍ਰਵੀਜਨ ਨਾਲ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ 10,06,32,000 ਦੀ ਰਕਮ ਰਾਜ ਦੇ 429 ਮਿਡਲ, ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਗ੍ਰਾਟ-ਇੰਨ-ਏਡ ਮੰਜੂਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਮਹਿੰਗਾਈ ਭੱਤੇ ਦੀਆਂ 7 ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬਕਾਏ ਵੀ ਸਮਝੇ ਗਏ ਜੋ ਏਡਿਡ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਜੂਰ ਹੋਣੀਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਲਗਭਗ 10,000 ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਰਕਮ ਦਾ ਲਾਭ ਪੁੱਜਾ।

(ਅ) ਵਜ਼ੀਫੇ

ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਆਰਥਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ/ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਜ਼ੀਫਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ :—

1. ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਵਜ਼ੀਫੇ

15 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਦਰ ਤੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਲਈ (ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ) ਪੰਜਵੀਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 558 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਵਜ਼ੀਫੇ ਹਰ ਸਾਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

2. ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਜ਼ੀਫੇ

(ੳ) 15 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਦਰ ਤੇ 302 ਵਜ਼ੀਫੇ 2 ਸਾਲਾਂ ਲਈ (9ਵੀਂ ਤੋਂ 10ਵੀਂ ਤੱਕ) ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(ਅ) 25 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਦਰ ਤੇ 55 ਵਜ਼ੀਫੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਲਈ (9ਵੀਂ ਤੋਂ 11ਵੀਂ ਕਲਾਸ ਤੱਕ) ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(ੜ) 10 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਦਰ ਤੇ 2,191 ਵਜ਼ੀਫੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾ ਲਈ (9ਵੀਂ ਤੋਂ 11ਵੀਂ ਕਲਾਸ ਤੱਕ) ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ।

3. ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਵਜ਼ੀਫੇ

22 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ 22 ਵਜ਼ੀਫੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਭਾਗ-1 ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਭਾਗ 2 ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ।

4. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਜ਼ੀਫੇ (ਸੈਂਟਰਲੀ ਸਪਾਂਸਰਡ ਸਕੀਮ)

ਸੈਂਟਰਲੀ ਸਪਾਂਸਰਡ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਨੌਵੀਂ, ਦਸਵੀਂ ਅਤੇ ਗਿਆਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ 30 ਵਜ਼ੀਫੇ 10 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਅੱਠਵੀਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ।

5. ਪੈਨਸ਼ਨ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ (ਸੈਂਟਰਲੀ ਸਪਾਂਸਰਡ ਸਕੀਮ)

ਪੇਂਡੂ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ (5 ਵਜ਼ੀਫੇ ਹਰ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਬਲਾਕ ਲਈ) ਅੱਠਵੀਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਕੌਮੀ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ।

6. ਸੈਨਿਕ ਸਕੂਲ ਵਜ਼ੀਫੇ

(ੳ) ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸੈਨਿਕ ਸਕੂਲ/ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਨਾਭਾ ਵਿਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ 1,580 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ (ਕੇਵਲ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਲਈ) ਅਤੇ 5,000 ਰੁਪਏ ਸਲਾਨਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ (ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਨਾ ਹੋਣ) ।

(ਅ) ਉਪਰ ਦਸੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਯਾਦਵਿੰਦਗਾ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹਰ ਸਾਲ 10 ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ।

7. ਸਟੇਟ ਹਰੀਜਨ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮ (ਨਾਫ਼-ਪਲਾਨ) ਸਾਲ 1982-83

ਉਪਰੋਕਤ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਸਾਲ 1982-83 ਵਾਸਤੇ 3,95,58,398 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ 4,55,527 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਜਾ ਸੀ ।

ਸਕੂਲ ਇਮਾਰਤਾਂ

ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਯੋਗ ਅਤੇ ਦੁਕਵੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਥਾਨਕ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਵਧਾਉਣ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਕੂਲ ਬੁੱਲਣ ਸਮੇਂ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ/ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਲੋਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਮੀਨ/ਖੇਡ ਮੈਦਾਨਾਂ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸਰਤ ਹੈ ।

ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਖਰਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਲੱਗਭੱਗ 900 ਸਕੂਲ ਇਮਾਰਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮਲਕੀਤੀ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਕਿੱਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਦਖ-ਰੋਖ ਅਤੇ ਵਾਰਾਸ਼ਕ ਮੁਰੰਮਤ ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੰਡਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ/ਵਾਧੇ, ਓਰਿਜਨਲ ਵਰਕਸ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਰੀਪੇਅਰਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਫੰਡਜ਼, ਪੰਜਾਬ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਉਪਲੱਬਧ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਯੋਜਨਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਛੇ ਠ ਅੰਕਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸਕੀਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਫੰਡਜ਼ ਉਪਲੱਬਧ ਹੋਏ ਅਤੇ ਖਰਚਾ ਹੋਇਆ :—

ਲੜੀ ਨੰ.	ਸਕੀਮ/ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ	1982-83 ਵਾਸਤੇ ਰਾਸ਼ੀ	ਕੁੱਲ ਖਰਚਾ (ਪ੍ਰੋ-ਵੀਬਨਲ)
1.	ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਲਾਸ ਰੂਮਜ਼ (ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਜ਼)	1.00 ਲੱਖ	0.71 ਲੱਖ
2.	ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ—ਸਾਇੰਸ ਰੂਮਜ਼/ਲੈਬਾਰਟਰੀਜ਼ (ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਜ਼)	1.00 ਲੱਖ	2.76 ਲੱਖ
3.	ਰਿਸੋਰ ਰੂਮਜ਼ ਦੀ ਉਸਾਰੀ—ਵਾਰ ਹੈਡਕੈਂਪਡ ਚਿਲਡਰਨ (ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਜ਼)	0.50 ਲੱਖ	—
4.	ਸਾਇੰਸ ਰੂਮਜ਼/ਲੈਬਾਰਟਰੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ (ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਜ਼)	2.00 ਲੱਖ	6.09 ਲੱਖ
5.	ਅੰਕਸਟੈਨਸਨ ਆਫ ਅੰਗਲਿਸ਼ ਟਿਚਿੰਗ/ਨਵੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ	5.00 ਲੱਖ	14.56 ਲੱਖ
6.	ਇੰਟਰਸੈਨਲ ਹੋਮ ਵਾਰ ਚਿਲਡਰਨ, ਛੱਤ ਬੀੜ ਕੰਪਲੈਕਸ ।	2.00 ਲੱਖ	0.84 ਲੱਖ
	ਕੁੱਲ	11.50 ਲੱਖ	24.96 ਲੱਖ

ਇਹ ਖਰਚਾ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਸਪਿਲ ਅੰਦਰ ਕਾਰਜਾਂ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਨਾਨ-ਪਲਾਨ ਖਰਚਾ

ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਨਾਨ-ਪਲਾਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਮਾਈਨਰ ਵਰਕਸ ਵਾਸਤੇ 6.30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਪ੍ਰਵੀਨਤਾ ਉਪਲੱਬਧ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ 6.45 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮਾਈਨਰ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਮਿਡਲ/ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

(ਸ) ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕਤਮ ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਾਲ ਵਾਕਫੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਰਸਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ :—

—	ਪੰਜਾਬੀ	ਹਿੰਦੀ	ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ	ਜੋੜ
1	2	3	4	5
ਪੁਸਤਕਾਂ ..	191	119	36	346
ਰਸਾਲੇ ..	14	1	1	16
ਕੁਲ ਜੋੜ ..	205	120	37	362

(ਹ) ਬਜਟ

ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸ) ਦੇ ਸਾਲ 1981-82 ਨਾਨ-ਪਲਾਨ, ਖਰਚੇ ਸਕੀਮ ਤੇ ਮੁੱਦਵਾਰ ਅਸਲ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਸਾਲ 1982-83 ਦੀ ਡਾਈਨਲ ਗਰਾਟ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। —

ਆਮਦਨ ਬਜਟ

ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਆਮਦਨ ਇਸ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਹੈ। ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਫੀਸ ਅਤੇ-ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਭਾਗੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। 1981-82 ਦੀ ਅਸਲ ਆਮਦਨ 1,22,88,000 ਰੁਪਏ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 1982-83 ਦੀ ਬਜਟ ਆਮਦਨ 1,22,24,000 ਰੁਪਏ ਹੈ।

ਸਾਲ 1982-83 ਦੇ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਦਾ ਮੁੱਦਵਾਰ ਵੇਰਵਾ —

		1981-82 ਦਾ ਸਹੀ ਖਰਚ (ਰਕਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ)	ਫਾਈਨਲ ਗ੍ਰਾਂਟ 1982-83
1	2	3	4
1. ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਜ਼			
(ੳ)	ਡਾਇਰੈਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ (ਮੰਡਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦਫ਼ਤਰ)	.. 10,672	12,537
(ਬੀ)	ਸਰਕਾਰੀ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਜ਼	.. 5,18,545	5,92,338
(ਸੀ)	ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਨਾਨ-ਗੇਰੰਮਿੰਟ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਜ਼	.. 84,681	1,00,632
(ਡੀ)	ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਟੂ ਫੀਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਫਾਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ	.. 6	6
(ਈ)	ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪਜ਼ ਟੂ ਸਟੂਡੈਂਟਸ	2,827	2,827
(ਐਫ)	ਹੋਰ ਖਰਚਾ	.. 327	416
	ਟੇਕਿੰਗ ਓਵਰ ਆਫ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮੈਨੇਜਡ ਸਕੂਲਜ਼	.. 5,500	1,844
	ਕੁਲ	.. 6,22,758	7,10,60
ਐਂਚ ਜਨਰਲ—			
(1)	(ੳ) ਡਾਇਰੈਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ	8,083	9,950
	(ਹੈਡ ਕੁਆਟਰਜ਼ ਇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਸਾਇਡ ਦਾ ਖਰਚਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ)		

1	2	3	4
(2)	(ਈ) ਵਿਭਾਗੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ—		
	ਹੋਰ ਖਰਚਾ ਗਰਾਂਟਸ		
	ਟੂ ਨਾਨ-ਗੋਤਮਿੰਟ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ		
	ਟਾਨਾਮੈਂਟਸ	.. 6,117	1,432
	ਕੁਲ:	.. 14,200	11,382
ਬਾਲਕ ਸਿੱਖਿਆ			
	(ਸੀ) ਸਪੈਸਲ (ਏ) ਬਾਲਕ		
	ਸਿੱਖਿਆ	.. 7,102	8,047
	(ਜੀ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ	.. 11	11
	ਜੋੜ ਬਾਲਕ ਸਿੱਖਿਆ	.. 7,113	8,058
	ਕਲ ਜੋੜ	.. 6,44,077	7,30,040

(ਕ) ਨੈਸ਼ਨਲ ਰਿਟਨੋਸ ਕਾਰਪਸ ਸਕੀਮ

ਇਹ ਸਕੀਮ ਸੈਂਟਰਲੀ ਸਪਾਸਰਡ ਸਕੀਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤੇ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਇਨਸਟਰਕਟਰਜ਼ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਕੀਪਿੰਗ ਸਟਾਫ਼ ਖਾਹੇ ਹੈਡ-ਕੁਆਟਰ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਨਸਟਰਕਟਰਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕੰਟਰੋਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 1 ਫਰਵਰੀ, 1973 ਤੋਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ 1 ਜੁਲਾਈ, 1976 ਤੋਂ ਬਤੌਰ ਪੀ. ਟੀ. ਆਈ.ਜ਼ (ਐਨ. ਐਫ. ਸੀ.) ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਨਸਲਟ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਐਬਜ਼ਾਰਥ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਸੰਬਰ, 1981 ਵਿੱਚ ਪੀ. ਟੀ. ਆਈ. (ਐਨ. ਐਫ. ਸੀ.) ਦਾ ਗਰੇਡ ਸੋਧ ਕੇ 570-1,080 ਉਪਏ ਮਿਤੀ 1 ਜਨਵਰੀ, 1978 ਤੋਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਹ ਇਨਸਟਰਕਟਰਜ਼ (ਹੁਣ ਪੀ. ਟੀ. ਆਈ.ਜ਼ ਐਨ. ਐਫ. ਸੀ.) ਕੁੱਝ ਸਰਕਾਰੀ/ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਪਲੇਨ ਸਾਈਡ ਤੇ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਧਾਰ ਤੇ ਰੀਇੰਬਰਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਹਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਕ ਐਨ. ਐਫ. ਸੀ. ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(ਖ) ਸਕੂਲ ਖੇਡਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਅਪਣੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਵੱਲ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰੱਖਣ ਹਿੱਤ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕੁੱਲ ਅਤੇ ਸ਼ੰਨਗਰ ਵਿਖੇ ਲੱਗਭਗ 500 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੋਂ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਦੇ ਸਕੂਲੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਲਈ 3.75 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਕੋਚਿੰਗ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਸਵਾਰਣ ਹਿੱਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਕੰਪੀਟੀਸ਼ਨ ਕੋਚਿੰਗ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ 2.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਡੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਚੌਥੀ ਮਿੰਨੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਖੇਡਾਂ ਜੋ ਕਿ ਉਥਰਾ ਵਿਖੇ ਹੋਈਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਓਵਰ ਆਲ ਚੰਪੀਅਨਸ਼ਿਪ ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ ਸਿਲਾਵਾ ਟੀਮਾਂ ਨੇ 10 ਗੋਲਡ, 19 ਸਿਲਵਰ ਅਤੇ 19 ਬਰੋਜ਼ ਮੈਡਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਖੇਡਾਂ ਜੋ ਕਿ ਦੇਸ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨੇ 15 ਗੋਲਡ, 17 ਸਿਲਵਰ ਅਤੇ 13 ਬਰੋਜ਼ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਡੀ ਕ੍ਰਿਕਟ ਟੀਮ ਨੇ ਸੀ.ਕੇ. ਨਾਯਡੂ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਵੀ ਜਿੱਤਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਟੀਮ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਨੂ ਮਨਕਡ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦਾ ਕ੍ਰਿਕਟ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਵੀ ਜਿੱਤਿਆ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਭਾਗ ਜੋ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਟੇਟ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਹਿੱਤ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ। ਇਹ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਬਹੁਤ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਦੀ ਓਵਰ ਆਲ ਟ੍ਰਾਫੀ ਵੀ ਜਿੱਤੀ।

ਵਿਭਾਗ ਪੁਰਾਣੇ ਓਲੰਪਿਕ ਅਤੇ ਇਨਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫਿਕਸ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਲਗਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨੋਕਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਗ-III

ਉੱਭੇਗੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਕਾਡ 1

ਕਾਲਜ ਡਾਇਰੈਕਟਰੇਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ

ਕਾਲਜ ਡਾਇਰੈਕਟਰੇਟ

ਸਰਦਾਰ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਈ. ਐਸ.-I ਮਿਤੀ 6 ਅਕਤੂਬਰ, 1932 ਤੋਂ ਬਤੌਰ ਡੀ.ਪੀ.ਆਈ. (ਕਾਲਜ) ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਇਤਾ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ), ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਕਾਲਜ ਤੇ ਯੋਜਨਾ), ਸਲਾਹਕਾਰ ਰਿਫਾਰਮਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹਨ ਅਤੇ 2 ਲੇਖਾ ਅਫਸਰ ਹਨ।

ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਹੂਤਤ ਲਈ ਡਾਇਰੈਕਟਰੇਟ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੰਗਾਂ ਅਤੇ ਸਾਖਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੰਯੁਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ

ਇਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਯੁਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, (ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ), ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋਕਰ ਉਹ ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ. ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ. ਦੇ ਟਾਈਮ ਸਕੇਲ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਤਾ ਅਹੁਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਫਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ ਸਟਾਫ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ/ਲੋਕਚਾਰਾ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਸਾਖਾ ਦੇ ਆਲੇ ਨੂੰ ਡੀਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਕਾਲਜ ਤੇ ਯੋਜਨਾ)

ਸਮੂਹ ਵਿਦਿਅਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦਾ ਕਲੈਰੀਕਲ/ਫੁੱਟਕਲ ਅਮਲਾ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆ।

ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਕੇ: ਕੇ)

ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਡੀਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਗਰਾਟਸ)

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਾਟਾਂ ਅਤੇ ਸਮੇਤ ਯੂ.ਜੀ.ਸੀ. ਗਰਾਟ ਦੇ।

ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਵਜ਼ੀਫਾ)

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਰਜਾ ਵਜ਼ੀਫਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਫਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ।

ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸ: ਮ)

ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਗਤੀ ਵਿਧੀਆ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਸਾਰ ਸਬੰਧੀ ਓਰੀਐਨਟੇਸ਼ਨ ਕੌਰਸ ਕਰ ਉਣ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਰਜ਼ਾ ਵਜੀਫਾ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ/ਖਰੀਦ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਡੀਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਯੁਵਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ)

ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਯੁਵਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ।

ਸਲਾਹਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰ

ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਾਲਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰ ਕਮੇਟੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਦਿਅਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਯੋਗ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਲੇਖਾ ਅਫਸਰ

ਬਜਟ ਤੇ ਲੇਖਾ ਮਾਮਲੇ ।

ਲੇਖਾ ਅਫਸਰ (ਆਡਿਟ)

ਐਫੀਲੀਏਟਿਡ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਾਂਟਾਂ ਨੂੰ ਆਡਿਟ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ।

ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਲਗਭਗ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 1981-82 ਵਿਚ ਸੀ । ਕੇਵਲ ਇਸ ਵਿਚ ਆਡਿਟ ਸੈਲ ਵਾਧੂ ਸਥਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਐਫੀਲੀਏਟਿਡ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਾਂਟਾਂ ਨੂੰ ਆਡਿਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਕਾਂਡ

ਕਾਲਜ ਸਿੱਖਿਆ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਨ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ । ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੋਜ ਸੁੱਚੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਬਚਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਨ ਔਚਾਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਾਨਵੀ ਵਜੀਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਮੱਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਲੰਮੀਆਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਇਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ।

1. ਡਾਈਵਰਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਆਫ ਕੌਰਸਿਜ਼ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਹੇਠ

ਲਿਖੇ ਨਵੇਂ ਕੌਰਸ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ :—

ਕ੍ਰਮ ਨੰ	ਕਾਲਜ ਦਾ ਨਾਮ	ਕੌਰਸ ਦਾ ਨਾਮ
1.	ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਹੋਪੜ	ਕਮਰਸ
2.	ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਨਿਮਾਤ (ਪਾਤੜਾ)	ਭੂਗੋਲ
3.	ਸਰਕਾਰੀ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ, ਪਟਿਆਲਾ	ਪਬਲਿਕ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ੀਅਲੋਜੀ ।
4.	ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਡੇਰਾ ਖੋਸੀ	ਫਾਈਨ ਆਰਟਸ ।
5.	ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ (ਇਸਤਰੀਆਂ), ਲੁਧਿਆਣਾ	ਸਾਈਕਾਲੋਜੀ ।
6.	ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ	ਸਾਈਕਾਲੋਜੀ ।
7.	ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਬਠਿੰਡਾ	ਸੰਗੀਤ (ਇਨਸਟਰੂਮੈਂਟਲ)
8.	ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ (ਇਸਤਰੀਆਂ), ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	ਸੋਸ਼ੀਅਲੋਜੀ ।
9.	ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ (ਇਸਤਰੀਆਂ) ਪਟਿਆਲਾ	ਆਨਰਜ਼ ਇਨ ਸਾਈਕਾਲੋਜੀ ।

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਰਾਜ ਦੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ —

1. ਐਮ ਆਰ. ਕਾਲਜ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ।
2. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰੀਪਬਲਿਕ ਕਾਲਜ, ਜੰਡਿਆਲਾ (ਜਲੰਧਰ)
3. ਬਾਬਾ ਪੀਰਾ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਸਿੱਧਸਰ (ਲੁਧਿਆਣਾ)
4. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ।

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜ

ਸਾਲ 19੧੨-੧੩ ਦੌਰਾਨ 95% ਗਰਾਟ ਇਨ ਏਡ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੇ 141 ਪ੍ਰਾਈਵੇਟਲੀ ਮੈਨੇਜਡ ਅਫਿਲੀਏਟਡ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁੱਜਿਆ । ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 465.85 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਟ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 1932-੪੩ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ 10/— ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਫਿਕਸਡ ਮੈਡੀਕਲ ਭੱਤਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਟੀਚਿੰਗ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਮਿਤੀ 1 ਸਤੰਬਰ, 1982 ਤੋਂ (ਮੂਲ ਸੂਚਕ ਅੰਕ) 1 ਜਨਵਰੀ, 1978 ਨੂੰ 320 ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ (ਏ.ਡੀ.ਏ.) ਡੀ.ਪੀ. ਨੂੰ ਖੈਸਿਕ ਪੈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਵਾਧੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਫੰਡ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕਿਲਿਡਿੰਗ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਗਰਾਂਟ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਮੰਜੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਜ਼

ਸਰਕਾਰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਕਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਬਾਹ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਨ ਪਲਾਨ ਹੇਠ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਾਰ ਬਰੇਕ ਅਪ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ : —

- (1) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਰੁਪਏ 3,83,65,000/-
- (2) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੁਪਏ 2,49,60,000/-
- (3) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰੁਪਏ 2,16,48,000/- (ਚਾਰਜਡ)

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 7,68,380/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਕਰਨ, ਕੋਰਸ ਅਤੇ 93,380/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਭਾਰਤੀ ਚੇਅਰ ਇਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਟਗਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਣਾ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਸਾਲ 1982-83 ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤੀ।

ਅਦਰ ਬਾਡੀਜ਼

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ, ਦਵਾਰਕਾ ਦਾਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਲਾਜਪਤਰਾਏ ਭਵਨ ਸੈਕਟਰ-15 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਗਾਧੀ ਸਮਾਰਕ ਨਿੱਧੀ ਸੈਕਟਰ-16, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਸੋਸਲ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਨਾਰਥ ਵੈਸਟਰਨ ਰੀਮਨ ਸੈਕਟਰ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ 1,63,000-ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਗਰਾਂਟ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 30 ਸਤੰਬਰ, 1982 ਨੂੰ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ :—

ਕ੍ਰਮ ਨੰ.	ਕਿਸਮ	ਸਰਕਾਰੀ			ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਐਫੀਡੀਏਟਿਡ)			ਕੁਲ ਜੋੜ		
		ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ	ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ	ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	ਆਰਟਸ ਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ (ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜਾਂ ਸਮੇਤ)	27	4	31	84	49	133	111	53	164
2.	ਟਹੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ	3	—	3	9	6	15	12	6	18
3.	ਸਥੀਕਰ ਸਿੱਖਿਆ ਕਾਲਜ	1	—	1	1	—	1	2	—	2
4.	ਕਮਰਸ ਕਾਲਜ	1	—	1	—	—	—	1	—	1

ਮਿਤੀ 30 ਸਤੰਬਰ, 1982 ਨੂੰ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ :—

ਲੜੀ ਨੰ.	ਕਿਸਮ	ਸਰਕਾਰੀ			ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਐਂਡੋ-ਪੀਏਟਿਡ			ਕੁਲ ਜੋੜ		
		ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ	ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ	ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ (ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜਾਂ ਸਮੇਤ)	21,516	10,770	31,236	56,494	39,618	96,102	77,000	50,388	1,27,388
2.	ਟਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ	186	297	483	826	2,489	3,315	1,012	2,786	3,798
3.	ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ	210	150	360	70	81	151	280	231	511
4.	ਕਮਰਸ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ	283	41	324	—	—	—	283	41	324

ਮਿਤੀ 30 ਸਤੰਬਰ, 1982 ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ :—

ਲੜੀ ਨੰ:	ਕਿਸਮ	ਸਰਕਾਰੀ			ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਐਵੀਏਟਿਡ)			ਕੁਲ ਜੋੜ		
		ਮਰਦ	ਇਸਤਰੀਆ	ਜੋੜ	ਮਰਦ	ਇਸਤਰੀਆ	ਜੋੜ	ਮਰਦ	ਇਸਤਰੀਆ	ਜੋੜ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ (ਸਮੇਤ ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜਾਂ)	975	487	1,462	2,161	1,315	3,476	3,136	1,802	4,938
2.	ਟਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ	46	20	60	107	111	218	147	131	278
3.	ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ	23	5	28	8	1	9	31	6	37
4.	ਕਮਰਜ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ	17	4	21	—	—	—	17	4	21

ਕਾਂਡ 3

ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾ ਬੰਦੀ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਚਲਾਈਆ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ 59.47 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ 7.68 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ 3 ਸਪੋਰਟਸ ਵਿੰਗਜ਼ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਲਈ 2.90 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਛੇਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਨਵਿਆਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਸਬੰਧੀ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਚਲੂ ਕੀਤੇ 9 ਨਵੇਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 16.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਆਲ ਇਡੀਆ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ 4 ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 4 ਕੈਰੀਅਰ ਵਿੰਗ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤੇ 3.60 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ 5.30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜਿੰਨਾ ਵਿੱਚੋਂ 5.26 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਗਰੀਬ ਪਰ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਟੈਟ ਮੈਂਡਿਟ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣ ਲਈ 3 ਜਿਲ੍ਹਾ ਟਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ 3 ਨਵੇਂ ਖੋਲੇ ਵਿਸਥਾਰ ਕਾਊਂਟਰਾਂ ਤੇ ਸਾਲ 1982-83 ਦੇ ਦੌਰਾਨ 3.57 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਜਿਥੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਜੂਰ ਹੋਈਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ-2 ਕਾਡਰਾਂ ਦੀਆਂ 239 ਆਸਾਮੀਆਂ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਚਾਲੂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਥੇ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ 75 ਨਵੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਕੈਪੀਟਲ

59.47 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੁਲ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚੋਂ 20.02 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ/ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿਚ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਾਲ 1982-83 ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਤੇ 59.47 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਕਾਂਡ 4

ਵਜ਼ੀਫੇ

1. ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਸਕੀਮ

ਇਹ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ/ਸਿਕੰਡਰੀ ਮਟੇਜ਼ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਕੌਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ

ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਰਡੀਅਨ/ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਇਨਕਮ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਹੈ। ਸਾਲ 1982-83 ਲਈ 116.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ 15,404 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ।

2. ਸਟੇਟ ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਵਜ਼ੀਫਾ ਸਕੀਮ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ/ਅੱਧ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜੋ ਈਵਨਿੰਗ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 9,000 ਰੁਪਏ ਹੋਵੇ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 1982-83 ਲਈ 63 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ 50,302/- ਰੁਪਏ ਦੇ ਵਜ਼ੀਫੇ ਵੰਡੇ ਗਏ।

3. ਸਟੇਟ ਹਰੀਜਨ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮ

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਗਜ਼ਟਡ ਅਫਸਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਆਮਦਨੀ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਟਿਊਸ਼ਨ ਫੀਸ ਤੋਂ ਮੁਆਫੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 6,000/- ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਿਊਸ਼ਨ ਫੀਸ ਤੋਂ ਮੁਆਫੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸਾਲ 1982-83 ਲਈ 52,211 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ 63.73 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ।

4 ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਵਜ਼ੀਫੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨ 5,000/- ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਤੱਕ ਹੋਵੇ। ਸਾਲ 1982-83 ਵਿਚ 8 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ 4,515/- ਰੁਪਏ ਵੇਜ਼ੀਫਾ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

5. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਗਰਾਂਟ ਦੇਣ ਬਾਰੇ

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 9,000 ਰੁਪਏ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਹ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਾਲ 1982-83 ਲਈ 1,346 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ 5.45 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵੰਡੇ ਗਏ।

6. ਮੈਡੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਗਰਾਂਟ ਦੇਣ ਬਾਰੇ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ, ਸਪੈਸ਼ਲ ਗਰਾਂਟ ਮੰਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰੰਤੂ 9.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਿਲ ਖਜਾਨਾ ਅਫਸਰ ਨੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਰਕਮ ਸਾਲ 1983-84 ਵਿਚ ਕਢਾ ਕੇ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਉਕਤ ਸਕੀਮਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੋਰ ਜੋ ਸਕੀਮਾਂ ਹਨ ਉਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ —

ਸਕੀਮ ਦਾ ਨਾ	ਲਾਭ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ	ਵਰਤੀ ਗਈ ਰਕਮ
ਰਾਸਟਰੀ ਮੈਰਿਟ ਵਜ਼ੀਫਾ ਸਕੀਮ	2,109	15,58,000	15,46,828
ਰਾਜ ਯੋਗਤਾ ਵਜ਼ੀਫਾ ਸਕੀਮ	1,747	37,27,240	36,46,220
ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਜ਼ੀਫੇ	23	30,000	21,625
ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਵਜ਼ੀਫੇ	107	1,50,000	1,03,900
ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਿਖਿਆ ਗ੍ਰਾਂਟ	9	12,000	4,500

ਰਾਸਟਰੀ ਕਦਮਾਂ ਵਜ਼ੀਫਾ ਸਕੀਮ

ਰਾਸਟਰੀ ਕਦਮਾਂ ਵਜ਼ੀਫਾ ਸਕੀਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਾਲ 1963-64 ਤੋਂ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੱਟਹਾਰ ਪੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 6,000/- ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ 50% ਨੰਬਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਵਜ਼ੀਫਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਜ਼ੀਫਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਤੀਕ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਕੋਰਸਿਜ਼ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ/ਕੋਰਸ ਖਰਚੇ ਕਰਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਨੌਕਰੀ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ (ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾ ਹੋਵੇ) ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਆਸਾਨ ਕਿਸਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਿਸ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ/ਫੌਜੀ ਸੇਵਾਦਾਰ (ਕੰਬਾਟੈਂਟ) ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਦਲੇ ਕੁੱਝ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ 1/10 ਭਾਗ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਦਲੇ ਸਾਰਾ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਖਜ਼ਾਨਾ ਅਫਸਰ ਨੇ ਪੇਮੈਂਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅਸਮਰਥ ਪ੍ਰਕਟ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਕਾਂਡ 5

ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲੇ

ਕੋ-ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੋਹਨ ਰਾਇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਕਾਰਜਕਰਤਾ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਕੇਂਦਰੀ/ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ 155 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਪਸਤਕਾਂ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।

ਪੰਜਾਬ ਲਲਿਤ ਕਲਾ ਮਹਾਦਮ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਸਮਕਾਲੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਕਾਂਡ 6

ਫੁੱਟਕਤ

(ੳ) ਬਜਟ

ਨਿੱਖਿਅਕ ਵਿਭਾਗ (ਕਾਲਜ) ਦੇ ਨਾਨ-ਪਲਾਨ ਖਰਚਾ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੱਦਵਾਰ ਖਰਚਾ ਸਾਲ 1982-83 ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ: —

(ਰਕਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ)

277-ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ	ਅਕ ਉੱਟਸ 1981-82	ਬਜਟ ਐਸਟੀਮੇਟਸ 1982-83	ਐਸਟੀਮੇਟਸ (ਰੀਵਾਈਜਡ) 1982-83
1	2	3	4
1. ਅਦਰ ਐਂਡ ਵੇਜ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ	5,20	606	657
2. ਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਐਂਡ ਅਦਰ (ੳ) ਹਾਇਰ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ	2,30,80 (ਸੀ.ਐਚ)	2,26,80	2,26,80 (ਸੀ ਐਚ)
3. ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਟੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ	5,79,74 (ਵੀ)	5,77,44	6,06,64 (ਵੀ)
(ਸੀ) ਗੋਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ	4,15,41 7 (ਸੀ ਐਚ)	4,55,84 (ਵੀ) 9 (ਸੀ ਐਚ)	4,87,19 (ਵੀ) 9 (ਸੀ ਐਚ)
(ਡੀ) ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਟੂ ਨਾਨ ਗੋਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ	4,83,19	5,26,19	6,52,70

1	2	3	4	5
(ਜੀ)	ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ	32,09	33,11	32 25
(ਡੀ)	ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਐਂਜੂਕੇਸ਼ਨ	8,20	8 97 (ਵੀ) 1 (ਸੀ.ਐਚ.)	10 80 1 (ਸੀ.ਐਚ.)
(ਸ)	ਯੂਥ ਵੈਲਫੇਅਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ	.. 99 94	1,07,33	1,19,83
(ਈ)	ਅੰਦਰ ਐਕਸਪੈਡੀਚਰ..	65	65	65
278-ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਕਲਚਰਲ				
(ਡੀ)	ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬਰੇਰੀ	907	918	980

(ਅ) ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ

ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਸਕੀਮ ਨੇ ਜਵਾਨ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਚਾਲ ਚਲਣ ਉੱਚਾ ਕਰਨ, ਕਮਾਡਰਸ਼ਿਪ, ਆਦਰਸ਼ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਜਜਬੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਰਖਿਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਪਰੋਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਫੌਜੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਖੰਡਾਲਦੇ ਹਨ।

ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਟਰੇਨਿੰਗ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਵਿੰਗ ਆਰਮੀ ਹਵਾਈ ਤੇ ਨੇਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਯੂਨਿਟਸ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ: —

ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਗਰੁੱਪ ਹੈਡ ਕੁਆਟਰ	..	4
ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਬਟਾਲੀਅਨ (ਲੜਕੇ)	..	14
ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਬਟਾਲੀਅਨ (ਲੜਕੀਆਂ)	..	5
ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਏਅਰ ਸਕਾਡਰਨ	..	4
ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਨੇਵੀ ਯੂਨਿਟ	..	2
ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਬਟਰਾ	..	1
ਸੈਨਿਕ ਸਕਿਲ ਕੰਪਨੀ	..	1
ਇਡੀਪੋਂਡੈਂਟ ਕੰਪਨੀ	..	3

(ੲ) ਖੇਡ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆ

ਸਾਲ 1982-83 ਵਿੱਚ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਲਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆ ਦੀਆ ਅੰਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆ ਖੇਡ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ: —

ਪਹਿਲਾ ਦਰਜਾ ਦੀਆ (ਟੀਮ) ਪ੍ਰਾਪਤੀਆ			ਦੂਜਾ ਦਰਜਾ ਦੀਆ (ਟੀਮ) ਪ੍ਰਾਪਤੀਆ			ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਦੀਆ (ਟੀਮ) ਪ੍ਰਾਪਤੀਆ		
ਕਤ	ਪੁਰਸ	ਇਸਤਰੀਆ	ਕੁਲ	ਪੁਰਸ	ਇਸਤਰੀਆ	ਕੁਲ	ਪੁਰਸ	ਇਸਤਰੀਆ
11	6	5	8	5	3	6	4	2

ਸਰਕਾਰੀ ਆਰਟਸ ਤੇ ਸਪੋਰਟਸ ਕਾਲਜ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਭਾਗ 9 ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਚਾਲੂ ਸਪੋਰਟਸ ਵਿੱਧੀ ਤੇ (6 ਪੁਰਸਾਂ ਦੇ ਅਤੇ 3 ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ) ਸਾਲਾਨਾ 17.04 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਡ 7

ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਭਾਗ

(ੳ) ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਆਫ ਅੰਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ

ਟੀਚੇ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 9,000/- ਰੁਪਏ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਸਫਰ ਭੱਤੇ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮੰਜੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਹੜੀ ਸਹੀ ਰਕਮ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੁਰੀ ਗਈ। 370 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 9 ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੈਮੀਨਾਰ/ਕੋਰਸਿਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 375 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਮੀਨਾਰਜ/ਕੋਰਸਿਜ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: —

ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਲਗਾਏ ਗਏ ਵਰਕਸ਼ਾਪ/ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਟ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਸੈਮੀਨਾਰ ਦਾ ਨਾਂ	ਕਦ ਤ	ਕਦ ਤੱਕ	ਮਾਸਟਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਕਿੰਨੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ
1	2	3	4	5	6
1.	ਅਡਵਾਂਈਜਰੀ ਕਮਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ	10-5-82	10-5-82	20	1 ਜਲੰਧਰ
2.	ਗਾਈਡੈਂਸ ਮਾਸਟਰਜ ਦਾ ਕੋਰਸ	19-5-82	21-5-82	54	1 ,,
3.	ਬੇਕਾਰ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟਸ ਦਾ ਉਰਐਂਟੇਸ਼ਨ ਕੋਰਸ	9-8-82	9-8-82	31	3 ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ

1	2	3	4	5	6
4.	ਵਿਜਾ ਮਾਹਿਰਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ	21-8-82	21-8-82	15	1 ਜਲੰਧਰ
5	ਭੂਗੋਲ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ	26-8-82	28-8-82	76	5 ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਕਪੂਰਥਲਾ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।
6.	ਕਲਾ ਅਧਿਆਪਕਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ	13-9-82	13-9-82	11	1 ਜਲੰਧਰ
7.	ਕਲਾ ਅਧਿਆਪਕਾ ਲਤਾ ਕੌਰਜ	22-9-82	24-9-82	64	5 ਜਿਲੇ
8.	ਐਕਸਪੈਰੀਮੈਂਟਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਸ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ	21-10-82	23-10-82	11	2 ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਕਪੂਰਥਲਾ
9	ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ	5-11-82	6-11-82	85	5 ਜਿਲੇ
	ਕੁਲ			370	

ਖੇਤਰ

ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜਿਲੇ, ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਸਾਰੇ ਜਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਅਧਿਆਪਕ ਬੁਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਿਲੇ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਐਕਸਪੈਰੀਮੈਂਟਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ

ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਤਮਕ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਐਕਸਪੈਰੀਮੈਂਟਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਸ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਇੱਕ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 34 ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲਿਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਇੱਕ ਨਕਲ ਫੀਲਡ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਐਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਨਕਲ ਇਸ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਕੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ ਸਕੇ ਅਤੇ ਫਾਲੋ ਅਪ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

(ਅ) ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਂਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ

ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਂਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬ੍ਰਹਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੀ ਫਤਹ ਛਾਯਾ ਹੇਠ ਕਈ ਸੇਮੀਨਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗਠਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :-

1. ਆਨਰੇਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਜ਼ ਤੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰਜ਼ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ

ਸੈਸਨ ਦਾ ਆਰੰਭ ਆਨਰੇਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਜ਼ ਤੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰਜ਼ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜੋ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ 17 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1982 ਤੱਕ ਹੋਈ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕੇ. ਆਤਮਾ ਰਾਮ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ (ਕਾਲਜਿਜ਼) ਨੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗੋਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਂਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ 21 ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਜ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

2. ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ

17-9-1982 ਤੋਂ 18-9-1982 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ 43 ਅਧਿਆਪਕ/ਲੈਕਚਰਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਦਰਮੇਸ਼ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਕੋਟਲਾ ਸੁਲਤਾਨ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਨੇ ਕੀਤਾ। ਡਾਕਟਰ ਬਰਾੜ ਨੇ 'ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ' ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਰੇ ਹੋਏ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਯਤਨਾਂ ਉੱਤੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਹੋਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਭਰਪੂਰ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆ-ਮਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਅ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ 'ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਚ ਖੋਜ' ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਡਾਕਟਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸ, ਗੋਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਂਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਹਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਤਨੇ ਪਭਾਵਤ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਕੇਵਲ ਸਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਯੋਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸਬਦ-ਜੋੜ ਕੋਸ਼ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਸੂਚੀਆਂ ਨਮੂਨੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਢਲੇ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬ੍ਰਹਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਰੇ ਹੋਏ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨਾਂ ਉੱਤੇ ਜੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਸਰਮਾਏ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਨੁੱਖੀ ਸਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

3. ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਬੰਧੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ

ਕੇਂਦਰੀ ਬੋਰਡ ਆਫ ਸੈਕੰਡਰੀ ਐਂਜੂਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੋਲਜ਼ ਆਫ ਐਂਜੂਕੇਸ਼ਨ ਰੀਸਰਚ ਅੰਡ ਟਰੇਨਿੰਗ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਉੱਤੇ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਦੀ 20-9-1982 ਤੋਂ 24-9-1982 ਤੱਕ ਇਕ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਹੋਈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਿੱਸਿਆਂ ਦੇ 37

ਮਾਹਿਰਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

4. ਸਕੂਲ ਲਾਇਬਰੇਰੀਅਨਜ਼ ਏਟੀ ਜੈਮੀਨਾਰ

5-11-1982 ਤੋਂ 6-11-1982 ਤੱਕ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀਅਨਜ਼ ਲਈ ਇਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ 36 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਮਾਇੰਸ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਚੀਫ਼ ਲਾਇਬਰੇਰੀਅਨ, ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੇਟ ਲਾਇਬਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਭਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਸ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੋਖੋ, ਸੀਨੀਅਰ ਲਾਇਬਰੇਰੀਅਨ, ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਬਾਰੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੇ ਚੀਫ਼ੀਅਰ ਲਾਇਬਰੇਰੀਅਨ ਮਿਸ ਸਰੋਜ ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਹਵਾਲਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀਕਰਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ।

5. ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਸਿਮੂਟੀ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਸਾਡੇ ਹੁਮਨ ਪਿਆਰੇ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਸੈਮੀਨਾਰ 17-12-1982 ਨੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ 41 ਮੁੱਖੀਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਵੀ ਐਸ. ਮਾਥੁਰ, ਸਾਖਕਾ ਸੰਯੁਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਹਰਿਆਣਾ, ਨੇ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਡਾਕਟਰ, ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਮੁੱਖੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਕੋਟਲਾ ਸੁਤਤਾਨ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਨਹਿਰੂ ਵਰਤਮਾਨ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ-ਜਨਕ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੋਇਆ।

ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਆਹੰਭ ਸ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਗੋਰਮਿੰਟ ਹਾ. ਸੈਕ. ਸਕੂਲ, ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ ਗੁਰਮੇਤ ਸਿੰਘ ਦਰੜੀ, ਮੁੱਖੀ ਹੋ. ਹਾ. ਸਕੂਲ, ਆਲੋਵਾਲ (ਪਟਿਆਲਾ) ਨੇ ਕੀਤਾ।

6. ਭਾਸ਼ਣ ਪ੍ਰਤੀ ਯੋਗਤਾ

ਭਾਸ਼ਣ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਦਾ ਸੰਵਠਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਨਵਾਂ ਤਬਰਕਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ 22 ਮੁੱਖੀਆਂ/ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਬੁਲਾਰਿਆਂ (1) ਮਿਸ ਮੀਨੂ ਮਾਥੁਰ, ਗੋ. ਗ. ਹਾ. ਸਕੂਲ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਕਾਲੋਨੀ, ਪਟਿਆਲਾ (2) ਡਾਕਟਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੋਰਮਿੰਟ ਮਲਟੀਪਰਪਜ਼ ਹਾਇਰ-ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ (3) ਸ੍ਰੀ ਸੋਹਣ ਤਾਲ (ਤੀਵੜ, ਗੋ. ਹਾ. ਸਕੂਲ, ਤੀਵੜ (ਰੋਪੜ) ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਇਹ ਸਨ —

- (1) ਡਾ. ਡਾ. ਐਸ. ਸੰਧੂ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ।
- (2) ਡਾ. ਵਿਮਲ ਪ੍ਰਭਾ, ਮੁੱਖੀ, ਹਿੰਦੀ ਵਿਭਾਗ, ਗੋ. ਕਾ. ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ, ਪਟਿਆਲਾ ।
- (3) ਪ੍ਰੋ. ਆਤਮ ਕੌਰ, ਮੁੱਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ, ਪਟਿਆਲਾ ।

ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਤਮੇਸ਼ ਸਿੰਗਲੋ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਸੇਵਾ ਕਾਲੀਨ ਕੇਂਦਰ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਕੀਤੀ ।

7. ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਗਾਈਡੈਂਸ ਤੇ ਸੇਮੀਨਾਰ

3-2-1983 ਤੋਂ 4-2-1983 ਤੱਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਗਾਈਡੈਂਸ ਦਾ ਸੇਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ 26 ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ । ਇਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬ੍ਰਹਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਆਨਰੇਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਪ੍ਰਸਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕੀਤਾ । ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਗਾਈਡੈਂਸ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਲਝਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਪ੍ਰੋਣਾ ਭਰਪੂਰ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤੇ । ਡਾ. ਟੀਹਲ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗਾਈਡੈਂਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ । ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਸਭਾਇਕ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਫਸਰ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਗਾਈਡੈਂਸ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਫਤਰ ਦੇ ਭਾਗ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ । ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਸੀ, ਇਨਚਾਰਜ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਗਾਈਡੈਂਸ ਬਿਊਰੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ 'ਕਲੈਕਸ਼ਨ ਔਫ਼ ਡਿਸੈਮੀਨੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ।

ਪ੍ਰੋ. ਕਪਲ ਦੇਵ, ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਨੇ 'ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਟੈਸਟ' ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਲੋਕਚਾਰ, ਗੋ. ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ "ਇਨਟੈਲੀਜੈਂਟ ਇਨਵੈਨਟਰੀ" ਦੇਣ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉਪਰੋਕਤ ਵੋਨੋਂ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਵਾਏ । ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਕੰਵਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਗਾਈਡੈਂਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ।

8. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਧਿਆਪਕਾ ਦਾ ਸੇਮੀਨਾਰ

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਧਿਆਪਨ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਸੇਮੀਨਾਰ 10-2-1983 ਤੋਂ 11-2-1983 ਤੱਕ ਖਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ 22 ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ । ਇਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ, ਮੁੱਖੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਕੀਤਾ । ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਡਿੱਗਦੇ ਹੋਏ ਪੱਧਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਇਸ ਮਸ਼ਹੂਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਪ੍ਰਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ।

ਸ੍ਰੀ ਕੇ. ਕੇ. ਬੈਕਟਰ, ਲੈਕਚਰਾਰ, ਸੇਵਾ-ਕਾਲੀਨ ਕੇਂਦਰ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ "ਪ੍ਰੋਜੈਨੇਸਿਸ ਟੈਕਨੀਕਲਜ਼" ਉਤੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕੀਤੀ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵੀਨਾ ਬਹਿਲ ਨੇ "ਖੇਡਾ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ" ਤੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਜੀ ਕੇ. ਵਸਿਸਟ, ਲੈਕਚਰਾਰ, ਗੋਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ "ਸਾਊਂਡਜ਼ ਆਫ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਂਗੂਏਜ" ਅਤੇ "ਸਟਰੈਂਜ਼ ਇਨ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਂਗੂਏਜ" ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ। ਸ੍ਰੀ ਕੇ. ਕੇ. ਬੈਕਟਰ ਨੇ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਵੰਡੇ।

ਸ਼੍ਰੀਮੀਨਾਰਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਨਰੇਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਕੋ-ਆਰਡੀਨੇਟਰ ਤੇ ਨਾਭਾ, ਖੰਨਾ, ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ, ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ, ਮਾਨਪੁਰ, ਬੀਜਾ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸਮੇਤ ਕਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਉਪਾਉ ਦੱਸੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕੂਲ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਸਕੂਲਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

(ੲ) ਦੇਵ ਸਮਾਜ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ

ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ, ਦੇਵ ਸਮਾਜ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ, 1957 ਵਿਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਰਿਸਰਚ ਅਤੇ ਟਚਿੰਗ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਕਿੱਤੇ ਸਬੰਧੀ ਯਗਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਹੈ। 1971 ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ —

1. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
2. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ
3. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ
4. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਜਗਤਾਉਂ ਤਹਿਸੀਲ
5. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਤਰਨਤਾਰਨ

ਸਾਲ 1982-83 ਵਿਚ ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਰਕਮ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ :—

1. ਸਫਰ ਭੱਤਾ ਅਲਾਟਮੈਂਟ	..	9,000.00 ਰੁਪਏ
2. ਦਫਤਰੀ ਖਰਚਾ	..	9,000 00 ਰੁਪਏ

ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ :—

1. ਸੈਮੀਨਾਰ ਐਂਡ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਮਰਵਾਈਵਲ

ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀਆਂ ਲਈ ਮਿਤੀ 29-5-1982 ਨੂੰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਦੇਵ ਸਮਾਜ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਮਰਵਾਈਵਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਯੋਜਨਾਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕੇ. ਸੀ. ਆਨੰਦ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਰਿਟਾਇਰਡ), ਯੂਥ ਸਰਵਿਸ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵ ਦੱਤ ਰਿਸੋਰਸ ਪਰਸੋਨਲ ਵਜੋਂ ਸਨ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ 20 ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

2. ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਾਰੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੋਰਸ

ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਗਾਈਡੈਂਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਾਰੇ ਮਾਸਟਰ/ਮਿਸਟਰੈੱਸ ਦਾ ਇੱਕ ਦਿਨਾ ਸਿਖਲਾਈ ਕੋਰਸ 21-9-1982 ਤੋਂ 23-9-1982 ਤੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਦੇਸ ਰਾਜ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਰਾਜ ਗਾਈਡੈਂਸ ਖਿੱਲਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਮਿਤਰਵਰਤਣ ਨਾਲ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਕੋਰਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫਸਰ ਬਠਿੰਡਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮਾਹੁੰਦ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਅਫਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਕਿਆ), ਬਠਿੰਡਾ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਚ 46 ਮਾਸਟਰ/ਮਿਸਟਰੈੱਸਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

3. ਭ੍ਰਗੋਲ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਇਹ ਆਮ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕ/ਅਧਿਆਪਕਾਵਾਂ ਭ੍ਰਗੋਲ ਵਿਚ ਗਰੈਜੂਏਟ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਭ੍ਰਗੋਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਮ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਨਕਸੇ ਭਰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਭ੍ਰਗੋਲ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਮਿਤੀ 5-1-83 ਤੋਂ 7-1-83 ਤਕ ਸਰਕਾਰੀ ਜੇ ਬੀ ਟੀ. ਸਕੂਲ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ 30 ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ/ਅਧਿਆਪਕਾਵਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

4. ਮਾਈਕਰੋ ਟੀਚਿੰਗ ਵਰਕਸ਼ਾਪ

ਸਾਡੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਨਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰ ਉੱਚ ਕਠਨ ਲਈ ਵਿਦਿਅਕ ਖੋਜਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੇ ਮਾਈਕਰੋ ਟੀਚਿੰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਮਾਈਕਰੋ ਟੀਚਿੰਗ ਤੇ ਇਕ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ, ਅਬੋਹਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਦੇਵ ਸਮਾਜ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸਹਿਰ ਵਿਖੇ ਮਿਤੀ 3-2-1983 ਤੋਂ 5-2-1983 ਤਕ ਲਗਵਾਈ ਗਈ। ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਮਾਈਕਰੋ ਟੀਚਿੰਗ ਦੀ ਧਾਰਨਾ/ਕਲਾਸ ਅਧਿਆਪਕ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾਵੇ। ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦੌਰਾਨ ਹਾਜ਼ਰ

ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। —

- (1) ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਇਕ ਪੜਚੋਲ
- (2) ਮਾਈਕਰੋ ਟੀਚਿੰਗ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਅਰਥ
- (3) ਸਕਿਲ ਆਫ ਚੀਇੰਨਫੋਰਸਮੈਂਟ
- (4) ਸਕਿਲ ਇਨ ਕੂਐਚਿਨਿੰਗ,
- (5) ਸਕਿਲ ਆਫ ਸਟਿਮਲਸਵੇਰੀਏਸਨ ।

ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤਰਤੀਬਾਂ ਅਪਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ :—

- (1) ਹਰੇਕ ਟੀਚਿੰਗ ਸਕਿਲ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਿਛੋਕੜ ਅੰਗ ਅਤੇ ਮੂਲਅੰਕਣ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਉਪਰੰਤ ਹਰੇਕ ਟੀਚਿੰਗ ਸਕਿਲ ਦੀ ਚੰਗੇਰੀ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।
- (2) ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹਰੇਕ ਸਕਿਲ ਖਾਰੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਲੇਕਚਰਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਏ ਗਏ ।
- (3) ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਟੀਚਿੰਗ ਸਕਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪਾਠ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।
- (4) ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੂੰ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਹਰੇਕ ਟੀਚਿੰਗ ਸਕਿਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ।

ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ, ਅਬੋਹਰ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਬੀ. ਐਸ. ਵਧਵਾ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਓ. ਪੀ. ਚੌਧਰੀ ਅਤੇ ਦੇਵ ਸਮਾਜ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ (ਮਿਸਿਜ਼) ਨੀਲ ਕਮਲ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ (ਮਿਸ) ਰਾਜਵੰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਹਿਸੋਸ ਪਰਸੋਨਲ ਵਜੋਂ ਭਾਗ ਲਿਆ । 35 ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲਿਆ ।

੬. ਅਧਿਆਪਕਾ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਪੱਖ ਤੇ ਸੰਮੇਲਨ

ਅਧਿਆਪਕਾ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਤੀ 20-1-1983 ਤੋਂ 22-1-1983 ਤੱਕ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਵ ਸਮਾਜ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕੇ. ਸੀ. ਆਨੰਦ, (ਰਿਟਾਇਰਡ) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਯੂਥ ਸਰਵਿਸਿਜ਼, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇ ਹਿਸੋਸ ਪਰਸੋਨਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ 25 ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ।

6. ਐਂਜੂਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਗਾਈਡੈਂਸ ਸਬੰਧੀ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਐਡਜਸਟਮੈਂਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾ ਐਂਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਗਾਈਡੈਂਸ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਮਿਤੀ 29-12-1982 ਤੋਂ 31-12-1982 ਤੱਕ ਮੱਗਾ ਵਿਖੇ ਆਠੀਆਂ ਕਰਲਜ਼ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਉਦਾਹਰਨ ਸ਼ੁਰੂਦਿਆਂ ਸਿੰਘ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫਸਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹੜੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਐਡਜਸਟਮੈਂਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਡਾ. ਐਚ.ਪੀ. ਗੁਪਤਾ, ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ, ਡਾ. ਮਿਸਿਜ਼ ਨੀਲ ਕਮਲ, ਮੱਗਾ ਦਾ ਰੱਜਗਾਰ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ, ਵਿਰੋਜਪੁਰ ਦੇ ਗਾਈਡੈਂਸ ਕਾਉਂਸਲਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਲੈਕਚਰ ਦਿੱਤੇ। 30 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

7. ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪੈਡਾਗੋਜ਼ੀ ਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਹੁਣ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੈਡਾਗੋਜ਼ੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪੈਡਾਗੋਜ਼ੀ ਦੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਮਿਤੀ 24-3-1983 ਤੋਂ 25-3-1983 ਨੂੰ ਵਿਰੋਜਪੁਰ ਵਿਖੇ ਦੇਵ ਸਮਾਜ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਂਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ ਵਿਖੇ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਲਜ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣ ਸਕਣ। ਇਸ ਵਿੱਚ 25 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

8. ਸੈਮੀਨਾਰ ਰੀਡਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਐਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਾਲ ਸੈਮੀਨਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਅਲੱਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਤੇ ਅਧਾਰ ਪੇਪਰ ਮੰਗਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਪਰਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੁੱਲਅੰਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪੇਪਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਡਾ. ਐਸ. ਪੀ. ਗੁਪਤਾ ਦਾ ਖੋਜ ਪੱਤਰ "ਚੁਗਿਹਦੇ" ਸਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਲਈ ਐਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲ 1982-83 ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ।

9. ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਕਿੱਤਾ ਸਬੰਧੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਐਂਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਟਰੇਨਿੰਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਲਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ।

ਭਾਗ 4

ਸਟੇਟ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪੰਜਾਬ

ਸਟੇਟ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਰਿਸਰਚ ਅਤੇ ਟਰੇਨਿੰਗ, ਪੰਜਾਬ, ਜੁਲਾਈ 1981 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਈ. ਐਸ-1 ਰਿਪੋਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਹੇਠ ਮਸ਼ਰੂ ਹੋਠ ਲਿਖੇ ਯੂਨਿਟ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਭਤਕਾਲ ਬਦਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

1. ਸਟੇਟ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਸਾਇੰਸ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ
2. ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਗਾਈਡੈਂਸ
3. ਇਵੈਲੂਏਸ਼ਨ
4. ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਸਾਇਬਰੇਰੀ
5. ਸਰਵੇ (10+2)
6. ਇੰਨ-ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟਸ (ਤਿੰਨ)
7. ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੇਠ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤੀਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ :—
 - (1) ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਤਮਕ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣਾ।
 - (2) ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਅਤੇ ਪਾਠ ਸਿਲੇਬਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।
 - (3) ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ, ਸਰਵੇ ਅਤੇ ਸਟਡੀਜ਼ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
 - (4) ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਅਕ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵਿਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਇੰਨ-ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।
 - (5) ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਤਮਕ ਉੱਨਤੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।
 - (6) ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਤਰੀਕਿਆ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।
 - (7) ਸਿੱਖਿਆ ਕਾਰਿਆਕਰਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਆਦਿ।

ਭਾਵੇਂ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਅੌਕੜਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਫਿਰ ਵੀ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਛੁੱਡਿਆ ਵਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਅਠਾਹਿਆ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਵਰਣ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ —

(1) (ਸਾਇੰਸ ਸਿੱਖਿਆ)

ਸਾਇੰਸ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਿਆ —

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਮਿੱਡਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਮੁੱਖ ਅੱਸ ਸਾਇੰਸ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਿਆ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਿਆ ਦੇ ਦੋ ਉਦੇਸ਼ ਹਨ।

- (1) ਵਿਗਿਆਨ ਕਿੱਤਾ ਤੇ ਉਪਕਰਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਣਾ।
- (2) ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਉਤਾਹ ਚੁਕਣਾ।

1982-83 ਵਿੱਚ 746 ਸਾਇੰਸ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਕਾਮਯਾਬੀ 100% ਸੀ। 154 ਹੋਰ ਸਾਇੰਸ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਵਾਢੀ ਦਾ ਖਰਚਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਅਪਰੈਲ ਦਾ ਟਰੇਨਿੰਗ ਕੋਰਸ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

ਸਾਇੰਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਾਇੰਸ ਸੁਪਰਵਾਈਜਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਮ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਾਇੰਸ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ, ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਇਨਸਟੀਟਿਊਟ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੇਂਟਰਜ਼ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਰਿਸੋਰਸ ਪਰਸਨਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਸਾ ਸਮੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਲੱਗ ਭੱਗ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮਿੱਡਲ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਵਿਗਿਆਨ ਕਿੱਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸਕਣ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇ।

ਇਕ ਮੁਸਕਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਇੰਸ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਜ ਸਾਇੰਸ ਸੰਸਥਾ ਕੋਲ ਕੋਈ ਰੋਸਟਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਟਿੱਛਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਕਿਰਿਆ ਭਰਪੂਰ ਸਾਇੰਸ ਪ੍ਰਸਿੱਧਿਆ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ।

2. ਗਿਆਰਵਾ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਵਿਗਿਆਨ ਮੇਲਾ

ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਦਾ ਗਿਆਰਵਾ ਵਿਗਿਆਨ ਮੇਲਾ ਐਸ. ਡੀ. ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਦੋ ਤੋਂ ਸੱਤ ਨਵੰਬਰ, 1982 ਤੱਕ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਗਿਆਨ ਮੇਲੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ “ਵਿਗਿਆਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰ” ਸੀ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਹੇਠ

ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਂਗ ਲਿਆ :—

108 ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਉਪਕਰਣ	..	105 ਸਕੂਲ
315 ਵਿਦਿਆਰਥੀ	..	110 ਅਧਿਆਪਕ

ਸਾਇੰਸ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ :—

- ਅਨਹਜੀ ਸੇਵਿੰਗ ਸਰਵਿਸਿਜ
- ਗੀਸਾਈਕਲਿੰਗ ਆਫ ਵੇਸਟ ਐਂਡ ਇਟਸ ਸੇਫ ਡਿਜਪੋਜਲ
- ਫੁੱਡ ਪ੍ਰਾਡਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਪ੍ਰੀਜਰਵੇਸ਼ਨ,
- ਨੈਚਰ ; ਐਂਡ. ਮੈਨ. ਮੇਡ ਫਾਇਵਰਜ ।
- ਐਪਰੋਰੀਏਟ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਫਾਰ ਪੂਰਲ ਏਰੀਆਜ ।
- ਅਦਰ ਇਨੋਵੇਸ਼ਨਜ ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆ ਲਈ ਮੌਕੇ ਤੇ ਚਾਰਟ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ । ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਣ ਮੁਕਾਬਲਾ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ “ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੀ ਜਨ-ਸੰਖਿਆ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਗਰੀਬੀ ਹੈ ।”

ਚੰਗੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਲਈ ਕੁੱਲ 50 ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ । ਜਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਅਵੱਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਕਰਮਵਾਰ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਰਹੇ ।

‘ਏਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਰਾਜ ਸਿੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਇਖਲਾਈ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਡਾ ਸਖਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਰੋਹ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਨੇ ਇਨਾਮ ਵੰਡੇ । 20,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਦਿਆਰਥੀ/ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਏ ।

3. ਕੌਮੀ ਯੋਗਤਾ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੌਪ

ਅਜਿਹੇ ਕੌਪ ਬੱਚਿਆ ਦੇ ਚੰਗੇ ਸਫਲ ਭੱਵਿਖ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ

ਪਹਿਲਾ ਕੌਪ	30-6-1982 ਤੋਂ 9-7-1982 ਤੱਕ ਗੋ ਕਾ:	
	ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ।	.. 82

ਦੂਜਾ ਕੌਪ	23-11-1982 ਤੋਂ 1-12-1982 ਤੱਕ ਗੋ ਮ.ਟੀਪਰਪ	
	ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ।	.. 79

II. ਰਾਜ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ ਅਗਵਾਈ ਬਿਊਰੋ ਪੰਜਾਬ

ਸਟੇਟ ਗਾਈਡੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਈਡੈਂਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਚਾਲੂ ਏਜੰਡੇ ਤੇ ਰੱਖਕੇ ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕਰੀਬ ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ ਟੀਚੇ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਬਿਊਰੋ ਨੇ ਸਾਰੇ ਵਸੀਲੇ, ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਤਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਪੱਕਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ :—

(ੳ) ਟਰੇਨਿੰਗ, ਕੈਰੀਅਰ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਦੀ ਕੋਰਸਜ਼ ਲਗਾਏ = 20

(ਅ) ਖੇਤਰੀ ਕਾਰਜ, ਕੈਰੀਅਰ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ = 24 ਕੈਰੀਅਰ ਸਪਤਾਹ ਮਨਾਏ 105, ਕੈਰੀਅਰ ਟਾਕਸ ਦਿੱਤੀਆਂ = 438, ਕਿੱਤਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ = 50, ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ ਸੂਚਨਾ ਕੇਂਦਰ ਨਵੇਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ = 150

(ੲ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ: "ਗਾਈਡੈਂਸ ਯੂ", "ਕੈਰੀਅਰ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਲਈ ਪੌਰਦਰਸਕ ਸਿਧਾਂਤ" "ਸਕੂਲ ਕੋ-ਸਲਰਜ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਰਤਵ", "ਕਮਯੂਨਿਟੀ ਵਰੀਯਾਡ ਕਾਰਡ ਨੂੰ ਸੰਚਿਤ ਕੀਤਾ" ਅਤੇ 12 ਆਰਟੀਕਲਜ਼ 'ਪੰਖੜੀਆਂ' ਵਿੱਚ ਭੇਜੇ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ "ਆਪਣਾ ਕਿੱਤਾ ਚੁਣੋ"।

(ਸ) ਖੋਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀ: ਕਈ 3500 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਟੈਸਟ ਦਿਲਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਡੂੰਘੀ ਪਰਖ ਤੇ ਖੋਜ ਤੋਂ ਬਾਦ ਡਾਕਟਰ ਆਰ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਉੱਲਥਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(ਹ) ਮੱਖ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਸ ਜੋ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ—

- (1) ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਗਵਾਈ ਪੱਖੋਂ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਮਤਿਹਾਨੀ ਨਤੀਜਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਗੁਣਾਤਮਕ ਤੇ ਮਿਕਦਾਰੀ ਤਾਲਮੇਲ .. (ਫਰੀਦਕੋਟ)
- (2) ਨੈਸ਼ਨਲ ਟੈਲੈਂਟ ਰੀਸਰਚ ਸੈਂਟਰ .. (ਜਲੰਧਰ)
- (3) ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਾਰੀਗਰੀ ਤੇ ਮਨ-ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਪਰਖਣਾ .. (ਲੁਧਿਆਣਾ)
- (4) ਪੌੜ੍ਹੇ ਵਿਲਾਕੇ ਦੇ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਉਂ ? .. (ਪਟਿਆਲਾ)
- (5) ਕਿੱਤਾ ਅਗਵਾਈ ਤੇ ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਪਰਸਪਰ ਤਾਲਮੇਲ ਰੱਖਣਾ। .. (ਸਟੇਟ ਗਾਈਡੈਂਸ ਬਿਊਰੋ)

(ਕ) ਜੋ ਆਰਟੀਕਲ ਲਿਖੇ ਗਏ

- (1) ਮੁਫ਼ਿਆ ਵਿੱਚ 'ਸਕੂਲ' ਭੱਜਣ ਦੀ ਇਲਤੋਂ ਕਿਉਂ ? ਧਮਕੀਆਂ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ।

(2) ਉੱਤਮ ਗਾਈਡੈਂਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਲੱਭਾਈਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ।

(3) ਸਕੂਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ।

(III.) ਰਾਜ ਮੁਲਅੰਕਣ ਯੂਨਿਟ

1. ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਯੂਨਿਟ ਨੇ 'ਟੈਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਵਲੀ - 'ਗਰੇਡੇਸ਼ਨ ਆਫ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਜ਼' ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਵ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸੂਚਨਾ ਇੱਕਤਰ ਕਰਨਾ ਸੀ । ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਵਲੀ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਸੂਚਨਾ ਇੱਕਤਰ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਸਕੂਲ, ਸਾਧਾਰਨ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਅਸਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

2. ਤਿੰਨਾ ਇਨਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਟਾਫ ਨਾਲ ਅੰਦਰਲੀ ਜੋਖ ਸਕੀਮ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਨ :—

- (ੳ) ਨਿਤਾਪ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮ ਬਧ ਬਨਾਉਣਾ ।
- (ਅ) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਮੁਲਅੰਕਣ ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕਰਨਾ ।
- (ੲ) ਵੇਸਟੇਜ ਅਤੇ ਸਟੇਗਨੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ।

ਸਕੀਮ ਰਾਜ ਦੇ 52 ਚੋਣਵੇਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਸਾਲ 1983-84 ਤੋਂ 6ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਭੇਜੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਸਕੀਮ ਪ੍ਰਯੋਗਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਸਫਲ ਰਹੀ ਤਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

3. ਤਹਿਸੀਲ ਰੋਪੜ ਦੇ 10ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਜੋਖ ਅਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਸੰਬੰਧ ਬਾਰੇ ਅਧਿਐਨ ਜਾਰੀ ਹੈ । ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਬੰਧੀ ਅੰਦਰਲੀ ਜੋਖ ਦੇ ਜੋ ਅਪੈਸ਼ਮੈਂਟ ਪੌਸ਼ਥ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਈ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨਾਲ ਸੁਮੇਲ ਪਾਈ ਹੈ ।

(VI.) ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਅੰਜਕੇਸ਼ਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਸੈਲ ਨੇ ਸਾਲ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਟਿਮਨ ਟਿਚਿਤ ਸਟਰਕਚਰੀਆ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਈਆਂ—

1. ਵਿਦਿਅਕ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਸੰਸਠਾਨਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ
- ਅੰਜਕੇਸ਼ਨ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਸੈਲ ਨੇ ਵਿਦਿਅਕ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਸੰਸਠਾਨਾਂ ਕੀਤੇ । ਇਹ ਸੰਸਠਾਨਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਸਿਵਲਕ ਸਕੂਲ ਮਿਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਦੂਜਾ ਗਰਮਿੰਟ ਇਨ-ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੰਦਰ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਮਿਤੀ 16 ਅਤੇ 17 ਜੂਨ, 1982 ਨੂੰ 31 ਹਾਈ ਤੇ ਹਾਇਰ ਸਕੋਲਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਡੀ.ਈ.ਓ. ਸਮਲ ਹੱਥੇ ਸਨ । ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਮਿਤੀ 5,6 ਜਨਵਰੀ, 1983 ਨੂੰ 22 ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ

ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਸਮਝ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਮਝ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਭਾਵ ਅਰਥ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਵਿਚਰ ਵਟਾਰਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਵਿਦਿਆ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ।

2. ਸਕਰਿਪਟ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦਾ ਆਯੋਜਨ :

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ, ਮਿਡਲ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਕਲਾਸ (ਚੌਥੀ ਤੋਂ ਨੌਵੀਂ ਤੱਕ) ਲਈ ਰੋਡੀਓ ਪਰੋਗਰਾਮ ਅ ਸਵਾਣੀ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਵਿੱਕ ਸਥਾਈ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਰਗ ਲਈ ਇਹ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਈ.ਟੀ. ਸੈਲ ਨੇ ਸਕਰਿਪਟ ਲਿਖਣ ਹਿੱਸ ਤਿੰਨ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਵਿੱਚ 70 ਆਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਧ ਸ਼ਾਪਾ ਜਿਤੁ ਸਿੱਖਿਆ ਅਡਵਰਸ ਨੇ ਇਨ-ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲਾਂ ਅਤੇ ਟਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਸੱਦੇ ਆਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਮਵਾਣੀ ਜਲੰਧਰ ਲਈ ਵਿਦਿਅਕ ਪਾਰਾਨ ਦੇ ਸਕਰਿਪਟ ਲਿਖਣ ਬਾਰੇ ਅਰੰਭਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਕਰਿਪਟ ਲਿਖਣ ਹਿੱਸ ਨਿਸਚਿਤ ਟਾਪਿਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸਕਰਿਪਟ ਲਿਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਡੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਪਰੋਗਰਾਮ ਅਧਿਕਾਰੀ (ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲ) ਆਕਾਮਵਾਣੀ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਈ. ਟੀ. ਸੈਲ ਦੇ ਅਡਵਰਸ ਟਿਚਰਾਂ ਨੇ ਹਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਕਰਿਪਟਾਂ ਦੀ ਸੰਧ ਕੀਤੀ।

3. ਸਲਾਈਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜਮਤ ਕਮਰਿਆ ਵਿਤਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ

ਈ. ਟੀ. ਸੈਲ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਚੋਣਵੇਂ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਹਿੱਸ ਸਾਲ 1981-82 ਵਿੱਚ 17 ਸਲਾਈਡ ਪਾਜ਼ੇਂਟਰ ਖਰੀਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਨਿਰੋਲ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਲਾਈਡਜ਼ ਪਹਿਚਣ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਲਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸੰਤਵ 10 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ 7 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਚੁਣੇ ਜਾਣ। ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਪਟਿਆਲੇ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਨੇਪਤ ਜਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈ ਜਣੇ ਸਨ। ਇਸ ਸੰਤਵ ਲਈ ਡੀ. ਟੀ. ਓ. ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਜਲੰਧਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਲੰਧਰ ਜਿਲੇ ਦੇ 10 ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਈ. ਟੀ. ਸੈਲ ਦੇ ਅਡਵਰਸ ਟਿਚਰਾਂ ਨੇ ਸੁਆਯਮਨਾ ਕੀਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 5 ਅੰਤਮ ਤੱਤ ਤੇ ਚੁਣ ਲਏ ਗਏ ਅਤੇ ਸੂਚੀ ਸੰਬੰਧਤ ਡੀ ਟੀ ਓ. ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਹੋਰਨਾ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਡੀ. ਟੀ. ਓ. ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲਾਂ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਅੰਤਮ ਚੋਣ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕੀ। ਉੱਚ ਪੈਂਟਰੋਲ ਲਈ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਣ ਵਰਤਰ ਦੀ ਜੀਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਚੋਣ ਸਾਲ 1983-84 ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਕੂਲਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਸਲਾਈਡਜ਼ ਦੀ ਪਹਿਚਣ ਲਈ ਈ. ਟੀ. ਸੈਲ ਨੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਆਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਸੰਗਠਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਦਿਸ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਮਤ ਹੀ ਨਿਸਚਿਤ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੇ ਅਤੇ

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਆਮ ਵਿੱਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੁੱਝ ਟਾਪਿਕਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣ। ਇਸ ਚੌਥੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੰਮ ਉਪਰੰਤ ਕੁਟੋਸਨਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਫਾਰਮਾ ਪਾਸੋਂ ਗੀਵਿਉ ਹਿਤ ਸਲਾਈਡਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਲਾਈਡਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੀਵਿਉ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਬੜੀ ਵੇਡੀ ਕਾਰਜ ਦੱਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਈ. ਟੀ. ਸੈਲ ਦੇ ਅਫਸਰ ਇੰਨਚਾਰਜ ਐਸ. ਆਈ. ਐਚ. ਈ. ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਅਤੇ ਕੁਝ ਟੀਚਰਾਂ ਨੇ ਸਲਾਈਡਜ਼ ਦੀ ਨਜਰਸਾਨੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਸੌ ਸਲਾਈਡਜ਼ ਦੁਣੀਆਂ।

(V.) ਅਡੋ ਵਿਯੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਲਮ ਲਾਇਬਰੇਰੀ

1. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਆਡੋ ਵਿਯੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਲਮ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਨੇ ਸਾਲ 1982-83 ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ 581 ਫਿਲਮਾਂ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।

2. ਇਸ ਯੂਨਿਟ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ 13 ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦੋਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਫਿਲਮ ਪਰੋਜੈਕਟਰ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਆਡੋ ਵਿਯੂਲ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ।

3. ਸਾਲ 1982-83 ਵਿਚ ਇਸ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ 17 ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਫਿਲਮ ਪਰੋਜੈਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਆਡੋ ਵਿਯੂਲ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀ।

(VI.) ਸਰਵੇ ਯੂਨਿਟ (10+2)

1. ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਪਲੈਨ ਅਤੇ ਸੈਪਲ ਸਰਵੇ ਲਈ ਡਾਟਾ

ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਪਲੈਨ ਦਾ। ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ—ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪਟਿਆਲਾ, ਜਲੰਧਰ, ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਅੰਕੜੇ ਇੱਕਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਸੁਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੈਪਲ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਲਈ ਸੈਪਲ ਫਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਗੇ। ਪ੍ਰਫਾਰਮਾਂ ਅਤੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਵੇ ਸਾਲ 1983-84 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ।

2. ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਨੀ

ਪਹਿਲੀਆਂ ਤੇ ਜਮਾਤਾਂ ਦੀ ਸਾਲ 1981-82 ਤੋਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਨੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪਰ ਅਪਲਾਈਡ ਸੈਨ ਪਾਵਰ ਰਿਸਰਚ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨਾਲ ਸਲਾਹ/ਵਿਚਾਰ ਮਗਰੋਂ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਟੂਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਹਿਤ ਇਹ ਕੰਮ ਦੁਬਾਰਾ ਮੁੜ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੇ ਰਿਗਰੇਸ਼ਨ ਟਿਕੁਟੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਭੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

3. ਪਰੋਜੈਕਟ ਆਫ ਪ੍ਰਾਪਲੇਸ਼ਨ

1981 ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜਮਾਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਸ਼ਾਕਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪੁਲੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿੱਤੇ ਜਿਆਦ ਹਨ। 6-11 ਅਤੇ 11-14 ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ 1981-91 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਨਵੀਂ ਗਰੈਬ-ਹੇਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੈ ਇਹ ਡਾਟਾ ਏਸ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਸਾਲ 1981 ਦੇ ਪਾਪੁਲੇਸ਼ਨ ਅੰਕੜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

4. ਚੌਥੇ ਸਰਵ ਭਾਰਤੀ ਸਰਵੇ ਦਾ ਡਾਟਾ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਹ ਡਾਟਾ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕੱਚੀ-ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ/ਇਹ ਡਾਟਾ ਬੈਚ ਮਾਰਕ ਡਾਟਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਗੇ ਲਈ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਣਗੇ।

5. ਡਾਟੇ ਦੀ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਲਈ ਇਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਨੋਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੋਟ ਵਿਚ ਉਹ ਪਰੋਫਾਰਸੋ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਸ ਪਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣਗੇ।

6. ਐਸ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਦੀਆਂ ਕਈ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

7. ਇਸ ਯੂਨਿਟ ਵਲ ਐਸ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਦੀ ਐਸ. ਐਨ. ਈ. ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।

8. ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਡਿਗਰੀ ਹੋਲਡਰਾਂ ਬਾਰੇ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਪਲੈਨਿੰਗ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ।

9. ਐਸ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਟਰਕਚਰ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪਰੋਫਾਰਸੋ ਵਿਚ ਭੇਜਕੇ ਭੇਜੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ।

10. ਸਤ੍ਹਲਾ ਵਲੋਂ ਨਵੇਂ ਪਾਏਕਟ/ਇਨਵੇਸਟਮੈਂਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਹਿਤ ਐਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਵਲੋਂ ਮਾਠੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਯੂਨਿਟ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(VII.) ਇਨਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ

ਐਸ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਬਨਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਤਿੰਨ ਇਨ-ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੈਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਾਲ 1982-83 ਲਈ ਇਕ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਪਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤਿੰਨੋਂ ਕੇਂਦਰਾਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 3,200 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨੌਕਰੀ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹੇਠ ਅਨੁਸ਼ਚ ਹੈ

CHECKED		
2006-07		
ਮਦ ਨੰ:	ਕੇਂਦਰਾਂ	ਅਧਿਆਪਕ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ
1.	ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਤ੍ਹਲਾ ਦੇ ਮੁੱਖੀ	259
2.	ਸਾਇੰਸ ਮਾਸਟਰ	931
3.	ਸੋਸਲ ਸਟਡੀ ਮਾਸਟਰ ਅਤੇ ਹਿਸਾਬ ਮਾਸਟਰ	85
4.	ਲੈਂਗੁਏਜ/ਆਰਟ ਐਂਡ ਕਰਾਫਟ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ	772
5.	ਡੀ. ਪੀ. ਈ.ਜ਼. ਪੀ. ਟੀ. ਆਈ. ਅਤੇ ਐਨ. ਡੀ. ਐਸ ਆਈ. ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ	393
	ਕੁੱਲ	3,200